

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐԸ ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ

Ձեռնարկ սկսնակ երիտասարդական աշխատողների համար

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐԸ ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ

ՁԵՌՆԱՐԿ ՍԿՍՆԱԿ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏՈՂՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Երևան

2016

ՀՏԴ 304: 364(07)
ԳՄԴ 60.56+65.27g7
Ե 859

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐԸ ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ

Ձեռնարկ սկսնակ երիտասարդական աշխատողների համար

Հեղինակներ

Անահիտ Մինասյան, Արեգ Թադևոսյան, Կարինե Ստեփանյան, Անուշ Հայրապետյան,
Հերմինե Պապիկյան, Սայմոն Թորոնթոն, Օլիվեր Վիլսոն

Խմբագրական թիվ

Ալիս Հովհաննիսյան, Թագուհի Մինասյան

Թարգմանիչներ

Լևոն Բաղդասարյան, Վարդուհի Լավչյան, Քնարիկ Թադևոսյան

Լուսանկարիչ

Սերաստիան Շթադեր

Ձևավորող

Լիլիթ Ստեփանյան

Երիտասարդները հանուն հասարակության: Ձեռնարկ

Ե 859 սկսնակ երիտասարդ աշխատողների համար/ Հեղ. խումբ. - Եր.:

«ԿԱԶԱ» շվեյցարական մարդասիրական հիմնադրամ, 2016.- 160 էջ:

Սույն ձեռնարկը մշակվել է «ԿԱԶԱ» շվեյցարական մարդասիրական հիմնադրամի կողմից՝ ՄԱԿ-ի Մանկական հիմնադրամի հայաստանյան գրասենյակի աջակցությամբ: Ձեռնարկում ներկայացված է «ԿԱԶԱ» հիմնադրամի «Հայաստանի երիտասարդ քաղաքացիներ» ծրագրի պատմությունը՝ որպես երիտասարդական աշխատանքի և քաղաքացիական կրթության հաջողված օրինակ: Ձեռնարկը գրված է մատչելի լեզվով և հասանելի է երիտասարդական աշխատանքով հետաքրքրվող և զբաղվող մարդկանց համար: Այն նաև ինքնաճանաչման և ոգեշնչման մեծ հնարավորություն կտա բոլոր այն երիտասարդներին, ովքեր փորձում են բացահայտել իրենց ներուժը:

ՀՏԴ 304: 364(07)
ԳՄԴ 60.56 +65.27g7

ISBN 978-9939-1-0309-9

«ԿԱԶԱ» շվեյցարական մարդասիրական հիմնադրամ

ՀՀ, ք. Երևան 0001, Թումանյան 24-5

Հեռ. +374 10 58 40 32

kasaam@kasa.am

© «ԿԱԶԱ» շվեյցարական մարդասիրական հիմնադրամ, Երևան 2016

Սույն հրատարակությունը ստեղծվել է ՅՈՒՆԻՍԵՖ-ի
աջակցությամբ: Արտահայտված տեսակետները պատկանում են
հեղինակներին և պարտադիր չէ, որ արտահայտեն ՅՈՒՆԻՍԵՖ-ի
տեսակետներն ու քաղաքականությունը:

Հարգելի գործընկերներ,

Այս ձեռնարկը լույս է տեսնում մեր երկրի երիտասարդության ոլորտի զարգացման բավականին հետաքրքիր ժամանակահատվածում:

Այս տարի երիտասարդական աշխատողի ինստիտուտի զարգացումը ՀՀ կառավարության կողմից հաստատվել է որպես մեր երկրի երիտասարդական պետական քաղաքականության գերակա ուղղություն:

Վերջին երեք տասնամյակների ընթացքում աշխարհի տարբեր երկրներում հասարակական կյանքի բարելավման գործընթացներում մեծ դեր է խաղում երիտասարդական աշխատանքը՝ աշխատանքը երիտասարդական խմբերի, երիտասարդների հետ՝ ուղղված երիտասարդների անհատական, սոցիալական և կրթական աճին, ներուժի լիարժեք զարգացմանը և սոցիալական կայացմանը:

Մեր երկրում երիտասարդական աշխատանքի ինստիտուցիոնալ կայացման համար անհրաժեշտ է բարձրացնել երիտասարդական աշխատանքի վերաբերյալ հասարակության իրազեկության մակարդակը, ստեղծել երիտասարդական աշխատանքի վերաբերյալ հայերեն

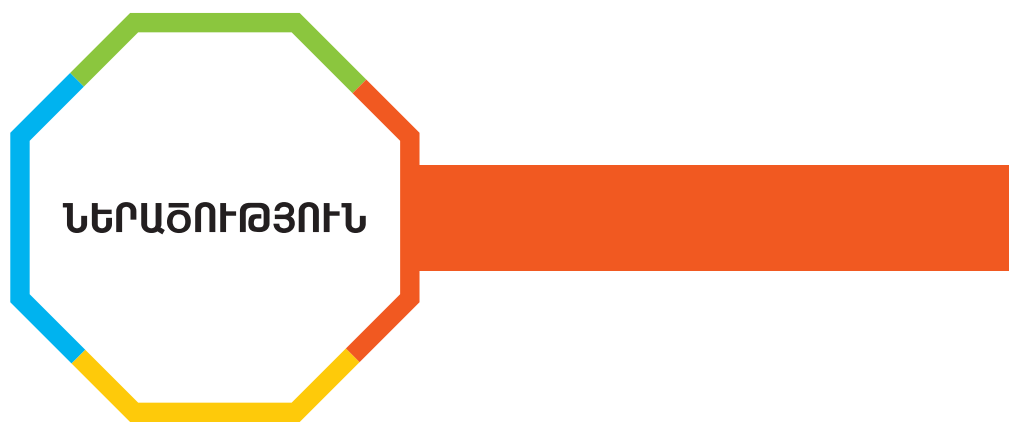
մեթոդաբանական և ուսուցողական նյութեր, երիտասարդական աշխատողների պատրաստման ծրագրեր, ինչպես նաև ապահովել երիտասարդական աշխատանքի հասանելիությունը երիտասարդների տարբեր խմբերի համար:

Սույն ձեռնարկն առանձնահատուկ հետաքրքրություն է ներկայացնում, քանի որ հիմնված է Հայաստանի տարբեր հայանքներում «Հայաստանի երիտասարդ քաղաքացիներ» ծրագրի շրջանակներում իրականացված երիտասարդական աշխատանքի բազմամյա փորձի վրա:

Ձեռնարկը կարող է կիրառվել ինչպես սկսնակ երիտասարդական աշխատողների, այնպես էլ երիտասարդական աշխատանքով հետաքրքրվողների կողմից:

Արսեն Քարամյան

ՀՀ սպորտի և երիտասարդության հարցերի նախարարի տեղակալ

... այսպիսով՝ ինչո՞ւ այս գիրքը.

5 տարի է անցել այն պահից, երբ որոշեցինք երիտասարդների համար տարածք ստեղծել՝ իրենց հետաքրքրությունների շուրջ համախմբվելու և երիտասարդական ակունքներ սկսելու համար:

Այսօր մեր կենտրոններում գործող ակունքների միջոցառումները և աջակցությունը, որ նրանք ստանում են երիտասարդական աշխատողների (*երիտասարդների հետ աշխատող մասնագետների*) կողմից, բազմաթիվ երիտասարդների թույլ են տալիս ձեռք բերել նոր հմտություններ, ինքնավստահ լինել, երազել այն հասարակության մասին, որտեղ ցանկանում են ապրել և իրենց նպատակին մոտենալու ուղիների գտնել:

Հայաստանում շատ երիտասարդներ մեզ են դիմում իրենց քաղաքում/գյուղում երիտասարդական ակունքներ հիմնելու և դրանք վարելու հմտություններ ձեռք բերելուն աջակցելու խնդրանքով: Մեր հնարավորությունները, ցավոք, սահմանափակ են, և այս գիրքը մեր փոքրիկ ներդրումն է այդ գործում: Այն նվիրվում է սեփական համայնքներում դրական փոփոխություններ իրականացնելու ցանկություն ունեցող բոլոր երիտասարդներին, ինչպես նաև այն անձանց, ովքեր պատրաստ են աջակցել երիտասարդների տարբեր հիմնալի գաղափարների իրականացմանը: Գիրքը հասցեագրված է բոլոր նրանց, ովքեր արդեն աշխատում են կամ ցանկանում են աշխատել տարբեր իրավիճակներում գտնվող երիտասարդների հետ և պատրաստ են կատարելագործելու սեփական աշխատանքը:

Մեր խորին համոզմամբ որակյալ երիտասարդական միջոցառումների իրականացումը ենթադրում է մտքի, սրտի և ձեռքի մեծ աշխատանք: Այդ իսկ պատճառով ձեզ ենք ներկայացնում ոչ միայն երիտասարդների հետ աշխատելու որոշ մեթոդներ, այլ նաև մեր մտորումները՝ այսօրվա երիտասարդի զարգացման մոտիվացիայի և նրա հետ հաղորդակցվելու հիմնարար սկզբունքների վերաբերյալ:

Հուսանք՝ երիտասարդական աշխատանքը մեր երկրում կդառնա առանձին մասնագիտություն: Ու քանի որ այս ոլորտին վերաբերող շատ քիչ գրականություն կա հայերենով, գործընթացին մեր նպաստը բերելու համար սիրով այս գիրքը կազմեցինք հայերեն: Բարի ընթերցում: Հուսով ենք՝ «Երիտասարդ քաղաքացիների» պատմությունը ձեզ կոգնորի այնպես, ինչպես մեզ է ոգևորել:

Անահիտ Մինասյան
«ԿԱԶԱ» հիմնադրամի տնօրեն

ԳԼՈՒԽ 1

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ
ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐ».
ՄԻ ԾՐԱԳՐԻ
ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ

ֆոտո

նշում

ուշադիր

կարևոր

լուծում

Բարի գալուստ

Եթե դու այս պահին կարդում ես այս ձեռնարկը, նշանակում է, որ սկսում ես մի ճամփորդություն, որի ընթացքում բացահայտելու ես, թե ինչ է նշանակում քաղաքացի լինելը, ինչ է քաղաքացիական կրթությունը, ինչու և ինչպես կարելի է այն իրականացնել: Հնարավոր է, որ ձեռնարկն ընթերցելիս քո մեջ առաջանան այսպիսի հարցեր՝ «Որպես երիտասարդ ի՞նչ հնարավորություններ և պատասխանատվություն ունեմ իմ համայնքում», «Ինչպիսի՞ն կցանկանայի տեսնել բակս, գյուղս, քաղաքս, դպրոցս, համալսարանս», «Ինչպե՞ս են կատարվում փոփոխությունները», «Արդյոք ես ինքս կարո՞ղ եմ որևէ բան փոխել, մի բան անել իմ համայնքի համար: Ինչպե՞ս: Որտե՞ղից սկսել»: Հարցերիդ պատասխանների մեծ մասը կգտնես մի ծրագրի օրինակում, որի անունն է «Հայաստանի երիտասարդ քաղաքացիներ» («ՀԵՔ»): Այն, ի դեպ, կյանքի է կոչվել քեզ պես երիտասարդների շնորհիվ, և արդեն չորս տարի է, ինչ իր շուրջը հարյուրավոր երիտասարդների է համախմբում: Ճամփորդությունդ քեզ երբեմն կտանի ծրագրի քարքարոտ զարգացման ուղիով՝ գաղափարի հղացումից մինչև իրականացում, կծանոթացնի ծրագրի իրականացման մեթոդներին ու ժամանակի ընթացքում դրանց փոփոխություններին, կօգնի գտնելու ինքդ քեզ, ավելի լավ ճանաչելու հասակակիցներիդ, կառաջարկի ձեր համատեղ ժամանցը հետաքրքիր դարձնելու մի շարք միջոցներ:

Ինչպե՞ս, Ինչու՞ և Ե՞րբ առաջացավ «Հայաստանի երիտասարդ քաղաքացիներ» ծրագրի գաղափարը

Ամեն ինչ սկսվեց նրանից, որ 1997 թվականից տարբեր գյուղերում և քաղաքներում մարդասիրական և շինարարական գործունեությամբ զբաղվելու ընթացքում մեր Հիմնադրամը համոզվեց, որ երիտասարդների հետ աշխատելու մեծ պահանջ կա: Մենք նկատեցինք, որ Հայաստանում շատ **երիտասարդներ մանկությունից չափահասություն անցման փուլում օժանդակության կարիք ունեն:** Դեռահասությունը մի շրջան է, երբ մենք կանգնում ենք բազմաթիվ

կարևոր որոշումներ ընդունելու խնդրի առաջ, որոնք երկարաժամկետ ազդեցություն կունենան մեր ապագա կյանքի վրա: Սրանցից են, օրինակ, կրթության, աշխատանքի, ծնողներից անկախ լինելու և ինքնազարգացման հարցերը: **Երիտասարդներն աշխատանքի անցնելու համար, հմտություններ զարգացնելուց բացի, ինքնադրսևորվելու, ինքնարտահայտվելու և իրենց ներուժն օգտագործելու հնարավորություն պետք է ունենան:** Հաճախ մենք տեսնում էինք, որ երիտասարդների կարծիքով բոլոր այդ հնարավորությունները կարելի է գտնել միայն արտերկրում, թեև երբևէ ծննդավայրից դուրս չէին եկել: Այդ ժամանակից ի վեր երիտասարդների հետ աշխատանքը դարձավ «ԿԱԶԱ» հիմնադրամի գործունեության հիմնական ոլորտներից մեկը: Այս աշխատանքը նպատակ է ունեցել հեշտացնելու անցումը կախվածությունից փոխկախվածության և սոցիալական զարգացումը, ազդեցություն և սեփական տեղ ունենալ համայնքներում և հասարակություններում: Այդ ժամանակից սկսած՝ երիտասարդների ուղեկիցն ենք. շարունակում ենք սատարել նրանց՝ իրազեկելով իրենց որոշումների շրջանակի, ընտրության հնարավորությունների մասին և կոնկրետ ընտրության հետևանքների շուրջ քննարկումներ անցկացնելու, բանավիճելու միջոցներ առաջարկել:

2002 թվականից, երբ ստեղծվեցին Հիմնադրամի Երևանի և Գյումրու կենտրոնները, դրանք հավաքատեղիներ դարձան այն երիտասարդների համար, ովքեր այստեղ հանդիպում էին մտքեր փոխանակելու, իրենց հմտությունների և փորձառության մասին խորհրդածելու համար: Աստիճանաբար որոշ հանդիպումներ, օրինակ՝ անգլերենով և ֆրանսերենով զրույցները լեզվական հմտությունները զարգացնելու համար կամ կինոդիտումները, (քանի որ խմբով ֆիլմ դիտելն ավելի հաճելի է) պարբերական բնույթ էին ստանում: Այս հանդիպումների մասին խոսելիս երիտասարդները դրանց ընդհանուր անվանում տվեցին՝ «ակումբ»: Սրանք շատ սիրվեցին երիտասարդների կողմից, մասնակիցների թիվն աճեց, շատերը տեղեկացան սրանց գոյության մասին: Ակումբ այցելողները զարգացնում էին իրենց լեզվական հմտությունները, ծանոթանում էին տարբեր մշակույթների հետ, ըստ իրենց նախասիրությունների (հոբբիի) կազմակեր-

պում էին իրենց ազատ ժամանցը, ծեռք էին բերում նոր ընկերներ: Ակումբների քանակն աստիճանաբար ավելանում էր, քանի որ ավելի շատ երիտասարդներ էին հաճախում կենտրոններ: Այդ ժամանակ նրանց միայն հանդիպման վայր էր հարկավոր, իսկ կյանքի այլևայլ երևույթների շուրջ քննարկումներն ընթանում էին շատ բնականոն կերպով: Ակումբները գործում էին միմյանցից անկախ և առանց որևէ ուղղորդման: Ակումբների, ինչպես նաև երիտասարդների կողմից արվող առաջարկությունների, խնդրանքների աստիճանական աճը (նյութեր, աջակցություն քննարկվող թեմաների ընտրության հարցում, գործընթացում շատերին ներգրավելու մեթոդներ) դրանք համակարգելու և երիտասարդ ակումբավարներին մեթոդական աջակցություն ցույց տալու կարիք առաջացրեց: Մենք նկատում էինք, որ հաճախ տարբեր ակումբավարների մոտ նույնատիպ խնդիրներ և հարցեր են առաջանում: Ստաժեցիք, որ լուծումը ակումբներին մեկ ծրագրի ներքո համախմբելն է՝ ընդհանուր օժանդակություն տրամադրելու, ընկերներից սովորելու և հաջող փորձը փոխանակելու, նաև մեր սահմանափակ ռեսուրսները խելամիտ օգտագործելու համար: Սկզբում այդ ծրագիրը հիմնականում ժամանցային բնույթ ուներ՝ երիտասարդներին պետք էր պարզապես տարածք տրամադրել, որտեղ նրանք կարող էին համախոհ ընկերներ գտնել: Թեև ակումբներում քննարկվող թեմաները տարերային էին, ժամանակի ընթացքում նկատելի էր դառնում, որ երիտասարդները ցանկանում են ավելի համակարգված ձևով խոսել մեր հասարակությանը վերաբերող վերացական և բարդ թեմաների շուրջ, սակայն **չգիտեն՝ ինչից սկսել, ինչպես անել**, որ քննարկումները պարզապես բողոքի դաշտի չվերածվեն: Հենց այդ ժամանակ էլ ծագեց «Հայաստանի երիտասարդ քաղաքացիներ» ծրագրի գաղափարը: Սրա նպատակն էր երիտասարդների համար մի հարթակ ստեղծել, որտեղից կարելի կլիներ ավելի մանրագնին ուսումնասիրել այն միջավայրը, որում ապրում են և գտնել այն, ինչ թույլ կտա զգալ, որ Հայաստանն իրենց տունն է:

Ռ՞վ է ակունքավարը

Մեր օրերում կան երիտասարդներ, ովքեր սովորում են, ունեն աշխատանք կամ դեռ որևէ հստակ զբաղմունք չունեն, քանի որ դեռ չեն գտել այն, ինչ իրենց կհետաքրքրեր: Նրանցից շատերին հաճախ համախմբում է այլևայլ զբաղվածություններից կամ փնտրտուքներից զատ նոր հետաքրքրություն գտնելու հանգամանքը, մի բան, որ նաև ուսուցողական է, օգտակար է և ինչ-որ ձևով նպաստում է շրջապատի մարդկանց բարօրությանը: Հաճախ էինք հանդիպում երիտասարդների, ովքեր ուզում էին իրենց ազատ ժամանակից առավելագույնս օգուտ քաղել, բայց չգիտեին, թե ինչպես:

Հենց այս ամենի արդյունքում էր, որ ստեղծեցինք մի հարթակ, որտեղ մի խումբ երիտասարդներ նախաձեռնելու էին իրենց և իրենց հասակակիցներին տարբեր նախասիրությունների շուրջ հավաքելու գործընթացը: Ակունքավարի կերպարն այս համատեքստում այն երիտասարդն է, ով որոշում է իր հասակակիցների համար երիտասարդական ակունք հիմնել և վարել այն: Ակունքավարությունը ոչ միայն համախմբումն էր նույնաման հետաքրքրությունների շուրջ, այլ նաև հաճելի օգտակարի հետ համադրելու միջոց: Օրինակ՝ շատ երիտասարդներ հետաքրքրվում են արվեստով, բայց չգիտեն, թե ինչպես կարող են դա օգտակար դարձնել սեփական ինքնազարգացման ու համայնքում դրական փոփոխություններ առաջացնելու համար: Ամեն շաբաթ երիտասարդական ակունք վարելը ինքնազարգացման հիանալի ձև է, քանի որ ակունքավարն արվեստի որևէ թեմայով քննարկում պատրաստելիս և վարելիս ուսումնասիրում է թեմային վերաբերող մի շարք նյութեր և դրանք մատչելի ձևով հասակակիցներին ներկայացնելու և քննարկելու մեթոդներ է մշակում: Հիմա կասեք՝ «Իսկ, օրինակ, արվեստի միջոցով ինչպե՞ս կարելի է համայնքում դրական փոփոխության հասնել»: Պատասխանը հենց իրենց՝ ակունքավարների ստեղծագործ միտքն է: Օրինակ՝ ակունքներից մեկը աղբ համարվող մի շարք իրերից ստեղծել է արվեստի գործեր՝ այս ձևով համայնքում խրախուսելով գործածված նյութերի (թափոնների) վերամշակման մշակույթը:

Ծրագրում ընդգրկվելով կամավորության սկզբունքով՝ ակունքավարն իր մոտիվացիան և խանդավառությունը փոխանցում է հասակակիցներին, փորձում է խթանել մասնակիցների քննադատական մտածողությունը, ինչպես նաև քննարկման համար վեր հանել մի շարք խնդիրներ, մարտահրավեր նետել նախապաշարմունքին և ինքնագոհ մտածելակերպին: Քննարկումների ընթացքում ակունքավարը ստեղծում է մի միջավայր, որտեղ խրախուսվում են բազմակարծությունը, երկխոսությունը, որտեղ յուրաքանչյուր կարծիք հաշվի է առնվում և քննարկումներում կարող է իր դերն ունենալ, բայց կարող է նաև քննադատության արժանանալ:

Բնականաբար այս քննարկումները վարելը հեշտ գործ չէ: Մեր փորձից գիտենք, որ կան տարածում գտած որոշ խնդիրներ: Օրինակ՝ կարող է ընդհարում լինել ակումբավարների թիմի ներսում (շատերի համար սա համագործակցային աշխատանքի առաջին փորձառությունն է): Կամ ակումբների ցածր հաճախելիությունն ազդում է ակումբավարների և մյուս մասնակիցների տրամադրության և մոտիվացիայի վրա: Այսպիսի խնդիրների հաղթահարման արդյունքում է, որ ակումբավարը պատկերացում է կազմում սեփական թույլ և ուժեղ կողմերի ու նաև այն մասին, թե ինչպես կարելի է լավագույնս նպաստել իր և շրջապատող աշխարհի կարիքների բավարարմանը:

Ակումբավարը՝

- ունի երիտասարդների հետ աշխատելու հստակ մոտիվացիա,
- դրականորեն է տրամադրված սեփական երկրի նկատմամբ և ցանկություն ունի ծառայելու նրա զարգացմանը,
- մեծ ցանկություն ունի սովորելու և հասկանալու երիտասարդների հետ աշխատանքի հիմունքները ոչ ֆորմալ կրթական միջավայրում,
- երիտասարդներին տալիս է աճելու և զարգանալու հնարավորություն, որպեսզի նրանք պատրաստ լինեն պատասխանատվություն ստանձնելու և ընկալելու իրենց և ուրիշների կարիքները,
- երիտասարդներին և նրանց կենսակերպին մոտենում է դրականորեն և ըմբռնունով,
- ունակ է համապատասխանաբար մարտահրավեր նետելու ճնշող և ագրեսիվ վարքագծին,
- ունի արդյունավետ հաղորդակցվելու ունակություն և պատրաստ է հետևողականորեն հղկելու այն,
- ունակ է աշխատելու որպես թիմի անդամ ու նաև ինքնուրույն՝ նախաձեռնություն ցուցաբերելով,
- հանձնառու է երկար ժամանակով աշխատելու և ակումբի ներսում հարաբերություններ մշակելու երիտասարդների, ինչպես նաև ծրագրի կազմակերպիչների /աջակիցների հետ/ (եթե այդպիսիք կան),
- ունի երիտասարդական աշխատանքի նպատակի որոշակի իմացություն և ցանկանում է խորացնել այն,
- գիտի տեղական երիտասարդության, համայնքային և կամավորական դաշտը:

Մեր ծրագրի տարրերը

Այժմ կցանկանալիք անդրադառնալ ծրագրի տարրեր բաղադրիչներին և այն մեթոդներին, որոնք հարկավոր էին երիտասարդական ակումբներում ծագած նոր խնդիրները հաղթահարելու համար: Մինչև բաղադրիչներին անցնելը նշենք, որ մեզ համար ակնհայտ էր, որ տարիներ շարունակ մեր **կենտրոնները այցելող երիտասարդները մեծ կարիք ունեին ինքնարտահայտվելու, տեղեկանալու ու սեփական կարծիքները լսելի դարձնելու**: Հարկ էր ունենալ մի չեզոք հարթակ, որտեղ կա բազմակարծություն ու բազմազանություն, որտեղ **մարդկային միտքը ազատ սավառնում է ու նպաստում ստեղծագործելուն, որտեղ կարելի է զարգացնել ինքնավստահությունն ու հաստատականությունը**: Ի պատասխան այս ամենի՝ մշակվեցին մի շարք ծրագրային բաղադրիչներ, որոնք էլ ներկայացնում ենք քո ուշադրությանը: Ի դեպ, ծրագրային բաղադրիչները, հիմնվելով մասնակից երիտասարդների կարիքների վրա, տարեցտարի ավելի են զարգացել, հարստացել նոր գաղափարներով և իրականացման եղանակներով: Ծրագրային բաղադրիչներից յուրաքանչյուրի նպատակը և զարգացումը հասկանալու համար եկե՛ք մայենք այս ամենի ծագումնաբանությանը:

Ա. Երիտասարդական ակումբներ.

Ակումբներն առանցքային այն բաղադրիչներից են, որոնք սկիզբ դրեցին ծրագրին: Ակումբներում կազմակերպվում է երիտասարդների ազատ ժամանցը՝ իրենց հիմնական գործունեությունից՝ դպրոցից, համալսարանից, աշխատանքից դուրս: Ժամանցի այլ ձևերից ակումբները տարբերվում են նրանով, որ այստեղ համատեղվում են ազատ ժամանցն ու ուսուցողական գործընթացը: Երիտասարդները հանդիպում են շփվելու, զրուցելու, ինքնարտահայտվելու, շուրջը տեղի ունեցող իրադարձությունների մասին քննարկումներ ծավալելու, միմյանցից սովորելու և միմյանց միջոցով իրենց և աշխարհն ավելի լավ ճանաչելու կամ պարզապես լավ ժամանակ անցկացնելու նպատակով:

Ակումբները ձևավորվում են երիտասարդների հետաքրքրությունների շուրջ. արվեստով հետաքրքրվող երիտասարդներին համախմբում է արվեստասերների ակումբը, ֆիլմերով հետաքրքրվողներին՝ կինոսերների ակումբը, օտար լեզուներով հետաքրքրվողների համար կան լեզուների ակումբներ և այլն: Թեև հետաքրքրությունները տարբեր են, ամեն ամիս ակումբներն ունենում են մեկ ընդհանուր թեմա. օրինակ՝ «Ինչպե՞ս երկխոսել այլ մշակույթների հետ», «Որտե՞ղ է ավարտվում խոսքի ազատությունն, ու որտեղ է սկսվում ատելության խոսքը», «Արդյո՞ք նորագույն տեխնոլոգիաներն են կերտում այսօրվա մարդուն, թե՞ մարդն է կերտում տեխնոլոգիաները»: Այս կարգի հարցերն ուսումնասիրվում և քննարկվում են՝ ըստ ակումբի ուղղվածության: Իսկ ինչո՞ւ մեկ

ամսվա ընթացքում մեկ ընդհանուր թեմա ունենալ, եթե կարելի է արժարժել տարբեր թեմաներ: Ընդհանուր թեմայի շուրջ տարբեր ակումբներում քննարկումներ անցկացնելը թույլ է տալիս մասերի բաժանել այն և բազմակողմանի դիտարկման ենթարկելով՝ ընդլայնել ուսուցման հնարավորությունները:

Ստորև կարող եք ծանոթանալ ակումբների հակիրճ նկարագրությանն ու «Շրջակա միջավայր» թեմայի օրինակով տեսնել, թե ինչպես կարելի է նույն թեման քննարկել առաջին հայացքից միմյանցից շատ տարբեր թվացող ակումբներում:

Լեզուների ակունքներ

Շատ երիտասարդներ հետաքրքրվում են օտար լեզուներով: Լեզվական ակունքները ստեղծվել են այն երիտասարդների նախաձեռնությամբ, ովքեր հետաքրքրություն են տածում անգլերենի, ֆրանսերենի, իտալերենի և իսպաներենի նկատմամբ: Նրանք մտադիր էին հանդիպումներ կազմակերպել, որոնց ընթացքում որևէ օտար լեզվով կքննարկվեին ամենատարբեր թեմաներ՝ լեզվական գիտելիքները հարստացնելու, օտար լեզվով խոսելու բարդությունները հաղթահարելու և քննարկվող թեմաները հայկական մշակույթի և տվյալ մշակույթ(ներ) ի համեմատության համատեքստում դիտարկելու համար: Լեզվական ակունքները թեմաների քննարկման տեսանկյունից քիչ դժվարությունների են հանդիպում, քանի որ հիմնական պայմանը համապատասխան լեզվով հանդիպումներ անցկացնելն է: Միջմշակութային կողմն ամրապնդելու և հարստացնելու համար ակունքավարների թիվում ներգրավում ենք Եվրոպական Կամավորական Ծառայության (EVS) միջոցով Հայաստան եկող երիտասարդներին: Նրանք հաճախ իրենց հայ հասակակիցների հետ համատեղ վարում են ակունքները և հարստացնում դրանք՝ ներկայացնելով իրենց մշակույթը և փորձը:

Օրինակ՝ «Ամենօրյա սպառման սննդամթերքն ու դրա թաքնված էությունը»:

Արվեստասերների ակունք

Ստեղծվել է այն երիտասարդների կողմից, ովքեր հետաքրքրվում են արվեստով և փորձում են տարբեր ստեղծագործություններում գտնել տարրեր, որոնք սերտորեն կապված են յուրաքանչյուրիս առօրյա կյանքի այլևայլ ոլորտների հետ: Հակառակ հաճախ հանդիպող հետևյալ արտահայտությունների՝ «Ես շատ հեռու եմ արվեստից», «Ես չեմ կարող ստեղծագործել», ակունքավարները, անդրադառնալով արվեստի տարբեր ստեղծագործությունների, հանդիպումների ընթացքում կարևոր տեղ են հատկացնում թեմաների մասին ստեղծագործաբար «խոսելուն» և ստեղծարար կարողությունը բոլոր հնարավոր ուղղություններով ճկելուն:

Օրինակ՝ «Լենդ արթ»-ը («Երկրարվեստը») ստեղծվում է բնության գրկում՝ օգտագործելով բնական նյութեր՝ հող, քար, ջուր և այլն: Ոչ թե քանդակներն են տեղանքում կանգնեցվում, այլ տեղանքն ինքը միջոց է դրանց ստեղծման համար: Այս ստեղծարար մեթոդը թույլ է տալիս բացահայտել ցանկացած թեմայի տարբեր կողմեր և ցույց է տալիս ուղիներ, որոնցով արվեստը կարող է մարդուն մոտեցնել բնությանը:

Հոգեբանական ակումբ

Ի սկզբանե այս ակումբն ստեղծվել էր որպես հարթակ, որտեղ երիտասարդ հոգեբանները հանդիպում էին տարբեր մասնագիտական թեմաներ քննարկելու համար, այսինքն՝ ակումբի անդամները միայն հոգեբաններ էին: Ակումբի զարգացման ընթացքում միտք առաջացավ հոգեբանության մասին առօրյա կյանքում կիրառելի գիտելիքներ փոխանակել նաև նրանց հետ, ովքեր մասնագետ չեն, սակայն հետաքրքրվում են հոգեբանությամբ և քննարկումներ ծավալել տարբեր առօրեական թեմաների շուրջ, ավելի լավ հասկանալ, թե դրանք հոգեբանական ի՞նչ ազդեցություն են ունենում յուրաքանչյուրիս ներաշխարհի վրա:

Օրինակ՝ «Ինչպիսի՞ զգացմունքային կապ կա մարդու և բնության միջև»:

Կինոսերների ակումբ

Ֆիլմերի հանդեպ ունեցած սերը հասակակիցների հետ կիսելու ցանկությունը կինոսերների ակումբի ստեղծման հիմքը հանդիսացավ: Կինոդիտումներից հետո ֆիլմերն այստեղ քննարկվում են տարբեր տեսանկյուններից՝ տեխնիկականից (երաժշտական ձևավորում, օպերատորական աշխատանք) մինչև ֆիլմում արծարծվող թեմաները: Մասնակիցները նաև փորձում են գտնել ֆիլմի առաջադրած խնդիրների ու հարցերի պատասխանները: Մի զբաղմունք, որը հետագից հետե հազվագյուտ է դառնում համացանցի այս դարաշրջանում:

Օրինակ՝ շրջակա միջավայրի խնդիրների մասին իրազեկող և տարատեսակ լուծումներ առաջարկող այնպիսի ֆիլմեր, ինչպիսիք են՝ «Home»-ը, «Waste land»-ը, միշտ հետաքրքիր քննարկումների նյութ են դառնում:

Մարդու իրավունքների ակումբ

Ակումբը ստեղծող երիտասարդներին միավորել է հասակակիցներին իրենց իրավունքների մասին իրազեկելու մտահոգությունը: Ինտերակտիվ վարժությունների շուրջ կառուցված հանդիպումների ընթացքում մասնակիցները փորձում են միասին բացահայտել, հասկանալ, թե ինչ իրավունքներ ունեն իրենք և, թե ինչպես կարող են դրանք պաշտպանել: Մարդու իրավունքների գիտելիքներն ավելի ամրապնդելու համար ակումբում հաճախ փորձագետ հյուրեր ենք ունենում (օր.՝ Մարդու իրավունքների պաշտպանի գրասենյակից), ովքեր ներկայացնում են, թե ինչպիսին է տարբեր իրավունքների խախտման աստիճանը Հայաստանում, և ինչ քայլեր են ձեռնարկվում այդ ոլորտների պաշտպանվածությունը բարելավելու ուղղությամբ:

Օրինակ՝ «Ես որքանով եմ հետևողական առողջ միջավայրում ապրելու իմ իրավունքի հարցում»:

Միջմշակութային ակումբ

Այս ակումբում քննարկվող բոլոր թեմաները դիտարկվում են տարբեր մշակույթների համատեքստում: Սա օգնում է տարբեր մշակույթներ ճանաչելուն և հասկանալուն, թե որքան բազմազան են մեր շրջապատում հանդիպող խնդիրների լուծման հնարավորությունները: Ակումբի առանձնահատկություններից է տարբեր մշակույթների ներկայացուցիչների մասնակցությունը: Այսպիսով, տվյալ մշակույթը կրողի օգնությամբ և քննարկումների ընթացքում հնարավոր է դառնում ավելի խորը ճանաչել մշակույթը՝ զերծ մնալով ավելի մակերեսային և կարծրատիպային պատկերացումից: Այստեղ նույնպես միջմշակութային կողմնորոշված ապահովվում է միջազգային կամավորների կամ պարզապես Հայաստանում գտնվող օտարերկրացի հյուրերի մասնակցությամբ:

Օրինակ՝ «Բնության պահպանության կարևորությունն ու մոտեցումները տարբեր մշակույթներում»:

Մուլտասերների ակումբ

Մուլտֆիլմեր սիրող երիտասարդները, ովքեր համաձայն չեն այն տարածված կարծիքին, թե սրանք ստեղծվում են միայն երեխաների համար, հիմնեցին այս ակումբը՝ փորձելով մուլտֆիլմերի խորը իմաստն ու ուղերձը նաև մեծերին հասցնել: Նրանք ակումբում քննարկել են, թե ասենք՝ մոլորակի վրա մարդու ազդեցության մասին ընդամենը 3 րոպեանոց անիմացիոն ֆիլմը, որքա՞ն տպավորիչ կարող է լինել և թե ինչպե՞ս կարող է ստիպել վերանայել սեփական կենսակերպը, մտածել ոչ միայն անմիջական միջավայրի, այլ նաև ամբողջ երկրագնդի ապագայի մասին: Այս ակումբը շատ նման է կինոսերների ակումբին՝ այն տարբերությամբ, որ խաղարկային կամ փաստագրական ֆիլմերի փոխարեն մարդիկ դիտում են անիմացիոն ֆիլմեր:

Օրինակ՝ «WALL-E», «Finding Nemo»՝ մուլտեր, որոնք առիթ են տալիս մտորելու շրջակա միջավայրի մասին:

«Իրադարձությունների կենտրոնում» ակումբ

Երբ տեղի է ունենում այս կամ այն իրադարձությունը, դրա մասին մեր սեփական կարծիքը հապճեպորեն կազմվում է ասեկոսեների կամ ՁԼՄ-ների արձագանքների հիման վրա, և մենք ժամանակ չենք հատկացնում մի պահ կանգ առնելու և հասկանալու համար, թե ինչպե՞ս այդքան արագ ձևավորեցինք մեր կարծիքը: Այս հանգամանքին անդրադարձան մի խումբ երիտասարդներ՝ ստեղծելով իրենց ակումբը, որտեղ քննարկման առարկա են Հայաստանում և աշխարհում տեղի ունեցող «թարմ» իրադարձությունները, ՁԼՄ-ների կողմից դրանց լուսաբանումը:

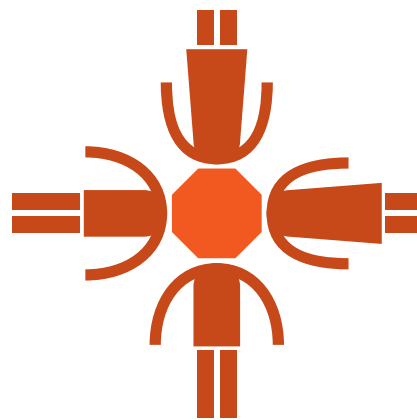
Օրինակ՝ «Ի՞նչ հետևանքներ կարող է ունենալ Սևանի ավազանում նավթի և գազի որոնումը թույլատրող որոշումը»:

Ակունքների ցանկը այսքանով չի սահմանափակվում, քանի որ յուրաքանչյուր հետաքրքրություն կարող է նոր ձևաչափ ունեցող ակունքի հիմք հանդիսանալ:

*Տարբեր ուղղվածություններ ունենալով՝
ակունքներն ունեն հիմնական ընդհանուր գծեր.*

- Ակունքներն ստեղծվում և իրականացվում են երիտասարդ կամավորների կողմից և երիտասարդների համար:
- Հանդիպումները տեղի են ունենում նախապես սահմանված հաճախականությամբ՝ շաբաթը մեկ կամ երկու անգամ:
- Յուրաքանչյուր հանդիպում տևում է 1.5 - 2 ժամ:
- Մասնակցությունը կամավորական հիմունքով է:
- Մասնակիցները 16 - 30 տարեկան երիտասարդներ են: Նշենք, որ տարիքային սահմանը դեպի վեր՝ շատ ճկուն է և սահմանափակում չի ենթադրվում նրանց համար, ովքեր այս տարիքային խմբից չեն, բայց ցանկություն ունեն մասնակցելու ակունքների հանդիպումներին: Սահմանափակում կա տարիքային այս սահմանից ցածր գտնվողների համար՝ պայմանավորված քննարկվող մի շարք թեմաների խրթնությամբ: Եթե մինչև 16 տարեկանը տարիքային խմբի համար ակունքները հետաքրքրություն են ներկայացնում, կարելի է նրանց նախասիրություններին համապատասխան ակունք ձևավորել:
- Հանդիպումները կազմակերպվում և համակարգվում են երիտասարդ ակունքավարների կողմից, սակայն ողջ գործընթացը կառուցվում է բոլոր մասնակիցների ակտիվ մասնակցությամբ:
- Բոլոր ակունքների համար ամենամիս ընտրվում է մեկ ընդհանուր թեմա, և յուրաքանչյուր ակունքի ակունքավար ինքն է որոշում, թե տվյալ ակունքում ի՞նչ ավելի կոնկրետ թեմաներով քննարկումներ կարելի է ծավալել ընդհանուր թեմայի շուրջ:

Բ. Արտաակումբային միջոցառումներ

Ակումբային հանդիպումներն արդիական, հետաքրքիր, հուզող հարցերի համար երիտասարդական քննարկումների հարթակ են ապահովում: Սակայն ժամանակի ընթացքում ակումբավարները և մասնակիցները ավելի լայնախոհ են դարձել: Աստիճանաբար աճում է հստակ գործողությունների դիմելու, քննարկվող խնդիրները միմիայն պատերի ներսում չթողնելու, դրանք հանրային ուշադրությանն արժանացնելու և լուծումներ գտնելու խնդրում հասարակության ավելի լայն շերտեր ընդգրկելու ցանկությունը: Արտաակումբային միջոցառումներն եկան այդ պակասը լրացնելու և նպաստեցին մեր ակումբներում քննարկվող խնդիրների ավելի մեծ արձագանք ստանալուն: Միջոցառումները բնույթով տարբեր են և զանազան խնդիրներ են լուծում, սակայն ձևաչափի և նպատակների տարբերությամբ հանդերձ՝ ունեն ընդհանուր դրույթներ: Դրանք են՝ խնդիրներին պասիվ արձագանքելու ռեժիմից դուրս գալը, խնդրի մասին խորքային գիտելիքներ ձեռք բերելը, հանրության ուշադրությունը դրանց վրա սևեռելը և սեփական ուժերով, թեկուզ փոքր, բայց գործնական քայլեր ձեռնարկելը:

Երիտասարդական նախաձեռնություններ

(Ունե՞ք հստակ գաղափար: Գործի անցե՞ք, զարգացրե՞ք Ա-ից Ֆ-ը և կյանքի կոչե՞ք այն)

Հաճախ *նախաձեռնություն* հասկացությունը շատերն ընկալում են որպես մի երևույթ, որ պահանջում է դրա շուրջ խորհելու կամ դա իրագործելու գերբնական կարողություններ: Երբեմն չենք հասկանում, թե ինչպես կարելի է ինչ-որ բան ձեռնարկել և իրականացնել, որտեղից սկսել, որտեղ վերջացնել և արդյունքում ինչ կարելի է ստանալ:

Բայց արի ու տես, որ նախաձեռնության էությունը առկա խնդիրների և պահանջների հայտնաբերման, դրանց կառուցողական լուծումները գտնելու մեջ է՝ հոգուտ հանրության և հասարակության: Նախաձեռնելու համար առանձնապես հրաշքներ պետք չեն: Հրաշքը պատասխանատվության զգացումն է՝ հանուն բարելավման: Նաև մի կարևոր սկզբունք՝ գործելու և փոփոխություններ իրականացնելու ցանկությունը, շրջապատում առկա անցանկալի երևույթների հանդեպ անտարբեր չմնալը և համապատասխան քայլեր ձեռնարկելը:

Ծրագրի առանցքային խնդիրներից է երիտասարդների մեջ *նախաձեռնողական* հմտությունների զարգացումը, որ երիտասարդները, ելնելով համայնքային կարիքներից, կարողանան մշակել և իրականացնել սեփական գաղափարները, ինչպես նաև սովորեն գործնական քայլերի դիմելով՝ պատասխանատվություն կրել:

Օրինակ՝ ակունքներից մեկում հատուկ կարիքներով երեխաների մեկուսացած մեծանալու վերաբերյալ քննարկումների ընթացքում մասնակիցները նախաձեռնեցին մի ծրագիր, որով նախատեսվում էր մասնակից երիտասարդների պարբերական այցելություններ այդ երեխաներին: Նրանք շաբաթը մեկ անգամ երեխաների համար հերթով կազմակերպում էին կինոդիտումներ, քննարկումներ, նրանց հետ զբաղվում էին ձեռքի աշխատանքով: Այս միջոցառումների նպատակն էր երեխաների շփման սահմանափակ միջավայրի ընդլայնումը և հետաքրքիր ժամանցի միջոցով նրանց հաղորդակցման հմտությունների խթանումը:

Երիտասարդական այլ նախաձեռնություններից էին՝ համայնքային աղբահանությունը, կանգամների մաքրությունը, հայտարարությունների համար հատկացված հատուկ տարածքների ստեղծումը, օտարերկրյա զբոսաշրջիկների համար փողոցների անվանումների և համրային փոխադրամիջոցների ուղղությունները ներկայացնող ցուցանակների լատինատառ տարբերակների մշակումը և այլն:

Ստորև նմանատիպ միջոցառումների մի քանի օրինակներ են.

«Լվացք փռելու իրավունք». Երկար մտածեցինք, թե ինչպես կարելի է հանրության ուշադրությունը սևեռել այն հանգամանքի վրա, որ մենք իրավունքներ ունենք, որոնց շատ հաճախ ուշադրություն չենք դարձնում, իսկ դրանք պաշտպանելու նախապայմանը դրանց առկայության գիտակցումն է: Այս իրավունքների վրա ուշադրություն հրավիրելու համար երիտասարդները որոշեցին դա կապել մի գործողության հետ, որ մեր կենցաղի ամբաժանելի մասն է կազմում: Գյուճարու կենտրոնական ոչ երթևեկելի փողոցներից մեկի ողջ երկայնքով լվացքի պարաններ էին կապել և պաստառներ փռել, որոնց վրա գրված էին տարբեր իրավունքներ: Անցորդներն սկզբում զարմանում էին, իսկ հետո սկսում էին կարդալ, ոմանք հարցեր էին տալիս, քննարկում: Այս կերպ մասնակիցներն իրենց հետ տարան թե՛ օրվա մի հետաքրքիր դրվագ և թե՛ որոշակի գիտելիքներ:

«Կենդանի գրադարան». Երևանի Կոմիտասի պուրակում բացված այս *գրադարանում* գրքերը հենց մարդիկ էին՝ պատրաստ փոխանակելու իրենց կենսափորձը, մշակույթն ու ասելիքը: Հավաքվել էին մոտ 20 «կենդանի» գիրք՝ կլիմիկական մահ տարած անձնավորություն, սիրիահայ, յոգայի մարզիչ, օդաչու, հնդիկ ուսանող և այլք: Սրանք մարդիկ էին, որոնք կյանքի անսովոր պատմություններ են ունեցել, և որոնցից շատ բան կարելի էր սովորել: Մոտ 20-ական րոպե «գիրք-մարդկանցից» յուրաքանչյուրը զրուցում էր «գրադարանի» այցելուների հետ: Մեր տեխնոլոգիական դարաշրջանում մարդիկ երբեմն հոգնում են վիրտուալ շփումից և իրական շփման կարիք են ունենում: Սա էր նաև «գիրք-մարդկանց» և «ընթերցողների» հանդիպման շարժառիթը:

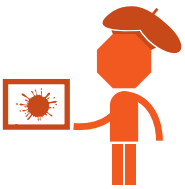

Փորձի փոխանակման միջոցառումներ

(Գո՞հ եք ձեր ակումբի գործունեությունից: Օգնե՞ք մյուսներին մեկնարկելու)

Կինոսերների ակումբի հանդիպումից հետո՝ մեզ մոտեցավ սպիտակցի մի աղջիկ և Սպիտակում մամնատիպ ակումբ ունենալու մեծ ցանկություն հայտնեց: Այցելեցինք Սպիտակ և համատեղ ուժերով ստեղծեցինք *Կինոսերների ակումբ*: Ընդգրկվածներին հաղորդեցինք ակումբ հիմնելու և վարելու մեր կուտակած հմտությունները: Այցելեցինք մաև Աշտարակ, Վանաձոր, Իջևան և Ճամբարակ: Փորձի փոխանակման հանդիպումներ ունեցանք այն երիտասարդների հետ, ովքեր ուզում էին ակումբ ունենալ, հավաքվել, շփվել, խոսել տարբեր թեմաներով: Երիտասարդները դժվարանում էին պատկերացնել, թե ինչից պետք է սկսել, ինչ է անհրաժեշտ, և ինչպես պետք է խոսքը գործի վերածել: Այս միջոցառումների իմաստը ակումբավարների կուտակած փորձը տարբեր տեղեր տարածելն է, որ այն ծիլեր ու պտուղներ տա: Կարևոր է, որ ձեռք բերված գիտելիքները չկուտակվեն մի տեղում, այլ տարածվեն և կիրառվեն այնտեղ, որտեղ դրանց կարիքը կա:

Ցուցահանդեսներ

Արվեստագետները բոլոր ժամանակներում փորձել են իրենց ստեղծագործություններով հասարակության լայն շերտերին հասանելի դարձնել իրենց մտահոգող զանազան հասարակական խնդիրները, և ժամանակի ընթացքում նրանց գործերը, փոխանցվելով սերնդեսերունդ, մեծ թվով տեղեկություններ են փոխանցել տվյալ ժամանակաշրջանի առանձնահատկությունների մասին: Օրինակ՝ նկարները՝ որպես վիզուալ երկխոսության միջոց, նկարչին հնարավորություն են տալիս սեփական տեսանկյունից ներկայացնելու աշխարհը, իսկ դիտողներին՝ նկարներում տեսնել նույն աշխարհի մեկ այլ ընկալում, ինչն էլ իր հերթին երևույթների բազմակողմանի ընկալման աղբյուր է: Այսպես, արվեստի լեզվով մեզ շրջապատող աշխարհը ճանաչելը դարձավ ծրագրի բաղկացուցիչ մասերից մեկը:

Ակումբներում քննարկվող թեմաների վիզուալ ներկայացումն իրականացրել ենք թեմատիկ ցուցահանդեսների միջոցով: Ներկայացրեցինք այն երիտասարդ արվեստագետների աշխատանքները, ովքեր արդեն իսկ ստեղծագործել էին տվյալ թեմաներով կամ նոր աշխատանքներ էին ստեղծում համատեղ ընտրված թեմայով:

Օրինակ՝ «Միջսերնդային երկխոսություն» թեմայով ցուցահանդեսը, որտեղ ներկայացված էին տարբեր սերունդների աշխարհընկալումները, ժամանակի անցողիկությունն ու այդ համատեքստում՝ տարբեր ժամանակաշրջանների ներկայացուցիչների երկխոսության և միմյանցից սովորելու հնարավորությունները:

Սեմինարներ

(խորացնք թեմայի մեջ. հանդիպումներ փորձագետների հետ)

Խնդիրներին որոշակի արձագանք տալու առաջին քայլը դրանք խորապես ուսումնասիրելն է։ Սա իրականացնելու ավելի լավ տարբերակ, քան տվյալ թեմային տիրապետող, քաջատեղյակ փորձագետին «հարցաքննելն» է, դժվար է գտնել։ Սեմինարները փորձագետների հետ հանդիպումներն են, որոնց ընթացքում թեմային տիրապետող փորձագետը հետաքրքիր նյութ է ներկայացնում և պատասխանում է մասնակիցների հարցերին։ Հրավիրել ենք մի շարք փորձագետների և անդրադարձել ենք մեր հասարակությանն առնչվող տարատեսակ թեմաների։ Սեմինարները միջոցառումներ են (25-40 մարդ), մասնակցությունն անվճար է, չի սահմանափակվում ակումբավարներով /ակումբի մասնակիցներով/ և հիմնականում ներգրավում է նորեկների, ովքեր հետաքրքրված են թեմայով, բայց կարող են ծանոթ չլինել ծրագրին։ Նման միջոցառումների կազմակերպումը հիմնալի է Հայաստանում բանիմաց մարդկանց հետ կապ հաստատելու և ձեր ակումբի սովորական քննարկումներում նոր մարդիկ ընդգրկելու առումով։

Ինչպե՞ս ենք ընտրում թեմաները։ Ակումբային հանդիպումների ընթացքում վեր հանված այն թեմաները, որոնք առավել հետաքրքրություն, երբեմն նաև մտահոգություն են առաջացնում մասնակիցների մեջ, դառնում են սեմինարների նյութ։ Թեմաները բազմակողմանիորեն ուսումնասիրելու նպատակով մեկ թեմայի շուրջ համախմբել ենք մի քանի փորձագետի, ովքեր տվյալ ոլորտը ներկայացնում են տարբեր կողմերից։

Ինչպե՞ս ենք գտնում փորձագետներին։ Հարցուփորձ ենք անում ծնողներից, ընկերներից, գործընկերներից։ Նրանց փնտրում ենք հեռուստատեսային և ռադիոհաղորդումներում, համացանցում թեմայի շուրջ նյութեր ենք որոնում, փորձում ենք հնարավորինս շատ տեղեկություններ հավաքել հեղինակների մասին։ Սկզբում ձեզ կարող է թվալ, թե այս մարդիկ հասանելի չեն, բայց փորձե՛ք և կտեսնեք, որ հաճախ նրանց շատ հեշտ կարելի է մոտենալ, և նրանք ուրախությամբ երիտասարդ սերնդին հաղորդակից կդարձնեն իրենց փորձին ու գիտելիքներին։ Հնարավոր է՝ ձեր միջոցների սահմանում խորհրդանշական վարձատրություն առաջարկեք. այսպիսի դեպքեր ունեցել ենք։ Տարբերակներից որն էլ ընտրելու լինեք, պետք է համոզված լինեք, որ այն ձեր փորձագետի համար հստակ է և ընդունելի։

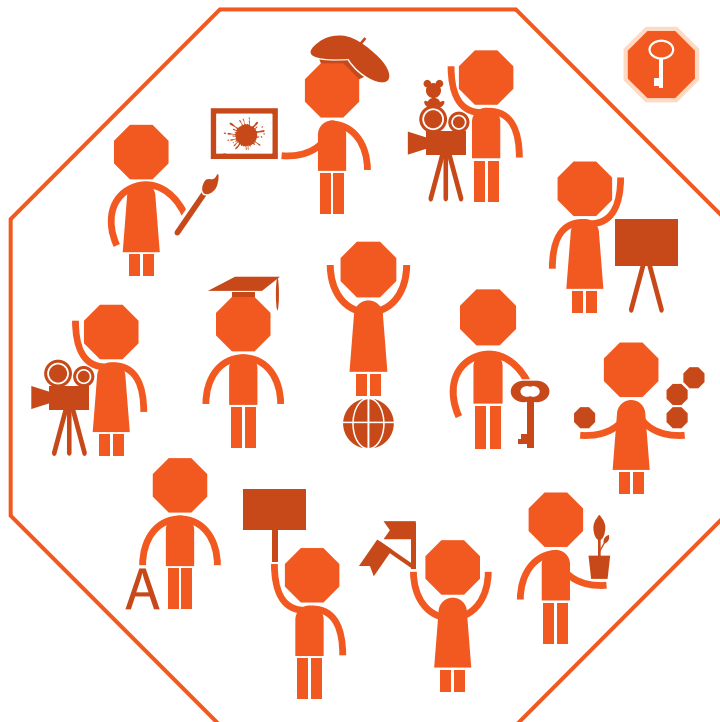
Օրինակ՝ «Հավատ և բանականություն. կրոնը աշխարհիկ դարում» թեմայի շուրջ զրուցելու, հարցերին համակողմանի պատասխաններ տալու համար հրավիրվել են պատմաբան, հայ առաքելական եկեղեցու քահանա և տիբեթյան բուդդիստ։

«Հաջողության բանալիներ» միջոցառումներ (Ոգեշնչվե՞ք մեր շուրջը եղած դրական օրինակներից)

Հաճախ որևէ բան անելու կամ փոխելու խթան է հանդիսանում ինչ-որ մեկի հաջողված դրական օրինակով ոգեշնչվելը: Թեև շատ երիտասարդներ դժգոհ են տիրող իրավիճակից և կարծում են, թե չեն կարող իրենց ներուժն օգտագործել Հայաստանում, բայց կան նաև այնպիսիք, ովքեր կարողացել են գտնել հաջողության *ոսկե բանալին*, չեն վհատվել առաջին իսկ դժվարություններից, հավատացել են այն ամենին, ինչին ուզում են հասնել և գնացել են մինչև վերջ:

Այստեղ ծնվեց մեկ այլ գաղափար. ինչո՞ւ այդ *բանալու* ձեռքբերման միջոցները չտարածել այն երիտասարդների շրջանում, ովքեր ուզում են գործունեություն ծավալել, ստեղծել, վերափոխել, բայց և սեփական երկրում գործելու վախ՝ րածություն ունեն: Մենք հանդիպումներ կազմակերպեցինք այն երիտասարդների հետ (գործարար ոլորտի ներկայացուցիչներ, արվեստագետներ, երիտասարդական դաշտի աշխատողներ և այլն), ովքեր իրենց համառ ջանքերի, նպատակասլացության և կամքի շնորհիվ Հայաստանում հաջողության հասնելու կենդանի օրինակներ են: Նման հանդիպումները նպատակ ունեն երիտասարդներին ներկայացնել հատկապես այն դրական օրինակները, որոնցով կարող են ոգեշնչվել, եթե կա լավ գաղափար, հետամուտ լինելու, իրականացնելու ցանկություն: Այս բնույթի հանդիպումների իմաստը հնարավորինս շատ երիտասարդների խրախուսելն էր՝ սեփական ներուժը բացահայտելու, դրա վրա հենվելու և ամենաանհավանական թվացող գաղափարներն իրականացնելու համար:

«Կենդանի գրադարան»
Երևանի Կոմիտասի պուրակ

Ի՞նչ արեցինք, որ գործը հաջողվի

Հավանաբար այժմ մտածում ես. «Իսկ ինչպե՞ս կարելի է իրականացնել այս ամենը»: Մինչև այժմ ներկայացված ծրագրային բաղադրիչները հնարավորինս արդյունավետ դարձնելու, ակունքավարներին աջակցելու, նրանց որոշակի հմտություններով «զինելու» համար (ստացված տեղեկությանը առողջ քննադատական մոտեցում ցուցաբերելու, հասարակական կյանքին ակտիվ մասնակցելու, հոգալու, կազմակերպելու և նախաձեռնելու ունակություններ), սկսեցինք իրականացման տարբեր մեթոդներ մշակել, որոնք էլ ներկայացնում ենք քո ուշադրությանը:

Օգտագործված հիմնական մեթոդաբանական մոտեցումը

Մինչև մեր այս ծրագրի հաջող իրականացման համար ընտրված մեթոդաբանության շուրջ մտքերի փոխանակումը, կարևոր է հասկանալ, որ մենք աշխատում ենք տարբեր մշակութային և սոցիալական ծագում ունեցող երիտասարդների հետ՝ տարատեսակ կարիքներով, հետաքրքրություններով և նկրտումներով: Նրանցից ոմանք շատ արագ ինտեգրվում են և լիովին ներգրավվում կենտրոնների աշխատանքներում, իսկ մյուսներից ավելի շատ ժամանակ, ջանք է պահանջվում կյանքում իրենց տեղը որոշելու, իրենց կարիքներին ու հետաքրքրություններին լավագույնս համապատասխանող զբաղմունքը գտնելու համար: Մենք արժևորում ենք այս բազմազանությունը և փնտրեցինք կրթական այնպիսի մեթոդաբանություն, որը հնարավորություն կտար առավելագույնս օգուտ քաղելու երիտասարդների բազմազանությունից և նպաստել երիտասարդի ներդաշնակ ինքնագարգացմանը, սոցիալական զարգացմանը, բարօրությանը, կայացմանը: Մյուս կողմից՝ Հայաստանի ներկայիս բավականին բարդ իրադրությունում մեր միջոցառումներից շատերը միտված են ակտիվ քաղաքացիության և երիտասարդների զբաղվածության համար կյանքի հմտություններ ձեռք բերելուն: Ուստի մեր փնտրածը ոչ միայն արդյունավետ և ինտերակտիվ մեթոդների հավաքածուն է, որ կհամախմբի երիտասարդներին, այլ համապարփակ, արժեքների վրա հիմնված կրթական համակարգը, որ հնարավորություն կտա երիտասարդներին ինքնավարություն, նախաձեռնողականություն, վերլուծող մտածողություն և մոտիվացիա զարգացնելու, նպաստելու Հայաստանի կայուն առաջընթացին:

Ոչ ֆորմալ կրթությունը մեր երիտասարդական ծրագրերի հիմնադրամի առանցքային մեթոդաբանությունն է և փիլիսոփայությունը: Ոչ ֆորմալ կրթությունը Եվրոպայում ունի երկար, կենսական ավանդույթ, թեև «ոչ ֆորմալ կրթություն» եզրը՝ որպես այդպիսին, պաշտոնական գործածության մեջ է մտել 90-ականներից: Այն ընդհանուր առմամբ համարվում է երիտասարդական աշխատանքի

հիմնական ձևերից մեկը, որի նպատակն է երիտասարդներին իրենց փորձառությունից օգտվելու և փորձարկելու հնարավորություն տալը: Այն սովորաբար իրականացվում է երիտասարդների ազատ ժամանակի ընթացքում՝ հաճախ ընտանիքից, աշխատանքից և համալսարանից դուրս: Որպես կրթության յուրահատուկ ձև՝ ոչ ֆորմալ կրթությունը սոցիալական տարբեր խմբերի ներկայացուցիչներին թույլ է տալիս ձեռք բերել և զարգացնել շարունակ փոփոխվող միջավայրի պայմաններին համապատասխան հմտություններ, կարողություններ և գիտելիքներ¹:

Քանի որ «ոչ ֆորմալ կրթություն» եզրը վերջերս է սկսել լայնորեն գործածվել Հայաստանում, կարծում ենք կարևոր է իմանալ, որ ինչպես շատ այլ եզրերի պարագայում, այս դեպքում էլ տարբեր մարդիկ տարբեր նշանակություններ են հաղորդում սրան: Մեր ըմբռնումը և սահմանումը հիմնված են Հայաստանի Հանրապետությունում ոչ ֆորմալ կրթության պետական հայեցակարգի վրա (ընդունված՝ ՀՀ Կառավարության կողմից 2006 թ.-ին), որն ինչպես և մեր պրակտիկան, ոգեշնչված է ոչ ֆորմալ կրթության եվրոպական ավանդույթից: Այն, ինչպես ընդունում են շատերը, կերտվել է Եվրախորհրդի, մասնավորապես դրա երիտասարդական հատվածի կողմից:

Ոչ ֆորմալ կրթությունը ներառում է ուսման մի շարք առանցքային սկզբունքներ, մեթոդաբանություններ և մոտեցումներ, որոնք բոլորն էլ ընդգծում են սովորողի ներքին մոտիվացիան, կամավոր մասնակցությունը, վերլուծող մտածողությունը և ակտիվ դերը հասարակության մեջ:

¹ Հայաստանի Հանրապետությունում ոչ ֆորմալ կրթության հայեցակարգ, ՀՀ Կառավարության 2006 թ.-ի դեկտեմբերի 14-ի N 50 որոշման հավելված:

Ձեր երիտասարդական միջոցառումը մշակելիս հաշվի առեք ոչ ֆորմալ կրթության որոշ հիմնական առանձնահատկություններ.

- Սովորելու երեք կողմերի՝ ճանաչողականի (գիտելիքի), գործնականի (հմտությունների) և հուզականի (վերաբերմունքի) հավասարակշռությունը և ճիշտ փոխազդեցությունը,
- Անհատական և խմբային ուսումնառության կապի հաստատումը,
- Սովորելու և սովորեցնելու համաչափ հարաբերությունները,
- Մասնակցային և սովորողի վրա կենտրոնացած,
- Առավելագույնս մոտ կյանքի իրավիճակներին և մարտահրավերներին,
- Ուսումնառություն փորձառության միջոցով,
- Կամավոր մասնակցություն,
- Բաց և հասանելի՝ սովորողների տարբեր խմբերի համար:

Ուսումնառության և որոշումների կայացման հարցում մենք երիտասարդներին ընդունում ենք որպես գործընկերներ, ուստի մեր տրամադրած կրթական միջավայրը պետք է.

- հնարավորություն տա հասկանալու, թե երիտասարդներն ինչպե՞ս կարող են ավելի լավ մասնակցել մեր հանրության հասարակական, մշակութային, տնտեսական և քաղաքական կյանքին,
- քաջալերի երիտասարդներին վերլուծող լինելու իրենց սեփական փորձառության հարցում և շրջապատող աշխարհի նկատմամբ,
- հնարավորություն տա իրենց համայնքներում ունեցած պատասխանատվության հարցում գիտակցված ընտրություն կատարելու,
- զուգակցվի դպրոցական /համալսարանական/ կրթության հետ՝ երիտասարդներին քաջալերելով առավելագույնս օգտագործել իրենց ներուժը,
- համագործակցել այլ կազմակերպությունների (կառավարական և հասարակական) հետ՝ հասարակությանը հորդորելով ավելի եռանդուն արձագանքել երիտասարդների կարիքներին:

Եվս մեկ բան, որ կուզենայինք բացահայտել, դա «**հավասարակիցների ուսուցման» (peer learning)** գաղափարն է: Միմյանցից սովորելը երկուստեք օգտակար է: Սա ենթադրում է, որ մասնակիցները փոխանակում են իրենց գաղափարները, գիտելիքները, փորձառությունը, մի խոսքով՝ անցում անկախ ուսումնառությունից՝ փոխկապակցված կամ համատեղ ուսումնառություն: Մեր ակումբների երիտասարդ մասնակիցները շատ բան են սովորում միջոցառումների ընթացքում իրենց գաղափարները մյուսներին հաղորդելիս կամ մյուսների հայտնած գաղափարները քննարկելիս: Նրանք, մյուսների հետ համագործակցելով, կարծիքներ փոխանակելով և գնահատելով իրենց սեփական առաջընթացը, երիտասարդական միջոցառումներ կազմակերպելով և ծրագրելով, իրենց հմտություններն են զարգացնում:

Ծրագրի ընթացքում մենք տեսանք, որ Հայաստանում երիտասարդների մեծ մասը տարբեր թեմաների շուրջ նոր գիտելիքներ ձեռք բերելու, մտահորիզոնն ընդլայնելու ցանկություն ունի, բայց դժվար է այնպես անել, որ այս գիտելիքները նաև հասարակական օգտակարություն ունենան: Կարդալու ընթացքում միգուցե ինքներդ մտաբերեք ձեր կյանքում առնվազն մի քանի իրավիճակ, երբ այլ մասնակիցների հետ ընդհանուր որոշման գալը շատ դժվար, նույնիսկ անհնար է եղել: Քանի որ այս ծրագրի կոնկրետ նպատակը երիտասարդների ինքնավարության և որոշումներ կայացնելու հմտությունների զարգացումն է, ուստի այն պետք է հնարավորություն տա նրանց մասնակցելու ծրագրի մոնիտորինգին, փոփոխությունների առաջարկներ անելու այն բարելավելու համար: Երիտասարդների մասնակցությունը որոշումների ընդունման գործընթացում ծրագրի թերևս ամենադժվար, բայց և ամենակարևոր կողմերից մեկն է: Ծրագրի շրջանակներում երիտասարդ ակումբավարների խորհրդի ստեղծումը մասնակցային մոտեցումն իրական կյանքում կիրառելու մեր ձևն էր:

Ծրագրի՝ աջակցություն տրամադրող բաղադրիչներ

Ա. Ակումբավարների ուսուցումը

Իսկ եղե՞լ է այնպիսի իրավիճակ, որ զգաս, թե քեզ ինչ-որ հմտություն պակասում է, որ ինքդ քեզ հակասում ես, չես կարողանում հասկանալ, թե ինչ է ուզածդ կամ պարզապես ասել ես, որ չես կարող անել այսինչ բանը: Հավանաբար, վերոնշյալներից որևէ մեկը յուրաքանչյուրիս կյանքում գոնե մի անգամ պատահել է: Եվ, իհարկե, եթե ստանձնում ես ակումբ վարելու պատասխանատվությունը, նման ապրումները գրեթե անխուսափելի են:

Հենց այս պատճառով է, որ ձեռնամուխ եղանք ոչ ֆորմալ կրթության մեթոդների միջոցով ակումբավարների վերապատրաստման գործընթացին, ակումբավարների, ուժեր քննարկումների, ակումբների հանդիպումների ժամանակ իրենց ձեռք բերած փորձն ու գիտելիքները տարածելու էին իրենց հասակակից երիտասարդների շրջանում:

Տարին երեք անգամ ակումբավարներն անցնում են «Թրեյներների ազգային թիմի» և մեր հիմնադրամի կողմից հատուկ իրենց համար պատրաստված դասընթացներ:

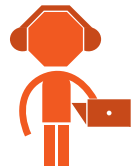

Այս դասընթացների ժամանակ ակումբավարները

- զարգացնում են իրենց հաղորդակցային ունակությունները,
- սովորում են երիտասարդական ակումբների վարման տարբեր մեթոդներ՝ մշակել երիտասարդական միջոցառումը՝ փորձի, պրակտիկայի և փորձարարության հիման վրա,
- զարգացնում են իրենց համատեղ գործածվող և աշխատող ունակությունները՝ արդյունավետ թիմային աշխատանք, գործակցություն, ցանցային աշխատանք,
- բարձրացնում են ինքնուրույն զարգացվող ունակությունների գիտակցման մակարդակը՝ ստեղծագործ մոտեցում, բացահայտում, պատասխանատվություն,
- ստանում են թեմատիկ գիտելիքներ՝ քաղաքացիության և տվյալ ամսվա համար ընտրված թեմայի վերաբերյալ տեսական օժանդակություն:

Հիմա գուցե հարցնես, թե ինչո՞ւ է անհրաժեշտ իմանալ այս ամենի մասին: Ասենք, որ ձեր գործը հեշտ չի լինելու: Ինքներդ երիտասարդ լինելով՝ պետք է մոտիվացիա առաջացնեք շատերի մեջ: Կրթվելով իբրև ակումբավար՝ դուք կարողանում եք աճել և մյուսներին էլ օգնել աճելու: Աճը ինքնաճանաչման, ինքնաբացահայտման ու ինքնազարգացման շարունակական գործընթաց է: Կարևոր է իմանալ, թե ինչպես ստեղծել մի այնպիսի կրթական միջավայր, որն անկաշկանդ է և երիտասարդներին խրախուսում է «շրջանակներից դուրս» մտածել: Ձեր ակումբի միջոցառումները ծրագրելիս՝ փորձեք տեսական գիտելիքներն օգտագործել գործնական դաշտում և ապրել ձեզ շրջապատող իրականության մեջ: Նման միջավայրը մեծապես գնահատում է բազմազանությունը և ձեր ակումբի մասնակիցներին օգնում է ստեղծել միմյանցից սովորելու չեզոք հարթակ:

Բ. Հեռավար ուսուցում

Երբևէ կպատկերացնեի՞ք, որ աշխարհի տարբեր ծայրերում գտնվելով, հնարավոր կլինի սովորել, գիտելիք ստանալ միմյանցից, փորձ ու հմտություններ փոխանակել: Նոր տեխնոլոգիաների զարգացմանը համընթաց՝ ինֆորմացիայի և ռեսուրսների հասանելիության համար հեռավորությունն այլևս մեծ խնդիր չէ: Ակումբի հանդիպումներին պատրաստվելիս՝ ակումբավարները հաճախ հայցում էին մեր աջակցությունը (նրանք հիմնականում մեզանից որակյալ նյութեր էին ուզում թեմայի վերաբերյալ, բայց հաճախ նաև ուղղորդման և ակումբավարման մեթոդների կարիք ունեին): Հաշվի առնելով ժամանակի, տարածության և ֆինանսական սահմանափակությունը և այն, որ համացանցը Հայաստանում այժմ հասանելի է մեծ թվով երիտասարդների, մենք՝ որպես աջակցության ձև, այդ խնդիրը լուծել ենք հեռավար ուսուցման միջոցով:

Այս բաղադրիչը մեզ թույլ է տալիս.

- լինել ակումբավարների կողքին իրենց շաբաթական առաջադրանքները կատարելիս (տրամադրել ապահով տարածք՝ ակումբի վարման շուրջ բոլոր ակումբավարների հետ շփվելու համար, հնարավորություն տալ դիմելու ծրագրի օգնականներին ցանկացած ժամանակ),
- տրամադրել ընդհանուր տեսական հիմք և մեթոդաբանական աջակցություն՝ մեր հասարակության տարբեր կողմերի (ամեն ամսվա համար հարթակն ունի հատուկ տեղ, որտեղ ներկայացվում են թեմատիկ նյութեր՝ տեքստային, տեսաձայնային), ինչպես նաև ոչ ֆորմալ կրթության մեթոդների վերաբերյալ,
- ապահովել ակումբավարների ինքնուրույն, ինչպես նաև խմբային ուսում-

նառության գործընթացը (թեմայի ավելի խորը ուսումնասիրության համար առկա են կարճ, ստուգիչ թեսթեր, թեմատիկ քննարկումների ֆորումներ, երիտասարդների համար մատչելի անհատական և խմբային հանձնարարություններ՝ ամսվա թեմաների շուրջ),

- զարգացնել թվային տեխնոլոգիաներից և համացանցից օգտվելու մշակույթ, որը շատ անհրաժեշտ է մեր օրերում:

Հարթակի շնորհիվ ակումբավարները կարողանում են օգտվել այնտեղ տեղադրված տեղեկատվական փաթեթից՝ ըստ տվյալ ամսվա թեմայի՝ հանդիպմանը պատրաստվելու համար (օրինակ՝ «Ինչպե՞ս երկխոսել այլ մշակույթների հետ»): Տեղեկատվական փաթեթում ներառված ներածական մասը, գրականության և համացանցային հղումները, թեմատիկ հարցաշարը, ինչպես նաև տեսանյութերը ակումբավարներին օգնում են պատկերացում կազմելու ամսվա թեմայի մասին, ինչպես նաև քննարկումների ֆորումում քննարկելու առաջացած հարցերը: Հեռավար ուսուցումը կարող է թանկ հաճույք լինել, բայց այժմ տարատեսակ վեբ-գործիքների միջոցով շատ ձևեր կան դա հեշտացնելու համար:

4. Ընթացիկ խորհրդատվություն և աջակցություն

Պատկերացրո՛ւ, որ ունենք մի խումբ, որում ընդգրկված երիտասարդները այնքան էլ լավ չգիտեն, թե ինչի համար են ընդգրկվել «Հայաստանի երիտասարդ քաղաքացիներ» ծրագրում, որն է լինելու իրենց դերակատարումը, ինչ են անելու, ինչպես և ընդհանրապես՝ ինչու: Եվ բոլորը իրենց մտքում մեծ հարցականներ ունեն՝ ինչպե՞ս են շփվելու, ինչպե՞ս են հաղորդակցվելու, ինչպե՞ս են կազմակերպվելու, որտեղի՞ց սկսեն և որտե՞ղ վերջացնեն: Իհարկե, այս հարցերին քիչ թե շատ բավարար պատասխաններ տալու համար ծրագրի հենց սկզբում կազմակերպվում է եռօրյա կամ քառօրյա դասընթաց, որով որոշ չափով պարարտ հող է ստեղծվում ակումբավարների հետագա գործունեության համար: Ինչևէ, կատարելության հասնելու համար հարկավոր է գործնական աշխատանք կատարել:

Եվ ահա ակումբավարները պատրաստվում են իրենց ակումբային հանդիպումներին: Այստեղ է, որ նրանք հանդիպում են մի շարք դժվարությունների՝ թիմային աշխատանք, կոնֆլիկտների հաղթահարում (ներքին և արտաքին), կազմակերպչական հմտություններ, հաղորդակցման բարդություններ և այլն: Ինչպե՞ս հաղթահարել այս ամենը: **Այստեղ է, որ ներդրվեց ընթացիկ խորհրդատվության գաղափարը:** Այժմ ակումբավարների հետ պարբերաբար հանդիպումներ

են անցկացնում ծրագրի համակարգողները (ովքեր երիտասարդական աշխատանքի ավելի մեծ փորձ ունեն)՝ ակումբներից առաջ և հետո՝ քննարկելու և խորհուրդներ տալու՝ թե՛ անձնական, թե՛ ծրագրային խնդիրների վերաբերյալ (օրինակ՝ ակումբների արդյունավետ կազմակերպում, ակումբավարման հմտությունների բարելավում, որոշ թերությունների շտկում, ոչ ֆորմալ կրթության նոր գործիքների և մեթոդների ներկայացում, ուսումնասիրում, մշակում, թիմային աշխատանք, ակումբավարների համագործակցություն և այլն): **Հարկ է նշել, որ ծրագրային թիմին հաջողվել է սերտ կապեր հաստատել թիմի ակումբավարների միջև: Նրանք հաճախ խոստովանում են, որ իրենց ավելի ինքնավատահ են զգում, երբ միմյանց հաղորդում են իրենց մտահոգությունները և մտքերը, հատկապես միջանձնային հաղորդակցման խնդիրներ ունենալու դեպքում:**

Դ. Հանդիպումներ փորձագետների հետ

Ինչպես արդեն նշվել է, ակումբների թեմատիկ ծածկույթը շատ ընդարձակ է՝ զանգվածային լրատվամիջոցներից մինչև էթիկա և բարոյականություն: Թեմատիկ բազմազանությունը և ժամանակի սղությունը ամենաբարձր հանդիպումներին նախապատրաստվելիս՝ թելադրում են արագ անցում մի թեմայից մյուսին և այդ թեմաների արագ ուսումնասիրություն: Ծրագրի թիմը, տեսանյութեր և հետագա ուսումնասիրության համար հղումներ պարունակող մեկնարկային մյուս պատրաստելով, ցուցաբերել է իր աջակցությունը: Այդուհանդերձ, ակումբավարները խոստովանում էին, որ ընտրված թեմայի հիմնական կողմերի մասին ամբողջական պատկերացում չուներ: Այստեղ ծագեց փորձագետների հետ հանդիպումներ կազմակերպելու միտքը: Փորձագետը հագեցած, հիմնավորապես ուսումնասիրված տեղեկություն է տալիս ընդհանուր թեմայի վերաբերյալ, ներկայացնում է թեմայի հետ կապված առկա խնդիրներն ու զարգացման միտումները՝ նախ հայաստանյան իրականությունում, ապա՝ համաաշխարհային համատեքստում: Հանդիպումները տեղի են ունենում ինտերակտիվ զրույցի ձևաչափով: Սա նաև հնարավորություն է տալիս անդրադառնալու հենց նույն պահին ծագած հարցերին:

Փորձագետների հետ համագործակցության արդյունքում ստեղծվում է տարբեր ոլորտներին քաջատեղյակ մասնագետներից կազմված մի ցանց, ովքեր կարող են ակումբավարներին աջակցություն ցույց տալ և ուղղորդել նաև հանդիպումներից դուրս:

Ե. Ակումբավարների խորհուրդ

Առհասարակ որոշումներ կայացնելը դժվարին գործընթաց է և պատասխանատվություն, հատկապես այն դեպքում, երբ որոշումները կայացվում են այլոց համար: Իսկ ինչպե՞ս են կայացվում որոշումները: Երբ կան չպարզաբանված

կամ ինչ-ինչ հանգամանքներից առաջ եկած հարցեր, կայացվում են դրանք պարզաբանող, հստակեցնող որոշումներ, կամ, երբ կա այլընտրանք, ու պետք է որոշել, թե տարբերակներից ո՞րն է առավել օգտակարը: Մեր մշակութային առանձնահատկություններից մեկն այն է, որ մեծ մասամբ մեր փոխարեն ուրիշներն են որոշումներ կայացնում, իսկ ինքներս ենթարկվում ենք, թեև հաճախ դժգոհ ենք լինում այլ մարդկանց որոշումներից: Այս դեպքում մեր մտքում հայտնված առաջին բողոք-հարցը հետևյալն է. **«Ախր ինչո՞ւ են այսպես որոշել, մի՞թե այլ կերպ հնարավոր չէր...»**: Եվ այս պարագայում գրեթե միշտ գործում է *վերևից ներքև* սկզբունքը՝ ես ասում եմ, իսկ դու կատարում ես: Սա իր հերթին *ժողովրդավարություն* հասկացության թյուրըմբռնում է առաջացնում և աղճատում է մարդու ինքնուրույն որոշելու և գործելու ունակությունը: Միևնույն ժամանակ, երբ մեզ հնարավորություն է տրվում մասնակցելու որոշումների ընդունմանը, վախի զգացում ենք ունենում և խուսափում ենք պատասխանատվությունից: Մինչդեռ առողջ քաղաքացիական հասարակության հենքն են կազմում տեղեկացված, ինքնավար և մասնակցային որոշումներ կայացնելու հմտություն ունեցող անհատները, ովքեր պատրաստ են պատասխանատվություն կրել իրենց կայացրած որոշումների համար:

Տարիներ շարունակ ակումբավարի փոխարեն ծրագրային տարբեր բաղադրիչներին վերաբերող որոշումներ էր ընդունում ծրագրային թիմը: Այսպիսով, երիտասարդ ակումբավարները որոշումների կայացման մակարդակում հնարավորություն չունեին արտահայտելու իրենց ցանկություններն ու կարիքները: Ուստի, ակումբավարների ինքնուրույնությունն ու հենց իրենց վերաբերող որոշումների կայացմանը մասնակցելու գործընթացը ամեն կերպ խթանելու համար, ստեղծվեց «Ակումբավարների խորհուրդ»-ը: Այս կերպ ակումբավարները բարձրացնում են իրենց գործունեությանը վերաբերող հարցերը, համատեղ քննարկում են «Ակումբավարների խորհրդի» հանդիպումների ժամանակ և ծրագրի իրականացման ողջ ընթացքում որոշումներ են կայացնում:

«Ակումբավարների խորհուրդը» նպատակադրվել էր զարգացնել ակումբավարների ինքնավարությունը, որոշումների ընդունման և ինքնակազմակերպման հմտությունները: Այս բաղադրիչը ակումբավարներին ուղղորդում է կառավարման իրենց մոդելը ստեղծելու գործում, և նրանք ժողովրդավար որոշումներ են կայացնում այն հարցերի շուրջ, որ անմիջականորեն կապված են ծրագրում իրենց մասնակցության հետ (օրինակ՝ ակումբներում ամենամսյա քննարկման թեմաների ընտրություն, ծրագրային գործընթացի բարելավում, ծրագիրը սահմանափակ հնարավորություններ ունեցողներին հասանելի դարձնելու հնարավորություն և այլն): **Երիտասարդ ակումբավարների խորհրդի այս յուրօրինակ մոդելի միջոցով և սեփական փորձով նրանք գիտակցում են պատասխանատու լինելու կարևորությունը և բարդությունը: Հասկանում են, թե ինչ է մշակում որոշումներ կայացնելիս նկատի ունենալ բոլորին, ում համար նախատեսվում են որոշումները:**

Ովքե՞ր են համալրում «Ակումբավարների խորհրդի» շարքերը: Խորհուրդը կազմվում է յուրաքանչյուր ակումբից մեկական ակումբավարի մասնակցությամբ: Ակումբավարների մեջ համագործակցության և մասնակցային մոտեցումն ամրապնդելու համար ցանկալի է, որ յուրաքանչյուր ակումբի ակումբավար իր թիմի ներսում քննարկի և ընտրի մեկին, ով իր ձայնը կներկայացնի Խորհրդում:

Ինչպե՞ս է կազմակերպվում այս գործընթացը: Բոլոր ակումբավարները հնարավորություն ունեն Խորհրդի կազմում լինելու և իրենց ծրագրի բարեփոխման գործընթացին հավասարապես մասնակցելու: Խորհուրդն ունենում է սահմանված նստաշրջան, որի ընթացքում պարբերական հանդիպումներ են նշանակվում ծրագրի իրականացման, ակումբի վարման և հուզող այլ հարցեր քննարկելու համար: Այս ծրագրի շրջանակներում Խորհրդի յուրաքանչյուր նստաշրջան տևում է մոտ 2 ամիս: Այնուհետև Խորհրդի անդամներին փոխարինելու են գալիս այն ակումբավարները, որոնք դեռևս հանդես չեն եկել որպես Խորհրդի անդամ (Խորհրդի նստաշրջանի տևողությունը սահմանելիս պետք է հաշվի առնել ակումբների և ակումբավարների քանակը, որպեսզի բոլորը հավասար մասնակցություն ունենան):

Հարկ է նշել, որ «Խորհրդի» սկիզբը կարող է առատ լինել մարտահրավերներով, և այս մեխանիզմը աշխատեցնելու համար կարող է երկար ժամանակ պահանջվել, ժամանակ, որ ակումբավարները հաղթահարեն մտքերը ճիշտ և ընկալելի ձևակերպելու արգելքները, սկսեն համագործակցել միմյանց հետ, լսեն միմյանց և մասնակցություն ունենալն որոշումների կայացմանը: Քանի որ Հայաստանում այսօրինակ ինքնավար որոշումներ կայացնելու գործընթացը այնքան էլ արմատացած չէ, ծրագրի թիմը նպատակադրվեց տարվա ընթացքում աստիճանաբար զարգացնել *Խորհուրդ* բաղադրիչը՝ պատասխանատվության համապատասխան մակարդակով: Սկզբում ակումբավարները որոշեցին մշակել մի շարք փաստաթղթեր՝ *Խորհուրդը* գործի դնելու և հետագայում դրանցով առաջնորդվելու համար (օրինակ՝ «Խորհրդի կազմը և աշխատակարգ», «Խորհրդի համակարգողի և արձանագրողի պարտականություններ», «Խորհրդի գործառույթներ», «Արժեքներ և սկզբունքներ», «Ակումբների աշխատանքներ և որակի չափանիշներ, չափորոշիչներ»): Խորհրդի կարևոր գործառույթներից է ակումբներում ամսական քննարկման թեմաների ընտրությունը: Որպեսզի թեմաները համապատասխանեն ակումբների յուրատեսակ ուղղվածությանը («Մարդու իրավունքների», «Հոգեբանական», «Արվեստասերների» ակումբներ), հարկ է մանրամասնորեն հաշվի առնել ընտրվելիք թեմայի պահանջարկը երիտասարդների շրջանում և ակումբավարների՝ դրա շուրջ հանդիպումներ կազմակերպելու հնարավորությունները: Ուստի, նստաշրջանի յուրաքանչյուր պատվիրակ նախ իր թիմի ներսում քննարկում է առաջարկված թեմաները, ապա միայն բոլոր հնարավոր տարբերակները քննարկվում և հաստատվում են *Խորհրդի* հանդիպման ժամանակ:

Քեզ ենք ներկայացնում ընտրված թեմաների մի քանի օրինակներ. «Ի՞նչ փոխադարձ կապի մեջ են իմ շրջակա միջավայրի հետ», «Ինչպե՞ս երկխոսել այլ մշակույթների հետ», «Ո՞րն է խաղաղության (ներքին և արտաքին) հասնելու իմ գաղտնիքը», «Ինչպե՞ս է որոշվում ճշտի և սխալի իմ ընկալումը», «Ո՞րն է իմ և հասարակության կապը» և այլն:

Ի՞նչ է տեղի ունենում հետո: *Խորհրդի* որոշումները կայացվում են 2 փուլով: Առաջին փուլին մասնակցում են խորհրդի տվյալ մատաշրջանի ներկայացուցիչ ակումբավարները, երկրորդ փուլում *Խորհրդի* կողմից ընտրված պատվիրակները «Համադեկավարման խորհրդում» իրենց կայացրած որոշումները ներկայացնում են ծրագրի թիմին, որտեղ էլ կայացվում են վերջնական համատեղ որոշումները: Այս խորհուրդը բաղկացած է «Ակումբավարների խորհրդի» և ծրագրի թիմի անդամներից: Վերջիններս, ակումբավարների որոշումները և հիմնադրամի ու ծրագրի նպատակները համապատասխանեցնելու համար, հանդես են գալիս որոշակի խորհուրդներով:

2. Ամսաթերթ

«Ի՞նչ եք անում ակումբներում» հարցը ակումբավարներին հաճախ է տրվում իրենց ընկերների, բարեկամների կողմից: Ակումբների գործունեությունը և ակումբավարների աշխատանքը գրասենյակային տարածքներից դուրս տեսանելի դարձնելու համար համատեղ ուժերով ստեղծվեց էլեկտրոնային ամսաթերթ, որը լույս էր տեսնում 2 ամիսը մեկ:

Ամսաթերթը ներառում էր ծրագրին վերաբերող որոշ տեղեկատվություն, օրինակ՝ ծրագրային վերջին փոփոխությունները, հետաքրքիր իրադարձություններ, հրավիրված հյուրեր և այլն: Ակումբավարները, ինչպես նաև շատ ակումբների մասնակիցներ, ցանկություն հայտնեցին ամսաթերթի առանձին բաժնում թղթին հանձնել իրենց մտքերն ու ապրումները՝ որպես ծրագրի ջատագովներ: Ամսաթերթը հետզհետե սկսեց ընդգրկել նաև մեր շուրջը տեղի ունեցող որոշ կարևոր իրադարձություններ, քաղաքացիական նախաձեռնություններ:

Փոխվում են ժամանակները, փոխվում են միջոցները: Տարիներ անց արտահայտվելու և լուսաբանելու բազմազանություն ապահովելու համար **ամսաթերթը վերածվեց բլոգի²**: Վերջինիս նպատակը և գործողության մեխանիզմն ըստ էության նույնն է՝ տեղեկացնել, փոխանակել, տարածել հաջող փորձը: Տարեցտարի մենք փորձում ենք մշակել երիտասարդների աշխատանքը լուսաբանելու և մեր փորձը տարածելու լավագույն տարբերակը:

² <https://youngcitizensofarmenia.wordpress.com/>

Մտորումներ արդյունքների շուրջ

Մեր ճամփորդության այս հատվածում անդրադառնանք նաև ծրագրի արդյունքներին, որոնք մեզ հուշում են, թե **ինչու է այդքան կարևոր երիտասարդի ինքնաճանաչմանն ու ինքնագարգացմանն աջակցելը, և թե ինչպես է վերջինս նպաստում այն հասարակության կառուցմանը, որում բոլորս ձգտում ենք ապրել:**

Մենք՝ երիտասարդներս, բազմազան ենք, ու դա անգնահատելի արժեք է: Մեկս շատ լավ լսող է ու կարողանում է բոլորի արտահայտած մտքերը հիանալի վերլուծել, մյուսը կարողանում է վերլուծածն ամփոփել փայլուն գաղափարների տեսքով, մյուսն էլ այդ գաղափարների հիման վրա կոնկրետ գործողություն է նախաձեռնում: Հաճախ մենք տեղյակ էլ չենք, որ շատ լավ հասկանում ենք մարդկանց ու կարող ենք հեշտությամբ հարթել հակասությունները կամ, որ հիանալի կազմակերպիչներ ենք: Փոխարենը գնում ենք մի ուղիով, որը ինքներս չենք ընտրել, որը չենք սիրում, թողնում ենք, որ աննկատ մնան մեր թաքնված ներուժը, կարողություններն ու ցանկությունները: Օրինակ՝ ընդունվում ենք համալսարանի մի ֆակուլտետ և սովորում ենք մի մասնագիտություն միայն նրա համար, որ դա հեղինակավոր է, բայց իրականում կարող էինք մեծ հաջողությունների հասնել մի այլ բնագավառում: Հաճախ մտահոգվում ենք, որ աշխատանք չենք կարողանա գտնել, եթե մի որևէ պատկառելի մասնագիտություն չունենանք: Արդյունքում, աշխատանքային շուկան ողողվում է այն մասնագետներով, որոնց առաջարկը գերազանցում է պահանջարկին, իսկ մի շարք այլ աշխատանքների համար որակյալ մասնագետներ չեն գտնվում: Իսկ ինչո՞ւ չենք ձեռնարկում մեր սեփական բիզնեսը, երբ չենք գտնում այն, ինչ ուզում ենք: **Ներկայիս հաջողակ շատ գործարարներ ծախողումներ են ունեցել իրենց ճանապարհին, բայց յուրաքանչյուր ծախողում նրանց ավելի է մոտեցրել հաջողությանը, քանի որ շարունակել են առաջ շարժվել:**

Այս համատեքստում, որպես արդյունք՝ ծրագիրը ստեղծել է այն միջավայրը, որտեղ յուրաքանչյուրը կարողանում է բացահայտել իր թաքնված ներուժն ու դրան համապատասխան կիրառություն գտնել: Ծրագրի ընթացքում ձեռք բերված կամ զարգացրած մի շարք տեսական ու գործնական գիտելիքների ու հմտությունների շնորհիվ մեր ծրագրին մասնակից երիտասարդները կարողանում են տարբեր իրավիճակներում ճիշտ կողմնորոշվել ու գործել: Բացի այդ, այս աշխատանքների ընթացքում ստեղծվել է մի ցանց, որի անդամները պատրաստ են աջակցել միմյանց ու համագործակցել տարբեր հարցերում՝ սկսած անհատական խորհրդատվությունից մինչև լայնամասշտաբ համագործակցություն՝ հանուն սեփական համայնքի զարգացման կամ գաղափարի գործնական առաջխաղացման:

Հիմա գուցե մտածում եք. «Իսկ ինչո՞վ է այս ամենը նպաստելու ավելի լավ հասարակության կառուցմանը»: Պատասխանն իրականում շատ պարզ է:

Ինքնաճանաչման
ու ինքնազարգացման
հետևանքով է, որ երիտա-
սարդներն սկսում են արժևորել
բազմազանությունը, գնահատել յուրա-
քանչյուր անհատի եզակիությունը, լսել ու
հարգել յուրաքանչյուրի կարծիքը, անտարբեր
չլինել ու հոգ տանել շրջապատի մասին, քննա-
դատել այն, ինչի մասին նախկինում նույնիսկ
խոսելն էր արգելված և փոփոխություններ նա-
խաձեռնել: Չէ՞ որ փոփոխության հասնելը մեկ
օրվա գործ չէ. այն փոքրիկ քայլերի արվեստ է,
ինչպես ասել է Անտուան դը Սենտ-Էքզյուպերին
իր «Փոքրիկ Իշխանը» գրքում: Հենց սա է
առողջ հասարակության հիմքը, այն
հասարակության, որում շա-
տերս ծգտում ենք ապրել:
Համաձա՞յն ես:

Անցած հինգ տարիների ընթացքում ծրագիրը մեզ մտորելու շատ նյութ է տվել, և մեծապես հարստացնող այս գործընթացն ամփոփելու համար կուզենայինք անդրադառնալ մեր կարծիքով կարևոր մի քանի մտքերի:

- Երիտասարդական որակյալ ծրագիր ստեղծելը ոչ միայն միջոցներ գտնելու հարց է, այլ նաև՝ երիտասարդների հետ յուրահատուկ հարաբերություններ հաստատելու: Սա երիտասարդների կարիքները և մտահոգությունները վերծանելու կարողություն է, երբ դրանք հնչեցվում են մի լեզվով, որը շատերի համար այնքան էլ հասկանալի չէ:
- Քաղաքացիական կրթության նմանատիպ երիտասարդական ծրագրերը խիստ կարևոր են ժողովրդավարության, մարդու իրավունքների, քաղաքացիության, մասնակցության և հավասար հնարավորությունների մշակույթի ըմբռնումն ու պրակտիկան խթանելու հարցում:
- Երիտասարդությունը մարդկային կյանքի մի հիասքանչ շրջան է, որ միևնույն ժամանակ լի է անձնական և սոցիալական անորոշություններով: Երիտասարդները, դեմառդեն կանգնելով **ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ** առջև, կարիք ունեն օժանդակության, և ոչ թե անվերջ քննադատության: Այս փուլում երիտասարդական ակունքին անդամակցելը շատ օգտակար կարող է լինել:
- Աշխարհն այլևս այնպիսին չէ, ինչպիսին 10, 20, 30, 50 տարի առաջ էր... Մենք ապրում ենք արագ փոփոխվող ինքնությունների աշխարհում: Բոլոր մյուս մարտահրավերներից բացի՝ երիտասարդների մեծ մասը կանգնում է ինքնությանն առնչվող հարցերի առաջ (օրինակ, ի՞նչ է հայ լինել մեր օրերում): Դրական ինքնությունը և պատկանելության զգացումն ամրապնդելու համար անհրաժեշտ է լայնախոհ լինել: Քննարկումների համար չեզոք հարթակ ապահովելը և ինքնաբացահայտման, ինքնարտահայտման հարցում երիտասարդների կողքին լինելը կարևոր է:
- Բոլոր երիտասարդները մեծ ներուժ ունեն, պարզապես չգիտեն՝ ինչպես օգտվել դրանից... դրա համար պահանջվում է ժամանակ, ջանքեր, հիմնավոր մոտիվացիա և ընկալունակ ոգի: Իսկ արդյունքներն անպայման բավարարության զգացում կպարզեն:
- Երիտասարդական աշխատանքի ավելի մեծ փորձ ունեցող մասնագետի կողմից շարունակական *ուղղորդումը* մեծ աջակցություն է երիտասարդների համար: Զրույցի նյութը կարող է շատ տարբեր լինել՝ սկսած անձնական կյանքի մտահոգություններից՝ մի-նչև հասարակությունը վերափոխելու և Հայաստանի ապագայի մասին մտքերը:

- Հենց որ երիտասարդներն սկսում են ինքնավստահություն ծեռք բերել, և իրենց մոտիվացված ու լավ են զգում երիտասարդական ակունքում, նրանցից շատերի մոտ գրավիչ գաղափարներ են ծնվում, և նրանք նախաձեռնելու, երիտասարդական միջոցառումներ իրականացնելու կարողություն են ծեռք բերում, բարձրացվում և առաջ են մղվում այնպիսի խնդիրներ, որոնք այլ պարագայում սովորաբար անտեսվում են:

- Կամավորությունը և երիտասարդական աշխատանքը ընդլայնում են երիտասարդների մտահորիզոնը, զարգացնում են մի շարք կարևոր ունակություններ և միանշանակ օգնում են հասուն, հաջողակ կյանքի, հատկապես՝ աշխատանքային կյանքի անցնելուն:

- Երիտասարդական այսպիսի միջոցառումներին կանոնավոր կերպով մասնակցելու շնորհիվ կերտվում է համայնքին և երկրին պատկանելու ուժեղ, առողջ զգացում, ծնվում է զարգացման դժվար գործընթացին նպաստելու հույս և մոտիվացիա, մարդն սկսում է իրեն իր տանն զգալ:

- Քննարկումների փուլից գործողությունների փուլ անցնելն իր հետ բերեց լուրջ դժվարություններ: Երիտասարդ ակումբավարների խորհրդի հիմնումը թերևս ամենախոսուն օրինակն է: Որոշումների կայացման հարթակում հայտնվելով՝ մենք սովորաբար հակված ենք վերադառնալու մեր հին ռեֆլեքսներին՝ միշտ առաջինն ու լավագույնը լինել, մեր դերում մեզ «կարևոր» և «առանձնահատուկ» զգալու համար անտեսել մյուսներին՝ լիովին մոռանալով մեր պատասխանատվության մասին: Լսելու պարզ կարողությունը, և որ ավելի կարևոր է, պատասխանատվության և հարգանքի կարևորությունը գիտակցելը և զարգացնելը վճռական նշանակություն ունեն:

Այս ուղին անցնելը, իհարկե, հեշտ չէ, բայց մենք հորդորում ենք Ձեզ անել դա:

Մեր ակունքավարները ծրագրի մասին...

Արծրուն Պիվազյան

Համալսարանի պետական քննության ժամանակ քննական հանձնաժողովին զարմացրեց իմ գրագետ հռետորական խոսքը: Ապա նրանց զարմացրեց իմ արտահայտած քննադատական կարծիքը հայ-ադրբեջանական կոնֆլիկտի վերաբերյալ: Մի փոքր խոսելուց հետո՝ ինձ սկսեցին հարցեր տալ հենց «ՀԵՔ» ծրագրի մասին: Նրանք փաստեցին, որ այն հմտություններն ու արժեքները, որ ձեռք են բերել ծրագրի շրջանակներում, իմ մասնագիտական գիտելիքների չափ կարևոր են: Արդյունքն այն էր, որ պետական քննությանը ստացա իմ առաջին գերազանց գնահատականը՝ 100 միավոր հնարավոր 100-ից:

Տաթև Սարգսյան

Այս ծրագրին սկսեցի մասնակցել, երբ դեռ 15 տարեկան էի: Այն ժամանակ դեռ շատ ամաչկոտ էի և դժվար էի հաղորդակցվում, ամաչում էի արտահայտել իմ մտքերը և կարծիքները՝ հատկապես այն մասնակիցների ներկայությամբ, ովքեր ինձանից տարիքով մեծ էին և ավելի լավ էին արտահայտվում: Ժամանակի ընթացքում զգացի, որ ծրագիրն օգնում է ինքս ինձ ավելի լավ ճանաչելուն: Սկսեցի ավելի անկաշկանդ և ինքնավստահ լինել: Սա ինձ վճռականություն տվեց դիմելու մի փոխանակման ծրագրի և 1 տարի ուսանել ԱՄՆ-ում՝ զարգացնելով իմ գիտելիքներն ու կարողությունները: Ծրագիրն ակնհայտորեն խթանել է առաջընթացս, հասարակության մեջ ինձ ավելի լիարժեք և ակտիվ են զգում:

Լուսինե Գրիգորյան

Ծրագրին իմ մասնակցությունն օգնել է ավելի ինքնավստահ լինելու, հաղթահարելու վախերս և իրականացնելու երևակայականը: Ծրագրի ընթացքում կայացրեցի ամենաբարդ որոշումներիցս մեկը՝ առաջին անգամ մեկնեցի արտասահման՝ 1-ամյա կամավորական ծրագիր իրականացնելու, նոր մշակույթի ծանոթանալու, սովորելու, սովորեցնելու...

Փիրուզե Սահակյան

Միջմշակութային ակունք վարելով՝ լսելու և համբերատար լինելու ունակությունն են զարգացրել, դա օգնում է ընկերներիս հետ ավելի հանգիստ շփվելուն (հատկապես նրանց, ում հետ միշտ վիճում էի), ընդունելու և փորձելու հասկանալ նաև իրենց կարծիքները: Նախկինում կարծես արտահայտվում էի հակառակ տեսակետը պնդելու կամ էլ դիմացինիս իմ կարծիքը պարտադրելու համար: Այսօր կարծում են, որ մեր հարստությունը նաև մեր տարբերությունների մեջ է:

Անահիտ Սիմոնյան

Ծրագրում իմ ձեռք բերած և զարգացրած կազմակերպչական հատկանիշները, բարդ հարցերի շուրջ արդյունավետ քննարկումներ կազմակերպելու ունակությունն ու ոչ ֆորմալ կրթության մասին ստացած գիտելիքներս ոգևորեցին ինձ, և վերջերս ընկերներիս հետ միասին, որոնցից մեկը նույնպես ակունքավար էր, Մարդու իրավունքների կրթության հարցերով զբաղվող մեր հասարակական կազմակերպությունը (Մարդու իրավունքների կրթական կենտրոն ՀԿ) հիմնադրեցինք...

Նանե Նորեկյան

Ճիշտն ասած, ծրագրի ընթացքում որոշեցի արտերկրում ապրել և աշխատել: Տեղափոխվեցի, ապրեցի 3 ամիս, ունեի լավ աշխատանքի հնարավորություն՝ բարձր աշխատավարձով, բայց հրաժարվեցի և վերադարձա Հայաստան: Այժմ մեր մի քանի մարզերի զարգացման համար ծրագիր ենք մշակում մոր գործընկերներիս հետ: Այս հարցում իր մեծ ազդեցությունն է թողել «ՀԵՔ» ծրագիրը:

Սյուզաննա Մուրադյան

Մի բան հաստատ գիտեմ՝ ես այն չեմ, ինչ եղել են այս կենտրոն մուտք գործելուց առաջ՝ ասածիս ամենադրական իմաստով: Իմ կարծիքով, այս երևույթից ավելի կարևոր երևույթ չի էլ կարող լինել, քանի որ հենց սրանից են կախված եղել իմ հետագա հաջողությունները:

Արևիկ Կարապետյան

Ինձ համար ծրագրի ամենամեծ արդյունքն այն է, որ մեծ թվով հայ երիտասարդներ դարձել են ավելի լայնախոհ, դուրս են եկել իրենց «հարմարավետության գոտուց» և պատրաստակամ են սովորելու զուգընթաց կատարել գործեր, որոնք օգտակար են ոչ միայն իրենց, այլ նաև իրենց շրջապատի համար: Իսկ անձնական մակարդակում կարող եմ ասել, որ ակունքավարման ժամանակաշրջանը շրջադարձային եղավ ինձ համար: Այն ինձ տվեց և՛ գիտելիք, և՛ աշխատանքային փորձ, հնարավորություն տվեց զարգացնելու որոշ որակական հատկանիշներ, որոնք ինձ օգնեցին իմ հետագա աշխատանքային գործունեության մեջ: Իմ մեջ զարգացրեց պատասխանատվության զգացում, համակարգվածություն, կազմակերպչական հմտություններ, միջանձնային շփման հմտություն, թիմում աշխատելու ունակություն: Վերջիններս էլ ինձ շատ օգնեցին աշխատանքի ընդունվելիս:

Նարե Զովհաննիսյան

Մասնագիտությամբ գրականության տեսաբան եմ, սակայն ավարտելուց հետո ինձ կես մարդ էի զգում այն պարզ պատճառով, որ անգլերենին չէի տիրապետում: Իսկ անգլերենի գերազանց իմացությունը ոչ միայն գործատուների մեծամասնության պահանջներից մեկն էր, այլ նաև միջնաշակության երկխոսության նախապայման: Երևանի պետական համալսարանն ավարտելուց անմիջապես հետո չկարողացա աշխատանքի անցնել, որ նշանակում էր, թե ի վիճակի չէի հոգալու անգլերենի մասնավոր դասընթացների ծախսերը: Եվ հանկարծ իմ ընկերներից մեկից տեղեկացա անգլերենի ակունքի մասին: Մտավոր ողջ ներուժս ներդրեցի անգլերենի ինքնուսուցման մեջ՝ որպես խթան ունենալով այն անգլախոս միջավայրը, որտեղ կարող էի անգլերեն արտահայտվել, նաև՝ բանավիճել: արդյունքն ապշեցուցիչ էր: Վերջերս Հայաստանի ամերիկյան համալսարանի կողմից աշխատանքի առաջարկ ստացա, որտեղ այժմ աշխատում եմ «Շարունակական կրթության» բաժնում, և ինքս մարդկանց խրախուսում եմ նման ծրագրերի մասնակցել:

ԳԼՈՒԽ 2

ԻՆՉՊԵՐՍ ՄԱՐԴ
ԿԱՐՈՂ Է ԱՅՍ
ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ ԻՐԵՆ
ԶԳԱԼ ԻՆՉՊԵՍ
ԻՐ ՏԱՆԸ

Ծշում

ուշադիր

կարևոր

լուծում

Մենք հասարակական կենդանիներ ենք. Քաղաքացիական հասարակության և ակտիվ քաղաքացիության ըմբռնումը

Եկե՛ք ակտիվ քաղաքացիության այս ամբողջ նախագիծն անվանենք նախագիծ այն մասին, թե **ինչպես մարդ այս աշխարհում կարող է իրեն զգալ, ինչպես իր տանը**: Այս սահմանումը և՛ ամենապարզն է, և՛ միաժամանակ ամենաանմաստը: Սույն գլխի նպատակը կլինի այս սահմանման բացատրությունը, սահմանում, որը երբեմն կարող է բնավ էլ բացահայտ չլինել: Ավելի ճիշտ՝ այն կուղղորդվի երկու մեջբերումներով, որ վերցված են քաղաքացիական հասարակությանը և ժողովրդավարությանը նվիրված արդի գրականությունից.

«Եթե մարդկային էությունը սոցիալական է, ապա տղամարդիկ և կանայք պետք է ընտրություն կատարեն ոչ թե անկախության և կախվածության, այլ քաղաքացիության ու ստրկության միջև»³:

«Ինչպե՞ս պետք է ապրենք մենք ... Ովքե՞ր ենք մենք՝ որպես հայեր»⁴:

Առաջին մեջբերումն ասում է, որ մենք՝ մարդիկս, իրոք սոցիալական արարածներ ենք. ապրում ենք ընտանիքներով ու համայնքներով, գյուղերում, քաղաքներում, երկրներում և այլն: Մենք ապրում ենք *ուրիշների հետ*: Եվ այն, թե ինչպես ենք ապրում ուրիշների հետ, ստեղծում է մշակույթ, ավանդույթներ, սոցիալական կառույցներ (ընտանիք, ընկերներ, մասնագիտություններ, սոցիալական դերեր և այլն) և քաղաքական ինստիտուտներ (կառավարություն, դատական համակարգ, ոստիկանություն և այլն): Ամենափոքր ցեղախմբերից մինչև խառնիճաղանջ մեզապոլիսներում՝ մարդկային կյանքը միջնորդավորված է ամենաբազմազան սոցիալական կառույցներով, որոնք հաճախ թաքնված են ու սերտաճած են մեր ապրելակերպին: Սակայն այդ կառույցները հավերժական ու

³ Բարբեր Բ. Ռ., «Ուժեղ ժողովրդավարություն. Մասնակցային քաղաքականությունն նոր դարաշրջանի համար», Բերքլի, Կալիֆոռնիայի համալսարանի հրատարակչություն, 1998թ., էջ 216: Barber, B. R., *Strong Democracy: Participatory Politics for a New Age*, Berkeley: University of California Press, 1998, Pg. 216:

⁴ Բելլա Ռ. և ուրիշներ, «Հոգու կերտվածք. Ամհատապաշտությունն ու պարտավորությունները ամերիկյան կյանքում», Բերքլի, Կալիֆոռնիայի համալսարանի հրատարակչություն, 1996թ., էջ vii NB: Bellah, R., *Et al., Habits of the Heart: Individualism and Commitment in American Life*, Berkeley: University of California Press, 1996, Pg. vii NB. Սույն մեջբերումը ձևափոխվել է, որպեսզի վերաբերի հայերին և ոչ թե ամերիկացիներին: Հեղինակների կարծիքով՝ նախադասության իմաստը մնացել է անփոփոխ:

անփոփոխ չեն: Դրանք ստեղծվում են *մեր* կողմից և մշտապես փոփոխվում են: Մենք հաճախ չենք անդրադառնում այն սոցիալական կառույցներին, որոնք ձևավորում են մեր կյանքը, և թվում է, թե դրանց կարիքը կարող ենք և չունենալ: Մենք պարզապես «ապրում» ենք այդ կառույցներում, և դա մեզ գոհացնում է: Սակայն հնարավոր է, որ հաճախ մեզ «հարմարավետ» չզգանք մեր ապրելակերպը ձևավորող այդ կառույցների պատճառով⁵: Այդպես էլ պետք է լիներ, քանի որ մեր կյանքի՝ տարբեր սոցիալական կառույցներով միջնորդավորված լինելու պատճառներից մեկն էլ այն է, որ երբեմն հակասություն է առաջանում իմ և իմ «հարևանի» ցանկությունների միջև, և հարկ է լինում այդ հակասությունները հարթելու ձևեր գտնել՝ լինեն դրանք սոցիալական ավանդույթներ, թե ոստիկանական գործողություններ: Անշուշտ, սա սոցիալական կառույցների գոյության միակ պատճառը չէ. մշակույթը և ավանդույթները արտացոլում են ժողովրդի կամ ազգի կուլեկտիվ ինքնաճանաչումը, որն էլ մարդկանց կապում է մեկմեկու հետ: Այդուհանդերձ, սա նաև խնդիրներ է հարուցում, քանի որ երբեմն մեր ընկալած «եսը» և հասարակությունը, որում ապրում ենք, չեն «համապատասխանում» միմյանց⁶: Ինչ-որ բան «ճիշտ» չի թվում:

Այսպիսով, առաջին մեջբերման իմաստն այն է, որ վերոհիշյալ իրավիճակում մեզ ընձեռված երկընտրանքը հետևյալն է՝ քաղաքացիություն կամ ստրկություն: Ընտրությունը միանգամայն տարբեր է կախման կամ անկախության մեջ լինելու դեպքերում, քանի որ կախվածությունը մեզ համար *ընտրանք* չէ, մենք պարզապես չենք կարող բոլորս միասին հեռանալ սոցիալական աշխարհից: Սակայն այդ դեպքում ինչո՞ւ պետք է ընտրություն կատարենք ստրկության ու քաղաքացիության միջև: Այս պարագայում ստրկությունը նշանակում է պասիվ կերպով «համակերպվել» կյանքի ընթացքին, նույնիսկ, եթե մենք օտարված ենք նրանից, ձևացնում ենք, թե այն չենք, ինչ կանք, փորձում ենք «հարմարվել» կամ առանձնանալով՝ մեկուսի կյանք վարել: Մինչդեռ *քաղաքացիությունը* ենթադրում է գիտակցել, որ այն սոցիալական կառույցները և ինստիտուտները, որոնք ձևավորում են մեր կյանքը, ստեղծվել են *մեր* կողմից, և *մենք* կարող ենք կասկածի տակ առնել դրանց կատարելությունը ու փոփոխել դրանք: Եթե կարծում ենք, որ մեր ապրած աշխարհում ինչ-որ բան սխալ է, ապա այն փոխելը

⁵ Այս զգացումը տարբեր դրսևորումներ ունի: Դա կարող է լինել օտարման դեպք՝ եզրույթ, որը հայտնի է դարձել Կառլ Մարքսի աշխատությունների շնորհիվ, որը պնդում էր, որ արդյունաբերական կապիտալիստական հասարակության կառուցվածքը ճեղքվածք է առաջ բերում մեր աշխատանքի և արտադրանքի միջև, այնպես որ, երբ ես աշխատում եմ սուպերմարկետում, ինձ հուզում է միայն այդ աշխատանքի համար վճարվող փողը, և ոչ թե աշխատանքային գործընթացը կամ աշխատանքի արդյունքը, և դա օտարում է: Դա կարող է լինել նաև *անոմիայի* դեպք՝ եզրույթ, որը սահմանել է ֆրանսիացի սոցիոլոգ Էմիլ Դյուրկհայմը. նշանակում է, որ անհատն ամբողջությամբ կորցնում է կապը հասարակության հետ և գրեթե զրկվում է այն հասարակության բարոյական ուղղորդումից և գոյակցական ավտանդությունից, որում ապրում է:

⁶ Եվ կրկին «հարմարավետության այս պակասը» կարելի է բացատրել Դյուրկհայմի «անոմիայի» միջոցով, սակայն կարելի է նաև հետևել մարքսիստական մեկնաբանությանը, ընդունել այն փաստը, որ սոցիալական կառույցներն այս կամ այն կերպով «ճնշում» են մեզ. միզուցե մենք ապրում ենք սեքսիստական, նահապետական հասարակությունում կամ ուժեղ դասակարգային բաժանում ունեցող հասարակությունում: Այս գաղափարը քաղաքացիական հասարակության մասին հստակորեն արտահայտել է իտալացի մարքսիստ մտածող Անտոնիո Գրամշին, որը պնդում էր, որ քաղաքացիական հասարակությունը մի ոլորտ է, որտեղ հիմնականում «իշխող դասակարգն» է, որ կարող է տարածել իր սեփական մշակույթն ու արժեքները, սակայն դա նաև մի ոլորտ է, որտեղ ճնշվող խավերը կարող են մարտահրավեր նետել այդ մշակույթին ու արժեքներին:

վերջին հաշվով «մեր գործն է», *մեր* քաղաքացիական պարտքն է:

Մեզ կարող է թվալ, թե քաղաքացի լինելը ինչ-որ առումով հեշտ բան է. մենք պարզապես որևէ երկրի քաղաքացիներ ենք, ճիշտ այնպես, ինչպես ունենք տարիք և ունենք ծնողներ: Այս մտայնությունը սխալ է: Քաղաքացի լինելը ոչ թե «մերկ փաստ» է մեր անձի մասին, ինչպես կոշիկի չափսը կամ աչքերի գույնը, այլ մի դեր է, որ մենք «ստանձնում» և կատարում ենք: Եթե մենք պասիվ կերպով ենք ստանձնում այդ դերը, ապա վատ ենք կատարում այն: Ակտիվ քաղաքացի լինել նշանակում է տալ երկրորդ մեջբերման մեջ ներկայացված հարցը. ինչպե՞ս պետք է ապրենք: Փոքր-ինչ ավելի բարդացնելով հարցադրումը՝ կարելի է ասել, որ ակտիվ քաղաքացի լինել՝ նշանակում է այս դժվար հարցը տալ *հրապարակալ*, նշանակում է ներգրավվել և գործ ունենալ ուրիշների հետ, որոնք մեզնից ավելի մեծ իշխանություն և մեզնից տարբեր կարծիքներ ունեն, նշանակում է՝ ակտիվ դեր ստանձնել այն սոցիալական աշխարհում, որում ապրում ենք:

Սակայն սա չի նշանակում, թե պետք է *ստիպել* աշխարհին «հարմարվել» մեր սեփական ցանկություններին ու երազանքներին: Այդպիսով հնարավոր չէ «այս աշխարհում զգալ այնպես, ինչպես տանը»: Այդպես անելով՝ կարելի է հայտնվել ամերիկացի գրող Դեյվիդ Ֆոսթեր Ուոլեսի նկարագրած վիճակում՝ «... տիրակալ լինել սեփական գլխաչափ թագավորություններում, միայնակ՝ արար աշխարհի կենտրոնում»⁷: «Տիրակալները» կամ ինքնակալները, ինչպես պատմությունը ցույց է տվել, ստանում են այն ամենը, ինչ ուզում են՝ բնավ չմտածելով ուրիշների կյանքի մասին: Այդուհանդերձ, նրանք բավարարված չեն լինում: Աշխարհում իր տանը զգալու համար պետք է բաց լինել այդ աշխարհի առջև և նրանց առջև, ովքեր ապրում են մեր կողքին: Դա նշանակում է ներգրավվել հանրային ոլորտում և աշխատել ուրիշների *հետ*՝ հնարավոր լավագույն աշխարհը ստեղծելու համար:

Այսպիսով, ընդհանուր առմամբ, ընդունեցինք, որ մենք *ըստ էության* հասարակական կենդանիներ ենք, որոնք ապրում են տարբեր ֆորմալ և ոչ-ֆորմալ կառույցներից համայնքներով կազմված: Այդ կառույցները ճկուն են և մշտապես փոփոխվում են, թեև մենք հաճախ կարող ենք նաև չիմանալ այդ մասին: Մեր միանշանակ պնդումն այն է, որ *ակտիվ* քաղաքացի լինել նշանակում է մասնակցել հասարակական միջոցառումներին, որոնք ներառում են այս կառույցները: Կարճ ասած՝ ակտիվ քաղաքացի լինել՝ նշանակում է ուրիշների հետ միասին ներգրավվել *այս աշխարհում իրեն տանը զգալու* նախագծի մեջ:

⁷ Ուոլես Դ. Ֆ., «Սա ջուր է», Wallace, D. F., *This is Water*:

Կենտրոնացում քաղաքացիական հասարակության վրա

Տեսանելի քաղաքացիական հասարակությունն ըմբռնելու թերևս ամենահեշտ ձևը ասելն է, թե այն ինչպիսին չէ. այն բուն պետությունը, այսինքն՝ պրոֆեսիոնալ քաղաքական գործիչների աշխարհը չէ, և ոչ էլ ընտանեկան օջախն է կամ բիզնեսի ու առևտրի ոլորտը: Անկասկած, այն ազդում է դրանցից բոլորի վրա և կրում է դրանց ազդեցությունը, սակայն չի հանգում դրանց: Քաղաքացիական հասարակությունը հանրային քննարկումների ու գործողությունների ասպարեզ է, որտեղ շարքային քաղաքացիները հանդիպում են միմյանց և ներգրավվում են հասարակության համատեղ կյանքի մեջ: Ծիշտ է, այս սահմանումը հեռու է սպառիչ լինելուց, սակայն վերջին տարիներին քաղաքական տեսաբանները հանգել են այն մտքին, որ քաղաքացիական հասարակությունը, ինչ էլ որ այն իրենից ներկայացնի, *վճռորոշ* նշանակություն ունի ժողովրդավարության և ընդհանրապես հասարակության առողջության համար: Հասկանալով, թե *ինչու* են նրանք այդպես կարծում, մենք կկարողանանք ավելի լավ ընկալել, թե նրանց կարծիքով, ինչ է իրենից ներկայացնում քաղաքացիական հասարակությունը: Իր «Քաղաքացիական հասարակություն» գրքում Մայքլ Էդվարդզը վերլուծել է քաղաքացիական հասարակությանը վերաբերող երեք հիմնական տեսությունները:

1. Քաղաքացիական հասարակությունը՝ որպես ընկերակցային կյանք

Ըստ այս տեսակետի՝ քաղաքացիական հասարակությունը ներկայացնում է բոլոր այն ընկերակցությունները, ակումբները, ոչ-ֆորմալ խմբավորումները և այլն, որոնցում ներգրավված ենք: Կամավորական աշխատանքը ՀԿ-ների հատվածում դրա մի օրինակն է, սակայն այդպես է նաև ֆուտբոլի ակումբին կամ երգչախմբին անդամակցելը: «Ընկերակցային կյանքի» միջոցով է, որ մարդիկ բարգավաճում և բավարարվածության զգացում են ապրում՝ ձեռք բերելով նոր հետաքրքրություններ, հմտություններ և ընկերներ: Այն մարդիկ, որոնք համաձայն են քաղաքացիական հասարակության այս սահմանումի հետ⁸, պնդում են, որ ընկերակցային կյանքը նպաստում է հանրային վստահության և համագործակցության զարգացմանը, ինչը նորմատիվային շրջանակներ է ապահովում ուժեղ ժողովրդավարության համար:

⁸ Տե՛ս Ալեքսիս Դե Թոքվիլ, Ջ.Փ. Մայեր, խմբ., «Ժողովրդավարությունն Ամերիկայում», Նյու Յորք, Անքոր բուքս, 1969թ., *Alexis De Toqueville, J.P. Mayer, ed., Democracy in America, New York: Anchor Books, 1969*, Դե Թոքվիլի դասական և ազդեցիկ հետազոտությունը և Ռոբերթ Լեոնարդիի ու Ռաֆաելլա Նանետիի հետ համատեղ Ռոբերթ Դ. Փաթնամի աշխատությունը՝ «Ինչպես աշխատեցնել ժողովրդավարությունը. Քաղաքացիական ավանդույթները ժամանակակից Իտալիայում», Փրինսթոն, Ն. Ջ., Փրինսթոնի համալսարանի հրատարակչություն, 1993թ., *Robert D. Putnam, with Robert Leonardi and Raffaella Y. Nanetti, Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1993*, ավելի արդիական տարբերակի համար:

2. Քաղաքացիական հասարակությունը՝ որպես առաքինի հասարակություն

Ըստ այս ըմբռնման՝ քաղաքացիական հասարակությունը դիտվում է որպես հասարակություն, որի անդամները համատեղ ուժերով պայքարում են սեփական կյանքը բարելավելու համար: Էդվարդզի խոսքերով՝ «Հիմնական հիպոթեզն⁹ այն է, որ համայնքները, ցանցերը և ընկերակցությունները հանդիսանում են այն «միկրոմիջավայրը», որտեղ ձեռք են բերվում հմտություններ, ձևավորվում են արժեքներ ու հավատարմություններ, մրցակցության ու բռնության փոխարեն՝ վարքի ռացիոնալ ձևեր են դառնում հոգատարությունն ու համագործակցությունը»¹⁰... Համաձայն այս տեսակետի՝ քաղաքացիական հասարակությունն այն վայրն է, որտեղ ձևավորվում են դրական նորմեր և հետևում են դրանց: Սակայն կարելի է հարց տալ, թե ինչպե՞ս է հասարակությունը «որոշում», թե որո՞նք են լավագույն նորմերն իր համար»:

3. Քաղաքացիական հասարակությունը՝ որպես հանրային ոլորտ

Քաղաքացիական հասարակության այս ըմբռնումը դիտարկվում է որպես հանրային քննարկումների ու մտորումների ոլորտ, որտեղ քննարկվում են նորմեր, բարձրացվում են հարցեր և բերվում են փաստարկներ¹¹: Այս մոտեցումը հիմնվում է մյուսների վրա, սակայն նորացված ու վճռորոշ շեշտ է դնում «քաղաքացիական» եզրույթի վրա: Ինչպես նշում է Էդվարդզը, «Քաղաքացիականությունը՝ Արիստոտելից մինչև Սթիվեն Քարթեր, ընդունում է, որ մենք տարածայնություններ ենք ունենալու, հաճախ՝ լուրջ, սակայն կոչ է անում՝ տարածայնությունները լուծել խաղաղ ճանապարհով: Մնացած ամեն ինչ՝ փողոցային բողոքներից մինչև երգիծանք, հանրային ոլորտում ողջունելի է: Ակտիվ քաղաքացիներին պետք են տարակուսանքներ, փորձելու ու մարտահրավեր նետելու նախաձեռնություն, իշխանություններին ճշմարտությունը ասելու քաջություն, եթե դրա կարիքը կա»¹²: Ուստի քաղաքացիական հասարակությունը՝ որպես հանրային ոլորտ, օրվա հրատապ հարցերի շուրջ համաքաղաքացիների հետ խաղաղ բանավեճերի ու քննարկումների մեջ ներգրավվելու ժողովրդավարական ըմբռնություն է»:

⁹ Տե՛ս օրինակ՝ Ռոբերթ Ն. Բելա և ուրիշներ, «Հոգու կերտվածք. Անհատապաշտությունն ու պարտավորությունները ամերիկյան կյանքում», Բերքլի, Կալիֆոռնիայի համալսարանի հրատարակչություն, 1996թ.: Robert N. Bellah et al., *Habits of the Heart: Individualism and Commitment in American Life*, Berkeley: University of California Press, 1996:

¹⁰ Էդվարդզ, էջ 41, Edwards, Pg. 41:

¹¹ Տե՛ս օրինակ՝ Հաբերմաս Ջ., «Հաղորդակցական գործունեության տեսություն, Հատոր I, Բանականությունը և հասարակության ռացիոնալացումը», Թ. Սթարթի (թարգմ.), Բոսթոն. Բիքոն, 1987թ., Habermas, J., *The Theory of Communicative Action. Vol. I: Reason and the Rationalization of Society*, T. McCarthy (trans.), Boston: Beacon, 1987:

¹² Էվարդզ, էջ 67-68, (Edwards, pp. 67-68):

Այսպիսով, ի՞նչ սովորեցիք:

Մենք սկսեցինք այն հիմնական պնդումից, թե մենք հասարակական կենդանիներ ենք, ապրում ենք հասարակության մեջ, և հասարակության մեջ ապրելը նաև նշանակում է ներգրավվել և մասնակցել այդ հասարակության հանրային կյանքին: Այդ ներգրավվածության միջոցով է, որ մենք կարողանում ենք անդրադառնալ այն հարցերին ու մտահոգություններին, որ վերաբերում են աշխարհին, որում ապրում ենք: Սակայն նաև այդ ներգրավվածության միջոցով է, որ հասնում ենք բավարարվածության, մեր հարստությամբ ու բազմազանությամբ բացվում ենք աշխարհին, ծանոթանում ենք նոր մարդկանց հետ և ձեռք ենք բերում նոր հմտություններ: Սակայն քաղաքացիական հասարակության մեջ ակտիվորեն ներգրավվելը ոչ միայն մեզ՝ անհատներին համար է լավ, այլ նաև՝ մեր հասարակության: Ուրեմն, տարբեր տեսակի ընկերակցություններին մեր մասնակցությամբ (օրինակ՝ ՀԿ-ները և ակումբները) մենք ստեղծում ենք սոցիալական վստահություն և համագործակցության հմտություններ, որոնք ամրապնդում են ժողովրդավարությունը: Ավելին, ներգրավվելով հանրային քննարկումների և բանավեճերի մեջ, մենք նպաստում ենք այնպիսի նորմերի ձևավորմանն ու գոյությանը, որոնք «առաքինի հասարակության» համար էական ենք համարում: Կարճ ասած, ակտիվ քաղաքացիներ լինելու շնորհիվ մեր կյանքն ավելի լավ է դասավորվում մեզ համար (մենք մեզ ավելի ենք «մեր տանն զգում» այս աշխարհում), իսկ մեր հասարակությունները շահում են դրանից՝ դառնալով ավելի ներկայացուցչական, հիմնավորված և ուժեղ ժողովրդավարություններ:

Ի՞նչ է քաղաքացիական կրթությունը և ինչո՞ւ է այն մեզ պետք

Կարելի է սկսել այն հարցից, թե ինչո՞ւ է մեզ պետք քաղաքացիական *կրթությունը*, եթե դա իրավական կարգավիճակ է, որ մարդկանց տրվում է ի ծնե: Ուստի ի՞նչ կարիք կա նորից ինչ-որ մեկին կրթելու այդ հարցում: Սա ճիշտ է այն իմաստով, որ աշխարհ գալով՝ մենք սովորաբար դառնում ենք որևէ երկրի քաղաքացի (Ինչպես տեսանք նախորդ գլխում, քաղաքացիությունը շատ ավելին է, քան իրավական ասպեկտը): Ավելի լայն իմաստով, մենք դա պետք է հասկանանք որպես այն դերը, որ մարդիկ ունեն հասարակությունում, որն իրենք պետք է լցնեն կյանքով: Հատկապես այն ակտիվ քաղաքացու իդեալը, որ մյուսների հետ մեկտեղ ներգրավվում է հանրային քննարկումների և գործողությունների մեջ, հիմնված է գիտելիքների, հմտությունների և վերջապես ոչ նվազ կարևորի՝ այն արժեքների լրակազմի վրա, որոնք անհրաժեշտ են այդ դերը հավուր պատշաճի կատարելու համար: Մենք չենք կարող ասել, որ մարդիկ ծնվում են արդեն իսկ որպես լավ ժողովրդավարներ՝ հանրային կյանքում ակտիվորեն ներգրավվելու ունակություններով և պատրաստակամությամբ, կամ՝ որ հասակ առնելու հետ բնականորեն կծնավորվեն անհրաժեշտ գիտելիքները: Եթե սա ճիշտ է, ապա քաղաքացիության թեման դուրս է քաղաքական բանավեճի հարցից, այն դառնում է կրթական խնդիր: Ուստի լայն իմաստով, *քաղաքացիական* կրթությունը կարելի է բնութագրել որպես կրթական միջոցների ամբողջություն, որ մարդուն հնարավորություն է տալիս հասարակության մեջ օգտվելու իր իրավունքներից և նրան թույլ է տալիս ակտիվորեն մասնակցել հանրային ոլորտի գործունեությանը:

Մենք չենք կարող չեզոք լինել այս հարցում, քանի որ այն, թե ինչպես ենք մենք անդրադառնում այս խնդրին, ազդելու է մեր հասարակության և նրա քաղաքական համակարգի զարգացման վրա: Քաղաքացիական կրթության այն կոնկրետ ըմբռնումը, որ մենք նախընտրում ենք, արտացոլում է մեր իդեալը, թե՛ ինչպիսին պետք է լինի քաղաքացին: Արդյոք ուզո՞ւմ ենք ունենալ քաղաքացիներ, որոնք պասիվ կերպով կատարում են այն, ինչ իրենց ասում են, թե՞ ունենալ անհատներ, որոնք ի վիճակի են ինքնուրույն որոշումներ կայացնելու և առաջարկելու առկա խնդիրների սեփական ստեղծագործ լուծումները: Վերջինի դեպքում անհրաժեշտ կլինի՝ հատկապես երիտասարդներին ապահովել անհրաժեշտ հմտություններ ձևավորելու հնարավորությամբ:

Երբ արդեն նախնական պատկերացում կազմեցինք, թե ինչ է քաղաքացիական կրթությունը, և թե ինչու է այն կարևոր, հարց է ծագում, թե որո՞նք են այն կարևոր ասպեկտները, որոնց պետք է առանձնակի ուշադրություն դարձնի քաղաքացիական կրթությունը: Ավանդական ըմբռնմամբ պատասխանը պարզ է՝

գիտելիքների ձեռքբերում այն մասին, թե ինչպես է գործում քաղաքական համակարգը: Սա ներառում է, օրինակ, դրա ինստիտուտների կառուցվածքը և գործունեությունը, սահմանադրական իրավունքները կամ որևէ կոնկրետ հասարակության ընտրական համակարգը: Գիտելիքային մոտեցումը, անշուշտ, ունի իր արժանիքները: Որպեսզի կարողանանք պահանջել մեր իրավունքները, պետք է իմանանք դրանք, և որպեսզի կարողանանք ազդել որոշումների վրա, պետք է հասկանանք այն կանոնները և ընթացակարգերը, որոնցով կառավարում են մեր կյանքը: Սակայն արդյո՞ք այդ բոլոր ասպեկտների մասին սովորելը բավական է ակտիվ քաղաքացիությունը խրախուսելու համար: Հեշտությամբ կարելի է պատկերացնել մի մարդու, որն ամեն ինչ գիտի քաղաքական համակարգի մասին, սակայն չունի քննարկումների մեջ ներգրավվելու հռետորական հմտություններ: Կարող ենք նաև պատկերացնել մեկին, որ ունի անհրաժեշտ գիտելիքներ և հմտություններ, սակայն չունի ընդհանուրի բարօրության համար որևէ բան անելու պատրաստակամություն: Ինչպես որ ժողովրդավարությունը միայն ժողովրդավարական ինստիտուտներ հիմնելը չէ, այլ պահանջում է նաև ժողովրդավարական մշակույթի ձևավորում, այդպես էլ քաղաքացիական կրթությունը չի կարող սահմանափակվել միայն քաղաքական համակարգի մասին վերացական գիտելիքներ տրամադրելով: Որպեսզի քաղաքացիական կրթությունը հաջողությամբ պսակվի, մենք պետք է աշխատենք նաև հմտությունների և դիրքորոշումների ուղղությամբ:

Ակտիվ քաղաքացիության համար անհրաժեշտ հմտությունների ու դիրքորոշումների ցուցակը երկար է և տարածվում է մի շարք ոլորտների վրա: Սակայն հիմնական սկզբունքներից մեկն այն է, որ մասնակիցներին այն պետք է հնարավորություն տա ձևավորելու քննադատական մտածողություն, որ նրանց կօգնի իրենց կյանքի վրա ազդող հարցերի մասին սեփական եզրակացությունների հանգելու: Գերմանացի փիլիսոփա Կանտը տվել է այս հիմնական դիրքորոշման թերևս ամենասեղմ ձևակերպումը՝ *Sapere aude* կամ «Համարձակվիր օգտագործել սեփական ըմբռնումդ»¹³: Այսինքն՝ իմաստուն լինել նշանակում է կարողանալ օգտագործել սեփական մտածողությունն առանց ուրիշների ուղղորդման և թերահավատություն ցուցաբերել այս կամ այն հեղինակության դիրքորոշումների նկատմամբ: Սա ենթադրում է նաև մեր սեփական դիրքորոշումներին քննադատաբար մոտենալու ունակությունը և դրանք նոր փաստարկների և հանգամանքների լույսի ներքո վերանայելու պատրաստակամությունը: Իհարկե, սա չի նշանակում, թե մենք երբեք չպետք է համաձայնենք այն գաղափարների հետ, որ ընդունվում են հասարակության մեծամասնության կողմից, կամ որոնք փոխանցվում են ավանդաբար: Տարբերությունը գործընթացի մեջ է. արդյո՞ք մենք ընդունում ենք այն, ինչ մեզ ասվում է՝ ի նշան գործող նորմերի հետ համաձայնության և հնազանդության, թե՞ ըմբռնում ենք տարբեր դիրքորո-

¹³ Նրա «Ի՞նչ է լուսավորությունը» աշխատության ամբողջական տարբերակը կարող եք գտնել հետևյալ հասցեով. <http://www.columbia.edu/acis/ets/CCREAD/etscc/kant.html>:

շումները և դրանք գնահատելուց հետո ինքներս որոշում ենք դրանց ճիշտ կամ սխալ լինելը:

Վերը Կանտից բերված մեջբերումը նաև շեշտում է, որ քննադատական մտածողություն ցուցաբերելու համար պահանջվում է համարձակություն: Սեփական մտածողությունը գործի դնելը և ինքնին հասկանալի երևույթները հարցականի տակ դնելը միշտ չէ, որ կարող է հաճելի լինել: Դա ճամփորդություն է առանց հստակ վերջնակետի և հեշտությամբ կարող է հենց սկզբից հանգեցնել անորոշության կամ ճգնաժամի, անգամ՝ շրջապատի հետ հնարավոր հակասությունների: Ուստի, քաղաքացիական կրթությունը կարելի է դիտարկել որպես **դիրքորոշումների և փաստարկների հետ փորձարկումներ անցկացնելու ապահով միջավայր**, որը մասնակիցներին հնարավորություն կտա հանգելու իրենց սեփական եզրակացություններին՝ առանց հանրության հետ անմիջական շփման: Քաղաքացիական կրթությունը սովորաբար հնարավորություն է տալիս ըմբռնելու, վերլուծելու առկա խնդիրները, բանավիճելու և ձևավորելու հմտություններ, որոնք անհրաժեշտ են հանրային կյանքին ակտիվորեն մասնակցելու համար:

Այս իմաստով, քաղաքացիական կրթությունը պետք է կենտրոնանա նաև «ճիշտ պատասխանների» փոխարեն «ճիշտ հարցեր» տալու վրա: Որևէ խնդրի մասին մեր *մտածողության* ձևի փոփոխությունը հաճախ իրերն այլ լույսի ներքո տեսնելու և սեփական եզրահանգումներն անելու ամենահզոր միջոցն է: Օրինակ՝ արդար հասարակության մասին դասախոսություն կարդալու փոխարեն, ավելի լավ է ուսումնասիրել, թե «արդարություն» ասելով ի՞նչ է նկատի ունենք, և դրա կիրառումը ի՞նչ հետևանքներ կարող է ունենալ մեր ապրած հասարակության վրա¹⁴: Ինչպես նշել է բրազիլացի մանկավարժ Պաուլո Ֆրեյրին, նման խնդիրներ բարձրացնող կրթությունը նաև օգնում է ընկալելու «աշխարհը ոչ թե որպես ստատիկ մի բան, այլ փոփոխության գործընթացի մեջ գտնվող իրողություն»¹⁵: Գիտակցելով, որ սոցիալական պատվերը մարդիկ են տալիս, մեծ ասպարեզ է բացվում հնարավոր փոփոխությունների և այդ ձևափոխություններին մեր սեփական մասնակցությունն ունենալու համար:

Ուստի, կարծիքների քննադատական գնահատումը և սեփական դիրքորոշման ձևավորումը չպետք է ինքնանպատակ լինեն: Ինչպես նշում է Ֆրեյրին՝ հաջող ներգրավվածությունը և ձևափոխությունը պետք է հավասարակշռություն պահպանեն գործողության ու կշռադատման միջև: Ջուտ կշռադատումն՝ առանց գործողության, Ֆրեյրի բնորոշմամբ, հանգեցնում է *դատարկաբանության*. բառերն

¹⁴ Եթե ցանկանում եք ավելին իմանալ քաղաքացիական կրթության թեմաների մասին, ապա գլուխ 4-ում դրանք մանրամասն ներկայացված են:

¹⁵ Ֆրեյրի Պաուլո, 2000թ., «Ճնշվածների մանկավարժություն», Նյու Յորք, Քոնթինյում, էջ 83, (Freire, Paulo, 2000, «Pedagogy of the oppressed», New York: Continuum., page 83):

ու արտահայտությունները կմնան դատարկ, եթե չկապակցվեն փոփոխությունների կոչված գործողությունների հետ: Մենք կարող ենք հրաշալի գաղափարներ առաջ քաշել՝ թե ինչպես ստեղծել ավելի արդար հասարակություն, սակայն լոկ քննադատական մտածելակերպը երբեք չի ձևափոխի աշխարհը: Այդուհանդերձ, պարտադիր չէ, որ գործողությունն ինչ-որ արտասովոր բան նշանակի: Միշտ չէ, որ հարցն ուշադրության արժանացնելու համար անհրաժեշտ է զանգվածային հանրահավաք կազմակերպել: Որևէ հարցի մասին մարդկանց իրազեկելու կամ մտածել տալու համար կարող է բավարար լինել մի հոդված հրապարակելը կամ ցուցահանդես կազմակերպելը¹⁶:

Ֆրերիի երկհասկացության մյուս կողմում մենք գտնում ենք գործողություն առանց կշռադատման, որը կոչվում է *ակտիվիզմ*: Գործողությունը հանում ակտիվ լինելու և փոփոխության՝ առանց ուղղորդման կարող է ավելի շատ վնաս պատճառել, քան օգուտ: Սա կրկին ընդգծում է մեր սեփական դատողություններին քննադատաբար վերաբերվելու անհրաժեշտությունը:

Ուստի, ամփոփելով նշված ասպեկտները՝ քաղաքացիական կրթությունը պետք է

- ապահովի հավասարակշռություն գիտելիքների, հմտությունների և դիրքորոշումների միջև,
- երիտասարդներին իրենց կյանքի վրա ազդող հարցերի մասին սեփական եզրահանգումների հասնելու հնարավորություն ընձեռի,
- մասնակիցներին նախապատրաստի քննադատությամբ չբավարարվելուն և հասարակության դրական տեսլականի ձևավորմանը ակտիվորեն մասնակցելուն:

¹⁶ Ձեզ հետաքրքրո՞ւմ են գործողությունների ձևերը: Գլուխ 4-ում կգտնեք անհրաժեշտ տեղեկությունները:

Մի քանի խոսք երիտասարդական աշխատանքի ոլորտում Հայաստանում առկա իրավիճակի մասին

Երիտասարդական աշխատանք հասկացությունը

Երիտասարդական աշխատանք հասկացությունը ոչ ճշգրիտ հայերեն թարգմանությամբ վերջերս լայնորեն կիրառվում է ԵՅԿ-ների (երիտասարդական հասարակական կազմակերպությունների) ոլորտի դերակատարների կողմից, թեև հասարակության լայն շերտերը հաճախ գաղափար անգամ չունեն, թե ինչի մասին է խոսքը, երբ այս տերմինը գործածվում է ասենք՝ հեռուստատեսությամբ...

Այսպիսով, ի՞նչ է իրականում երիտասարդական աշխատանքը: Պետք չէ հիասթափվել, երբ չի գտնվում դրա միակ ճիշտ սահմանումը. այն իրականում գոյություն էլ չունի... Մենք խորհուրդ կտայինք փոքր-ինչ ուսումնասիրել, թե համայն աշխարհում ինչպե՞ս է ընկալվում և կիրառվում այս հասկացությունը: Սա, իրոք, կարող է շատ հետաքրքիր, հարստացնող և լուսաբանող փորձառություն լինել ձեզ համար:

Ընդհանուր առմամբ, երիտասարդական աշխատանքը երիտասարդների հետ տարվող աշխատանքի և նրանց կարիքները հոգալու կարևոր միջոցներից մեկն է համարվում: Այն նպատակաուղղված է երիտասարդների անձնային և հասարակական ներդաշնակ զարգացմանը, հաճախ՝ դպրոցական ծրագրից դուրս ուսումնական գործունեություն ծավալելու ճանապարհով: Սա արդեն այն սահմանումն է, որին մենք՝ այս գիրքը սատարողներս, համաձայն ենք, և ձեզ էլ խորհուրդ ենք տալիս ավելին իմանալ այս առնչությամբ:

Երիտասարդական աշխատանքի երկրորդ եվրոպական համաժողովի հռչակագրում (Բրյուսել, 2015) նշված է, որ երիտասարդական աշխատանքը վերաբերում է երիտասարդ մարդկանց տարածքներ տրամադրելուն և նրանց կյանքում կամուրջներ ստեղծելուն:

Մենք մեր կողմից կհավելենք, որ երիտասարդական աշխատանքը ամենից առաջ երիտասարդ անձանց օգնում է իրենց գտնելու և լինելու այնպիսին, ինչպիսին իրենք կան:

Ինչպես Եվրոպական երիտասարդական քաղաքականության պրոֆեսոր Յովարդ Ուիլյամսոնն է նշում իր վերջին հրապարակման մեջ¹⁷, «երիտասարդական աշխատանք» հասկացությունն իր մեջ ներառում է աշխատանքների և միջոցների այնպիսի լայն շրջանակ, ինչպիսիք են երիտասարդների ազատ

¹⁷ «Ինչպե՞ս գտնել ընդհանուր հիմք. Քարտեզագրելով 21-րդ դարի եվրոպական երիտասարդական աշխատանքի հեռանկարները», *Finding a common ground: Mapping and scanning the horizons for European Youth Work in the 21st century*.

Ժամանցի կազմակերպումը, վերջիններիս ներգրավվածության բարձրացմանն ուղղված միջոցառումները, հասարակական մասնակցության զարգացման միջոցառումները և բազմաթիվ տարբեր այլ գործառնություններ այդ և այլ ոլորտներում: Տարբեր դերակատարների մի ամբողջ շարք է ներգրավված երիտասարդական աշխատանքի իրականացման գործում: Այն երբեմն իրականացվում է պետության կողմից, այլ դեպքերում՝ երրորդ սեկտորի և կամավորների կողմից, կամ այս երկուսի համատեղ ուժերով՝ տարբեր ոլորտային մոտեցումներով, կենսափորձի ու դրդապատճառների ամբողջ բազմազանությամբ: Երիտասարդական աշխատանքի նպատակները բազմազան են. կարող են թիրախ ունենալ բոլոր երիտասարդներին և կամ աշխատանք ծավալել առավելապես նրանց որոշակի խմբի հետ:

Իսկ ինչպիսի՞ն է երիտասարդական աշխատանքին վերաբերող իրավիճակը Հայաստանում: Զցանկանալով ձեզ շատ ծանծաղցնել պատմությամբ և փաստերով՝ մենք այնուամենայնիվ կառաջարկեինք այստեղ մի քանի մտքեր քննարկել և ձեզնից առավել հետաքրքրվածներին խորհուրդ կտայինք կարդալ այս թեմայի վերաբերյալ այն աղբյուրները, որոնք մենք ներկայացրել ենք գրքի վերջում:

- Ինչպես խորհրդային Միության նախկին անդամ մյուս երկրները, նույնպես էլ Հայաստանը, ունի ինչպես երիտասարդների հետ աշխատանքի պատմական փորձի, այնպես էլ երիտասարդների հետ պետականորեն իրականացվող, հաստատված և գործիքավորված աշխատանքի պակաս ունի:
- Հայաստանում երիտասարդական աշխատանքին վերաբերող հանգամանալից մտորումները բավականին «թարմ» են, այդուհանդերձ՝ այս երևույթի առաջացումը կապված է երկրի անկախացման հետ: Վստահաբար կարելի է ասել, որ երիտասարդական աշխատանքը, կոմունիստական գաղափարախոսության իր հանձնառությամբ հանդերձ, գոյություն է ունեցել դեռևս ԽՍՀՄ-ի ժամանակներում և ի տարբերություն ներկայի՝ ունեցել է լավ մշակված մեթոդոլոգիա, գործողությունների ճիշտ հաջորդականություն, «երիտասարդական աշխատանքը» սպասարկող մասնագետներ և այլն:
- Երիտասարդական դաշտում գոյություն ունեն բավարար քանակությամբ արհեստավարժ կազմակերպություններ և լավ մասնագետներ, որոնք աշխատում են, ինչպես ազգային, այնպես և միջազգային մակարդակներում: Այդուհանդերձ մարտահրավեր է մնում այս բոլոր ուժերն ի մի բերելը և դաշտի ու դրա զարգացման տեսլականի միջև առավել ներդաշնակ կապ ստեղծելը:

- Անկախ երիտասարդության մասին պաշտոնական վիճակագրությունից և երիտասարդական աշխատանքի դաշտում տիրող իրավիճակից՝ երկրում աճում է այն երիտասարդների թիվը, որոնք ուզում են պատասխանատվություն ստանձնել և պաշտպանել որոշումների ընդունման գործընթացում իրենց մասնակցությունը՝ բարձրաձայնելով տարբեր հասարակական խնդիրների մասին («Փրկեք Թեղուտի անտառը» արշավը, Մաշտոցի պուրակի շարժումը, «Չենք վճարելու 150 դրամ», ցույցերն ընդդեմ էլեկտրաէներգիայի գների թանկացման, և այլն):

«Երիտասարդական աշխատանք» և «Երիտասարդական աշխատող» հասկացությունները վերջերս սահմանվել են և ճանաչվել Հայաստանի կառավարության կողմից՝ երիտասարդական պետական քաղաքականություն հայեցակարգի տեսքով¹⁸:

Ահա այսպես է «Երիտասարդական աշխատող» տերմինն առաջին անգամ սահմանվել երկրի նոր «Պետական երիտասարդական հայեցակարգում» (ընդունվել է 2014 թ.-ին) «Երիտասարդական աշխատող՝ անձ, որն իրականացնում է երիտասարդական աշխատանք (երիտասարդների, երիտասարդական խմբերի հետ տարվող աշխատանք կամ աշխատանք, որն ուղղված է երիտասարդության հիմնախնդիրների լուծմանը)՝ նպաստելու երիտասարդների անհատական, սոցիալական և կրթական աճին, զարգացնելու նրանց ներուժը և օգնելու երիտասարդներին լիարժեք հաստատվելու հասարակության մեջ: Երիտասարդական աշխատողը իրազեկ է երիտասարդության իրական կյանքին, նրա տեղական պայմաններին, կարող է գնահատել իրավիճակը և երիտասարդ մարդկանց կարիքները, ընտրել և կիրառել աշխատանքի համապատասխան մեթոդներ, իրականացնել կատարվող աշխատանքի ազդեցության վերլուծություն: Աշխատում է երիտասարդների և երիտասարդական խմբերի հետ, մշակում, իրականացնում և գնահատում է երիտասարդական ծրագրեր և նախագծեր, համագործակցում է տարբեր ոլորտների շահագրգիռ անձանց, խմբերի և կազմակերպությունների հետ»:

¹⁸ <http://www.msy.am/files/post/1415360883-Hayecakarg.pdf>

Չնայած որ երիտասարդական գործունեության մեջ շատ կազմակերպություններ և անհատներ են ընդգրկված, նրանցից շատերն իրականում չգիտեն, որ այն, ինչով իրենք զբաղվում են, կոչվում է երիտասարդական աշխատանք: Սա չի խանգարում, որ նրանք երկրի ներսում շատ հետաքրքիր ու բազմազան գործունեություն ծավալեն երիտասարդների համար և նրանց հետ:

Ինչ վերաբերում է երիտասարդական աշխատողի պատրաստմանն ու երիտասարդական ծառայությունների տրամադրմանը, ապա դա ներկայումս ժամանակառ ժամանակ իրականացվում է ոչ կառավարական մարմինների կողմից: Սա, իհարկե, երկրում երիտասարդական աշխատանքի որակի և չափորոշիչների պահպանման տեսանկյունից դժվարություններ է առաջ բերում: Դժբախտաբար, Հայաստանում գտնվող բարձրագույն ուսումնական հաստատություններից և ոչ մեկը երիտասարդական աշխատանքի ոլորտում չի ապահովում կրթական աստիճան շնորհող ծրագրեր: Երիտասարդական ուսյալ աշխատողների մեծ պակաս կա հատկապես Հայաստանի հեռավոր շրջաններում: Մինդեռ վերջիններս պետք է կարևոր դերակատարում ունենային երիտասարդների՝ մանկությունից չափահասություն անցումային կարևոր փուլում:

Անկախ տարբեր սահմանումներից՝ շատ հետաքրքրական է երիտասարդական աշխատանքի այն կողմերի դիտարկումը, որոնք ընդունված է կարևոր համարել հասարակական արժեքավորության տեսանկյունից¹⁹:

Երիտասարդական աշխատանքը.

1. նպաստում է հասարակական մասնակցությանն ու պատասխանատվությանը, կամավորական ներգրավվածությանն ու ակտիվ քաղաքացիությանը,
2. նպաստում է համայնքային և քաղաքացիական հասարակության կառուցմանը բոլոր մակարդակներում (օրինակ՝ սերունդների և տարբեր մշակույթների միջև երկխոսությունների առումով),
3. նպաստում է երիտասարդների ստեղծագործական զարգացմանը, նրանց մշակութային և հասարակական իրազեկությանը, ձեռներեցությանն ու նորարարությանը,
4. հնարավորություններ է ստեղծում բոլոր երեխաների և երիտասարդների սոցիալական ներգրավվածության համար,
5. ապահովում է սահմանափակ կարողություններով երիտասարդներին գիտելիքներ հաղորդելը՝ ճկուն և արագորեն հարմարեցվող զանազան մեթոդների միջոցով:

Պետք է փաստենք, որ առաջին երեք կետերի վերաբերյալ տարբեր հարթակներ ապահովելու շատ փորձեր են եղել, բայց երիտասարդական դաշտը գրեթե անտեսել է սահմանափակ կարողություններով երիտասարդների կարիքները: Հայաստանում այս խմբերի համար երիտասարդական որակյալ աշխատանքի նախագծումն ու իրականացումը հաճախ երիտասարդական աշխատողների ունակություններից վեր են և երբեմն, ցավոք, տեղ չեն գտնում ոլորտի հիմնական դերակատարների հետաքրքրությունների դաշտում: Այս տեսանկյունից Հայաստանում երիտասարդական աշխատանքը դեռ երկար ուղի ունի անցնելու...

¹⁹ Խորհրդի և անդամ երկրների Կառավարությունների ներկայացուցիչների բանաձև երիտասարդական աշխատանքի վերաբերյալ, 3046, Բրյուսել, 18-19 նոյեմբեր, 2010: *Resolution of the Council and the representatives of the governments of the members states, meeting within the council, on youth work, 3046th Education, youth, culture and sport Council Meeting, Brussels, 18 and 19 November 2010*

Երիտասարդական աշխատանքի ծրագրերն ու ռազմավարությունները

Այս ընթացքում, երբ մենք պատմում ենք երիտասարդական տեղական հաջողված ծրագրի մասին, ազգային մակարդակում որոշ կարևոր զարգացումներ են ընթանում, որոնց մասին դուք պետք է իմանաք...

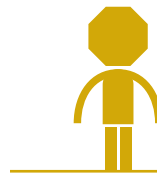
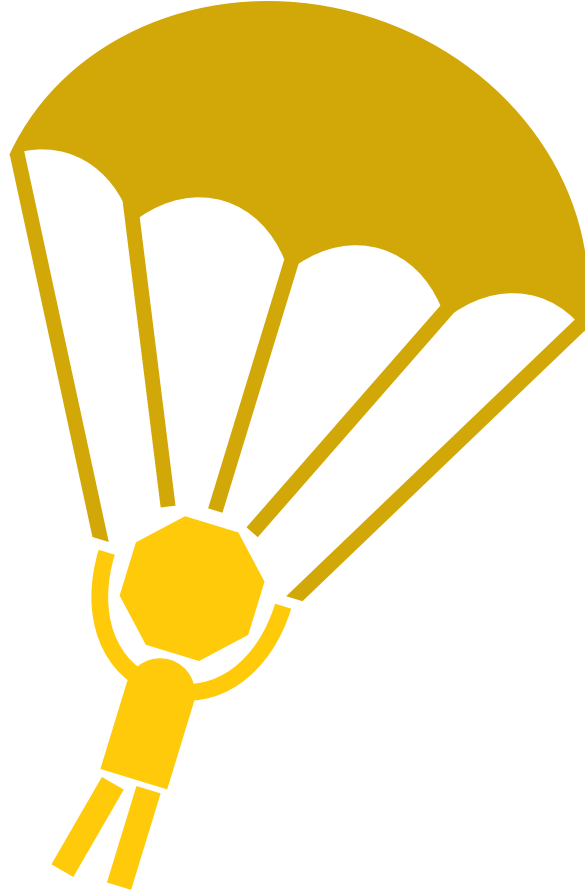
Հարկ է նշել, որ վերջերս ՀՀ սպորտի և երիտասարդության հարցերի նախարարությունը ձեռնամուխ է եղել «Երիտասարդական աշխատանք» հասկացության սահմանմանը, ճշգրտմանը, զարգացմանը և ճանաչելիության բարձրացմանը:

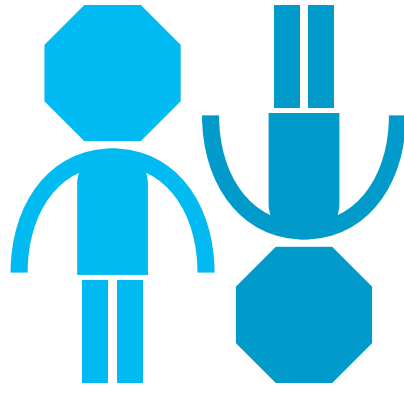
Երիտասարդական աշխատողի ինստիտուտի զարգացումը պետական երիտասարդական քաղաքականության գերակա ուղղությունը դարձավ 2015թ.-ին: ՀՀ սպորտի և երիտասարդության հարցերի նախարարությունը սահմանեց Հայաստանում երիտասարդական աշխատանքի ինստիտուտի զարգացման հետևյալ գործողությունները.

- 1) Երիտասարդական աշխատողի ինստիտուտի կանոնակարգի մշակում և հաստատում,
- 2) Երիտասարդական աշխատողի վերապատրաստման ծրագրի մշակում և հաստատում,
- 3) Ուսումնական ուղեցույցի պատրաստում և հրատարակում,
- 4) Պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների, երիտասարդության հարցերով զբաղվող հասարակական կազմակերպությունների ներկայացուցիչներ, երիտասարդական աշխատողների վերապատրաստման դասընթացների կազմակերպում:

Երկու մեծ հետազոտական ծրագիր է իրականացվել, որոնցից մեկն իրականացրել է Երիտասարդական միջոցառումների իրականացման կենտրոնի երիտասարդական ուսումնասիրությունների ինստիտուտը՝ նպատակ ունենալով ավելի լավ պատեկարցում կազմել Հայաստանում առկա տեղական երիտասարդական աշխատանքի կարիքների և դաշտի մասին: Մյուսը ՀՀ Սպորտի եւ Երիտասարդության հարցերի նախարարության աջակցությամբ իրականացվել է «Թրեյներների ազգային թիմ» հկ կողմից, որի նպատակն է եղել քարտեզագրել և վերլուծել երիտասարդական աշխատանքի վերաբերյալ միջազգային ասպարեզում գոյություն ունեցող տարբեր մոտեցումներն ու փորձառությունները:

ԳԼՈՒԽ 3

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ
ԱՇԽԱՐՀԸ՝
ՆԵՐՍԻՑ ԵՎ
ԴՐՍԻՑ...

իմֆուպատկեր

նշում

ուշադիր

կարևոր

լուծում

Երազանքներ և խոչընդոտներ

Շատ հաճախ բազմաթիվ կամ այլ խոսակցությունների ընթացքում հնարավոր է լսել՝ «Ընկել ես երազանքների գիրկը», «Ուտներդ ամպոտ են, գետին իջիր» և նման այլ արտահայտություններ: Սրանցով մեր ընկերները, ծնողները կամ ազգականները մեր ապագայի նկատմամբ իրենց անհանգստությունն են արտահայտում, նրանք փորձում են մեզ պաշտպանել ոչ իրատեսական նպատակների ետևից ընկնելուց և խնայել մեր ժամանակը, մեզ ուղղորդել դեպի իրատեսականը, որ մեզ կտանի դեպի հաջողություն: Նման ուշադրությունը երբեմն իսկապես անհրաժեշտ է, քանի որ երիտասարդական ավյունը և եռանդը երբեմն կարող են հանգեցնել ժամանակի անօգուտ, անիմաստ վատնումի, բազում զբաղմունքների, որոնք կարող են տարիներ խլել և ոչինչ չտալ:

Սակայն կյանքը ցույց է տալիս, որ նման մոտեցումը, թե՛ երազանքները իրականության հետ կապ չունեն, դրանցից պետք է զգուշանալ, և իրական աշխարհն է այն տեղը, որտեղ մենք պետք է ծրագրենք մեր «լավ» և «ճիշտ» գործողությունները, այնքան էլ չի համապատասխանում ճշմարտությանը: Մարդկության պատմությունը ցույց է տալիս, որ քաղաքակրթության զարգացման համար կարևորագույն հայտնագործությունները և առաջադիմական քայլերը կատարվել են հենց այն մարդկանց կողմից, որ իրենց շրջապատում գնահատվում էին որպես «երազողներ» և ամենամպոտ ոտքերով անհուսալի անձինք: Այնպես որ, եթե մենք խոսում ենք ընթացիկ գործերի կազմակերպման արդյունավետ ճանապարհների և կենցաղային խնդիրների լուծման մասին, ապա իսկապես ցանկալի է ոտքերը մաքրել ամպերից, իսկ եթե խոսքը դեպի Նորարարականը և Ստեղծագործականը շարժվելու մասին է, ապա հենց երևակայությունն է, որ սնուցում է այդ գործընթացը, և այստեղ նույնիսկ վնասակար է «գետնին» շատ մոտիկ լինելը, մտքի թռիչքը կասեցնելը:

Երազանքներն են, որ մեզ թույլ են տալիս կտրվել շրջապատող, հաճախ՝ ոչ այնքան բարենպաստ իրավիճակներից և **տեսնել այն Լավ Ապագան, որը դեռ չկա, բայց Կարող է Լինել:** Երևակայությունն է այն միջոցը, որը թույլ է տալիս տեսնել դեպի այդ երազանքի իրականացումը տանող Ուղիները, որոնք դեռ «չկան»: Ինչո՞ւ է «չկան» բառը տվյալ պարագայում չակերտների մեջ. քանի որ, եթե ինչ-որ բան ծագել է թեկուզ մեկ մարդու մտքում և սրտում, ապա արդեն ճիշտ չի լինի ասել, որ դա ՉԿԱ: Նույն հաջողությամբ կարելի է նայել կադիմին և չընդունել, որ այն հսկայական կաղնի դառնալու ներուժ ունի: Եթե մենք չջարդենք կամ դեռ չնետենք այդ կաղինը, եթե մի քանի ընկերներով մի տեղ գտնենք, որտեղ դրանից կարող է ծառ աճել, տնկենք սերմը և գոնե որոշ ժամանակ խնամենք, ջրենք այն, ապա մեծ է հավանականությունը, որ Հայաստանի կիսախուզված անտառներում մի դալար կաղնի կավելանա:

Նույն կերպ, եթե մենք թույլ տանք մեր երազանքին բացելու իր թևերը, եթե գտնենք մի քանի ընկերներ, որոնք ընդունում են այդ տեսլականը և պատրաստ են թեկուզ քիչ առ քիչ իրենց ժամանակն ու եռանդը ներդնել այդ գաղափարի իրականացման համար, զուցե որոշ ժամանակ անց շատերը զարմանան, թե ինչպես եղավ, որ նման մեծ գործ իրականացվեց Հայաստանի պես փոքր երկրում: Չէ՞ որ ոչ ոք չէր սպասում, որ հեծանիվների վերանորոգման արհեստանոցի երիտասարդ տերը կդառնա մոլորակի առաջին ավտոմեքենաներն արտադրող գործարանի հիմնադիրն ու աշխարհի ամենահարուստ մարդկանցից մեկը, կամ, որ իրենց ուսանողական համայնքի համար շփման փոքրիկ համակարգչային ծրագրի հեղինակները շատ կարճ ժամանակում կդառնան facebook-ի նման համաշխարհային հեռահաղորդակցությունների հիմնադիրներ և տերեր:

Կարելի է ասել, որ այդ մարդկանց գործը շատ ավելի բարդ էր, քան իրենց համայնքի մի որոշակի խնդրի լուծումով մտահոգված երիտասարդների խմբի գործը, որ կարողանում են երևակայությամբ համայնքը ձերբազատված տեսնել այդ խնդրից: Չէ՞ որ բիզնես ոլորտում մարդիկ ամեն ինչ կանեն, որ նորահայտ գործարարի ծրագրերը չիրագործվեն, քանի որ այս դաշտում իշխում է մրցակցությունը: Իսկ մեր ծրագրի իրականացման, ինչպես նաև շատ այլ կազմակերպությունների երիտասարդական խմբերի նախաձեռնությունների ժամանակ **բոլոր կազմակերպիչները ապշում էին այն հսկայական աջակցությունից, որ ստացվում էր տվյալ համայնքի բնակիչների կամ երբեմն մույնիսկ բացարձակապես անծանոթ մարդկանց կողմից:**

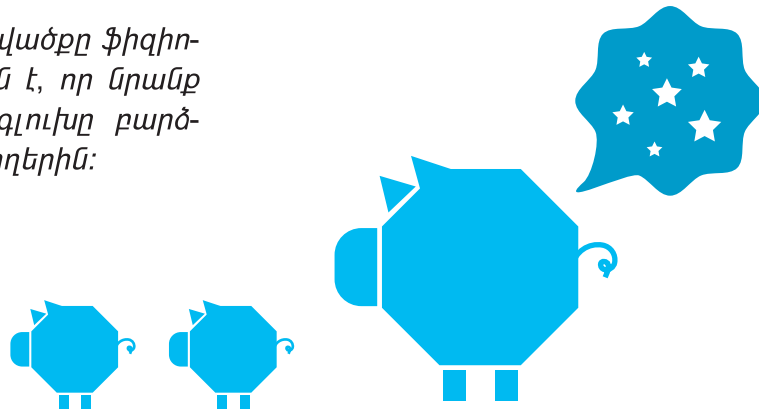
Անգամ երբ հարցը չի վերաբերում որևէ շատ նորարարական գաղափարի, երբ գործընկերների խումբը դեռ միայն ծրագրում է իր հերթական գործողությունը, դա անհնար է առանց երևակայության: Ծրագրի բոլոր քայլերը, նախապատրաստական աշխատանքները, հնարավոր ռիսկերը և խոչընդոտները, դրանց վերացման հնարավոր ձևերը պետք է կանխատեսել՝ կիրառելով երևակայությունը: Չէ՞ որ այդ ամենը դեռ «չկա», բայց անհրաժեշտ է հասկանալ, թե այդ չեղածի կազմակերպման համար մեզ ինչ է պետք, ինչքան և երբ, ինչը կարող է պակասել և ինչու, ինչպես անել, որ ամեն ինչ շատ լավ ընթանա: Այս ամենը բացարձակապես անհնար է իրագործել առանց մտքի, սրտի և երևակայության լայն բացված թևերի:

Պետք է հասկանալ, որ երբ երեխան, պատանին, երիտասարդը երազում է, տվյալ երազանքի իրականացման միակ խոչընդոտը դրա հետ կապված խնդիրների իմացության պակասն է: Սակայն, եթե մենք սևեռվենք այդ խոչընդոտի վրա և մերժենք երազելու կարևորությունն առհասարակ, ապա **մի քանի անգամից հետո մեր երազելու մկանը քուռ կմտնի և այլևս մեզ չի անհանգստացնի:** Գուցե դրանից հետո մեր կյանքը ավելի պարզ, հասկանալի ու կանխատեսելի դառնա, բայց մեծ հաշվով դա աննկարագրելի մեծ կորուստ է, քանի որ մեր

մարդկային հոգին, առանց երևակայության թևերի, ստիպված է լինում անցնելու «սողալու ռեժիմի», որի ժամանակ հետաքրքիրը, նորը, զարմանալին և հրաշալին կամաց-կամաց լքում են մեր կյանքը:

Խոզերի վզի կառուցվածքը ֆիզիոլոգիապես այնպիսին է, որ նրանք երբեք չեն կարող գլուխը բարձրացնել և նայել աստղերին:

Երբ դասընթացներ ենք վարում մեծահասակների հետ, հաճախ նրանց հարցնում ենք, թե իրենք հիմա ինչով են զբաղված: Երբ ըստ պատասխանների փորձում ենք ճշտել, թե երբ նրանք փոքր էին, արդյո՞ք հենց դա էին երազում, ապա, ցավոք, հիմնականում պատասխանը լինում է՝ «Ոչ, բայց, դե կյանքը այդպես դասավորվեց»: Իսկապես, երբ քննարկում ես, թե ինչպես եղավ, որ այդպես եղավ, պարզ է դառնում, որ մի շարք կոնկրետ հանգամանքներ այս կամ այն պահին այդ մարդկանց խանգարել են իրենց երազանքների ետևից գնալուն: «Բալերը չեն հերիքել». Պետք էր ընտանիք պահել, իրենց քաղաքում մնալ բան ընդունված չէր, լեզուների իմացություն էր պետք, որ չկար, և այլն և այլն... Պատճառները միշտ ծանրակշիռ են լինում և շատ իրական: Սակայն փաստը մնում է փաստ, որ մարդը երազում էր դառնալ տիեզերագնաց, բայց դարձավ հաշվապահ, ուզում էր դառնալ հաշվապահ, բայց դարձավ փականագործ, ուզում էր դառնալ փականագործ, բայց դարձավ առևտրական, ուզում էր դառնալ առևտրական, բայց դարձավ տաքսու վարորդ, ուզում էր դառնալ տաքսու վարորդ, բայց դարձավ գաջ քսող... Մի՞թե իսկապես այդպես է՝ մեզ շրջապատող մարդկանցից միայն շատ քչերին է հաջողվում գնալ իրենց երազանքի ետևից և հայտնվել դրա իրականացման զարմանահրաշ աշխարհում: Մի՞թե Տիեզերքը մեր դեմ է, և միշտ խոչընդոտում է մեզ, եթե մենք ուզում ենք հասնել մեր երազածի իրականացմանը:

Այն մարդիկ, որ կարողացել են չհանձնվել ժամանակավոր խոչընդոտներին և հասել են իրենց *երազանքների* իրականացմանը, պնդում են ճիշտ հակառակը:

Նրանք ՊՆԴՈՒՄ են, որ **Եթե որևէ մեկը իրապես հաստատական կերպով կանգնում է իր Երազանքների իրականացման ճանապարհին, ապա ողջ Տիեզերքը սկսում է ամեն կերպ օգնել նրան:** Եթե նույնիսկ մեծ խոչընդոտների ենք հանդիպում, երբ դրանք հաղթահարելուց հետո հետադարձ հայացք ենք գցում, հասկանալի է դառնում, որ այդ խոչընդոտները պարզապես անհրաժեշտ էին որոշակի ներքին խնդիրներ լուծելու համար, դրանք զարգացնում էին մի շարք ունակություններ, որոնք պետք էին գալու հաջորդ փուլերում: Այսպիսով՝ նույնիսկ վտանգներն ու խոչընդոտներն են ճիշտ ժամանակին և ճիշտ տեղում հայտնվում և դառնում աջակցող գործոններ:

Այս իրավիճակի հակառակ ծայրում երազանքներից հրաժարվելու, դրանք չիրականացնելու վճարն է: Եթե դուք միանգամայն այլ բան էիք երազում, բայց այս կամ այն պատճառով որոշել եք ետ կանգնել ձեր ցանկությունից, ապա նոր ուղորտում ամենամեծ հաջողությունն անգամ չի կարող վերացնել անբավարարվածության զգացումը: Խնդիրն այն է, որ մեր երազանքների խորքում թաքնված են մեր իրական կարիքները, որոնց համար աշխատելը խիստ էական է մեր աճի և բավարարվածության համար:

Պարտադիր չէ, որ ձեր մանկության երազանքը նշանակի հենց այն, ինչի կարիքը դուք ունեք: Ենթադրենք ինչ-որ մեկը երազել է բժիշկ դառնալ: Այս պարագայում պետք է հասկանալ, **թե ինչ իրական կարիք և հետաքրքրություն կար թաքնված այս երազանքի խորքում:** Ինչ-որ մեկի մեջ դա կարող է լինել տառապող մարդկանց, կենդանիներին օգնելը, նրանց ցավը թեթևացնելը: Տվյալ ներքին կարիքի պարագայում մարդը կարող է զբաղվել բազմաթիվ այլ աշխատանքներով, որոնք նրան ներքին բավարարվածություն են պատճառում: Դա կարող է լինել նույն բժիշկը, կամ անասնաբույժը, կամ սոցիալական աշխատողը, որ զբաղված է հումանիտար օգնության ծրագրերում, կամ հոգեբանը, որ օգնում է լուծելու մարդկանց հոգեբանական խնդիրները: Սակայն մեկ այլ մարդու համար՝ բժիշկ դառնալու երազանքի խորքում կարող է ընկած լինել մարդկային օրգանիզմի կամ կենդանի օրգանիզմի աշխատանքի օրինաչափությունները հասկանալու հետաքրքրությունը: Այս պարագայում տվյալ մարդը կարող է իրեն լրիվ բավարարված զգալ թե՛ բժիշկի և թե՛ կենսաբանի կամ նույն հոգեվերլուծողի դերում, որտեղ նա կարողանում է ավելի լավ հասկանալ, թե ինչպես է աշխատում տվյալ կենդանու օրգանիզմը:

Այս օրինակների հիման վրա կարելի է ինքնաճանաչման և ինքնավերլուծության մի պարզ աշխատանք կատարել: Կարելի է փորձել վերհիշել, թե ինչո՞վ էիք ուզում զբաղվել փոքր ժամանակ և փորձել վեր հանել դրա խորքում եղած իրական կարիքները: Երբ այդ կարիքները վեր են հանված, կարելի է փորձել հասկանալ, թե ծրագրերի, կրթության, հասարակական աշխատանքի և մասնագիտացման այլընտրանքային ինչ հնարավոր տարբերակներ կան,

որոնք առավելագույնս թույլ կտան բավարարելու վեր հանված կարիքների և հետաքրքրությունների: Շատ կարևոր է որևէ գործ ձեռնարկելուց առաջ (հատկապես, երբ հարցը վերաբերում է երկարաժամկետ գործունեությանը) կատարել այս աշխատանքը և համոզվել, որ այս նոր գործունեությունը (լինի դա ուսում, աշխատանք, թե հասարակական գործունեություն) որևէ կերպ առնչվում է մեր հիմնական հետաքրքրություններին և կարիքներին ու նպաստում է մեր երազանքների իրագործմանը:

Ամփոփելով այս բաժինը՝ պետք է ուշադրության արժանացնել նաև երևակայության և երազանքների հետ կապված հնարավոր մի վտանգ: Հարցն այն է, որ եթե մենք ինքներս չենք փորձում ուղղորդել մեր երևակայությունը և չենք ձգտում ՄԵՐ երազանքների իրականացմանը, ապա մեր միջավայրում **միշտ կգտնվեն մարդիկ, ուժեր, կառույցներ, որոնք կուզենան իրենց կառավարման տակ վերցնել մեր երևակայության և երազելու ունակության հզոր ներուժը**: Եթե ուշադրություն դարձնենք, թե հեռուստատեսային ծրագրերը, գովազդները, գանազան խմբերի գաղափարախոսական աշխատանքները, սոցցանցերը ինչպես են ամեն ինչ անում մեր ուշադրությանը և երևակայությանը տիրանալու համար, պարզ կդառնա, որ առաջարկված այս աշխատանքը ոչ թե ցանկալի է, այլ պարտադիր: Ներկայիս ինֆորմացիոն հասարակությունում պատերազմները գնում են ոչ այնքան հողերի եւ փողերի, որքան մարդկանց ուշադրությանը, մոտիվացիաներին և երևակայությանը տիրանալու համար:

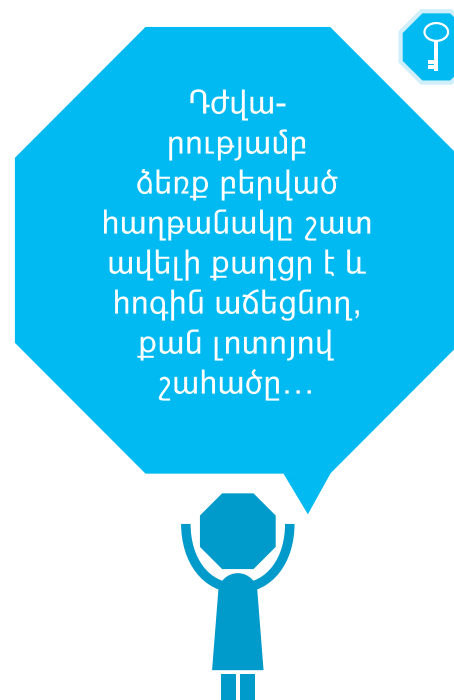
Տեղեկատվական պատերազմի մեկ այլ դրսևորում է այն, որ եթե ինչ-որ մեկը տեղի է տալիս տեղեկատվական հարձակմանը (համոզվում է, որ Coca-Cola-ն ամենալավ խմիչքն է, որ Audi-ն ամենալավ մեքենան է, և անպայման պետք է ձգտել դրանից ունենալ, սկսում է իրեն դժբախտ զգալ, որ ինքը iPhone4 ունի և չի կարող հենց հիմա iPhone6 գնել և այլն), ապա նա արդեն սկսում է աշխատել իրեն տիրած ուժի գաղափարի տարածման օգտին: Նա իր բոլոր գործողությունները դասավորում է ըստ այդ նոր գաղափարի և սկսում է ակտիվորեն դա տարածել իր բարեկամների, ընկերների և այլոց շրջանում: Դա նման է վիրուսային վարակի, երբ մեկ վարակված համակարգիչ իր հերթին վարակում է մյուս համակարգիչներին: Այստեղ մենք արդեն գործ ունենք **երևակայության հիվանդությունների և դրանց համաճարակների հետ**:

Նույնը կարելի է ասել նաև դրական գաղափարների տարածման մասին: Բարեբախտաբար այստեղ տարածման ուժը շատ ավելի մեծ է, քանի որ ողջ տիեզերքն է աջակցում դրական եւ ճիշտ գաղափարների տարածմանը: Այստեղ հարկ է նշել պատասխանատվության զգացման մասին և հիշեցնել, որ մենք ենք որոշում, թե ո՞ւմ ջրաղացին ենք ջուր լցնում, և հաճախ մենք թերագնահատում ենք մեր անհատական ընտրությունների և աշխատանքի կարևորությունը:

Վերջին ասվածը հատկապես կարևոր է մեր ժամանակներում և մեր երկրի համար: Մենք պետք է հասկանանք, որ եթե մեր նորանկախ պետությունը համեմատենք անկախության և խաղաղության ավելի երկար պատմություն ունեցող արևմտյան երկրների հետ, կարող է տպավորություն ստեղծվել, թե այնտեղ ամեն ինչ լավ է, իսկ մեզ մոտ՝ ամեն ինչ վատ: Այս մտքի բնական շարունակությունն է՝ տեղափոխվել այնտեղ, որտեղ ավելի լավ է և այդ նոր վայրի հետ կապել մեր երազանքների իրագործումը: Սակայն միայն առաջին հայացքից է այդպես: Մենք ապրում ենք երազանքների իրականացման համար խիստ բարենպաստ

Ժամանակաշրջանում: Այն, ինչ մեր ծնողների համար գիտական ֆանտաստիկայի բնագավառից էր, մեզ համար դարձել է առօրեականություն: Այսօր այլ երկրներ տեսնելը, միջազգային ծրագրերի մասնակցելը, այլ մշակույթների հետ ծանոթանալը շատ ավելի հեշտ է: Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների զարգացումը մեզ համար հասանելի է դարձրել ողջ մարդկության մշակութային հսկա ժառանգությունը:

Մեր երազանքների իրագործմանը կամ դրանց իրագործմանը խոչընդոտող ամենագործող գործոնը մեր միտքն է: **Մենք ենք որոշում, որ «այստեղ ոչինչ հնարավոր չի, և միայն այնտեղ ես կկարողանամ իրագործել իմ երազանքները»:** Այսպես մտածելով՝ մենք կամովին մեզ զրկում ենք մեր հարազատ երկրում մեր ապագան կառուցելու հնարավորությունից: Իսկ մեր երկրի առաջընթացի մասին հոգալու պարագայում մենք ոչ միայն մեր տեղն ենք ստեղծում և ամրացնում, այլև մեր յուրաքանչյուր հաջողությամբ նպաստում ենք շրջապատի և ընդհանուր առմամբ մեր երկրի ապագայի կերտմանը: Ամեն մի լավ բժիշկ նպաստում է հարյուրավոր հայորդիների առողջացմանը, ամեն հաջողված գործարար աշխատատեղ է ստեղծում իր բազմաթիվ հայրենակիցների համար, ամեն տաղանդաշատ գիտնական իր գյուտերով հարստացնում և բարձրացնում է իր երկրի պատիվը: Միայն այստեղ է, որ մենք կարող ենք ասել, թե մեր անձնական հարցերի լուծմամբ մենք նպաստում ենք նաև մեր հայրենի երկրի բարգավաճմանը: Եթե նույնիսկ կան տեղեր, որտեղ նույնը մեզ կարող է ավելի հեշտ տրվել, դա բացարձակապես չի նշանակում, թե դա բարեբախտություն է:

Ինչ-որ բան անելու կամ չանելու մոտիվացիա (դրդապատճառվածություն)

Մեր գրախանութների դարակները լիքն են գրքերով, որոնք բացատրում են թե ԻՆՉՊԵՄ պետք է անել այս կամ այն բանը, Youtube-ը լցված է տարբեր տիպի ԻՆՉՊԵՄ-ների պատասխանող վիդեո-դասերով (Ինչպե՞ս զբաղվել մեղվապահությամբ, ինչպե՞ս տնային պայմաններում պանիր կամ ատոմային ռումբ պատրաստել, ինչպե՞ս դառնալ «սուպեր-աստղ» կամ միլիոնատեր և այլն), բազմաթիվ թրեյնինգային կենտրոններ հազարավոր դասընթացներ են առաջարկում այն մասին, թե ԻՆՉՊԵՄ անել այս կամ ԻՆՉՊԵՄ դառնալ այն... Դա շատ լավ է և օգտակար: Եթե նախկինում այդ տեղեկատվությունը կամ հասանելի չէր, կամ շատ թանկ արժեր, կամ հատուկ մարդկանց համար էր, ապա այսօր այն հասանելի է գրեթե բոլորին:

Սակայն այդ մեծաքանակ ԻՆՉՊԵՄ-ների ֆոնի վրա գրեթե չեն երևում այն աղբյուրները, որոնք կպատասխանեն ԻՆՉՈՒՒ հարցին: Ինչո՞ւ ես պետք է ուզեմ անել մեղվապահ դառնալ կամ ինչո՞ւ պետք է ուզեմ ան տնային պայմաններում ատոմային ռումբ պատրաստել: Ի՞նչ է նշանակում միլիոնատեր լինել կամ ինչո՞ւ եմ ես ուզում դառնալ «սուպեր-աստղ»: Երբ մենք փորձում ենք ինքներս մեզ տալ այս հարցերը, թվում է, թե պատասխանը շատ պարզ է, և իմաստ էլ չունի այդ ուղղությամբ մտածելը: Պարզ է, որ միլիոնատեր լինելը և «ճամպուրկներով» փող ունենալը շատ լավ բան է, «ինչ ուզես, ում ուզես՝ կառնես»... Պարզ է, որ «սուպեր-աստղ» լինելը զորեղ բան է, քանի որ բոլորը քեզ ճանաչում են ու սիրում, դու շատ հայտնի ես ու ինչ կուզես կանես... Մինչդեռ, եթե մենք մեզ մի քիչ նեղություն տանք եւ փորձենք իսկապես հասկանալ, թե ինչպե՞ս են դառնում միլիոնատեր կամ «սուպեր-աստղ», և թե ի՞նչ այլևայլ լավ ու վատ «բոնուսներ» են գալիս այդ փաթեթների հետ, միգուցե այդ հեռանկարները արդեն այնքան էլ պայծառ չթվան:

Բայց մեր հասարակություններում տիրում է գովազդը և «գլամուռը»: Մոդայիկ չէ պարզ բաների մասին մտածելն ու վերլուծելը: Չէ՞ որ մինչև դուք մտածեք, մյուսները կփախցնեն այդ գրավիչ պատառները, և դուք կմնաք ձեռնունայն: Այնպես որ՝ վազեք... վազեք ձեր հաջողության ետևից իսկ մտածելը ընթացքում մի կերպ կստացվի:

Իրականում այս մոտեցումը *մոտիվացիայի* վերաբերյալ գիտելիքի պակասն է, որ հիմնականում հանգեցնում է բազմաթիվ խեղված ճակատագրերի, դժբախտ հաջողակների կամ անհաջողակների բանակների գոյացմանը: Մեր կատարածի արդյունավետությունը և բավարարվածության աստիճանը ուղղակիորեն կախված են նրանից, թե մենք որքանով ենք ընթանում մեր սրտին հոգեհարազատ

ուղիով: Անկարելի է բավարարվել նույնիսկ ամենադուրեկան «փոխարինիչով», եթե դա այն չէ, ինչ մենք ուզում էինք: Պատկերացնենք, որ մարդը քաղցած է և փորձում է իր սովը բավարարել խմելով, կամ մեծ ցանկություն ունի ճամփորդության գնալու և փորձում է այդ կարիքը բավարարել ֆիլմեր դիտելով...

Մոտիվացիան
այն է, ինչի
մասին պետք է
հիշել ամեն
պահ:

Հնարավոր չէ մեկ անգամ որոշել շարժառիթը և այլևս չանդրադառնալ դրան, քանի որ հարահոս իրավիճակները պահանջում են անընդհատ վերաբժնորում և մոտիվացիայի ճշգրտումներ: Ինչո՞ւ եմ ես հենց հիմա անում այս բանը: Արդյո՞ք սա այն է, ինչ ես ուզում եմ անել, արդյո՞ք սա է ամենակարևոր և արդյունավետ բանը, որ պետք է անել այս պահին:

Իրականում տարբեր իրավիճակներում մարդկանց մեծամասնությունը գործում է ինքնաբերաբար՝ առանց միտքը ծանրաբեռնելու իրավիճակը գնահատելով: **Կյանքը շատերի համար «պատահար է»:** Եթե նկարագրում են նախորդ օրվա իրենց փորձառությունները, հաճախ դա ձևակերպվում է այսպես. «գիտե՞ս երեկ ինձ ինչ պատահեց», «գիտե՞ս ոնց եղավ»: Ստացվում է՝ մենք նստած ենք մեր կյանքի մեքենայի վարորդի տեղում, սակայն մեզ պահում ենք ուղևորի պես, ասես՝ ոչ մի հնարավորություն չունենք կառավարելու մեր ընթացքը և ընտրելու ուղղությունը: Տարօրինակ չէ նման պայմաններում «պատահող» վթարների մեծ քանակությունը:

Եթե փորձենք վերլուծել մեր այսօրվա կյանքը և իրավիճակը, ապա պարզ կդառնա, որ մեր ունեցած և չունեցած բոլոր լավ և վատ բաները նախկինում մեր կատարած ընտրությունների և քայլերի հետևանքն են: Շատերը, անգամ սա բացահայտելուց հետո էլ, չեն հասնում որևէ կառուցողական մտահանգման: Ընդհակառակը՝ շատ հաճախ կարելի է տեսնել, թե ինչպես են ոմանք նստում և ընկճախտի մեջ խորանում՝ «Ի՞նչ լավ կլիներ, եթե երեկ չէ առաջին օրը ոչ թե այսպես անեի, այլ՝ այնպես: Ի՞նչ լավ կլիներ՝ մի քիչ բախտ ունենայի, եթե ծնողներս ավելի հարուստ լինեին, եթե մի ուրիշ տեղ ծնված լինեի» և այլն և այլն... **Մինչդեռ այսօր այդ ափսոսանքների և տառապանքների հետևանքով ծեւավորվում է մեր ՎԱՂՎԱ օրը:** Եթե դուք այսօր զբաղված եք ափսոսանքների անվերջ

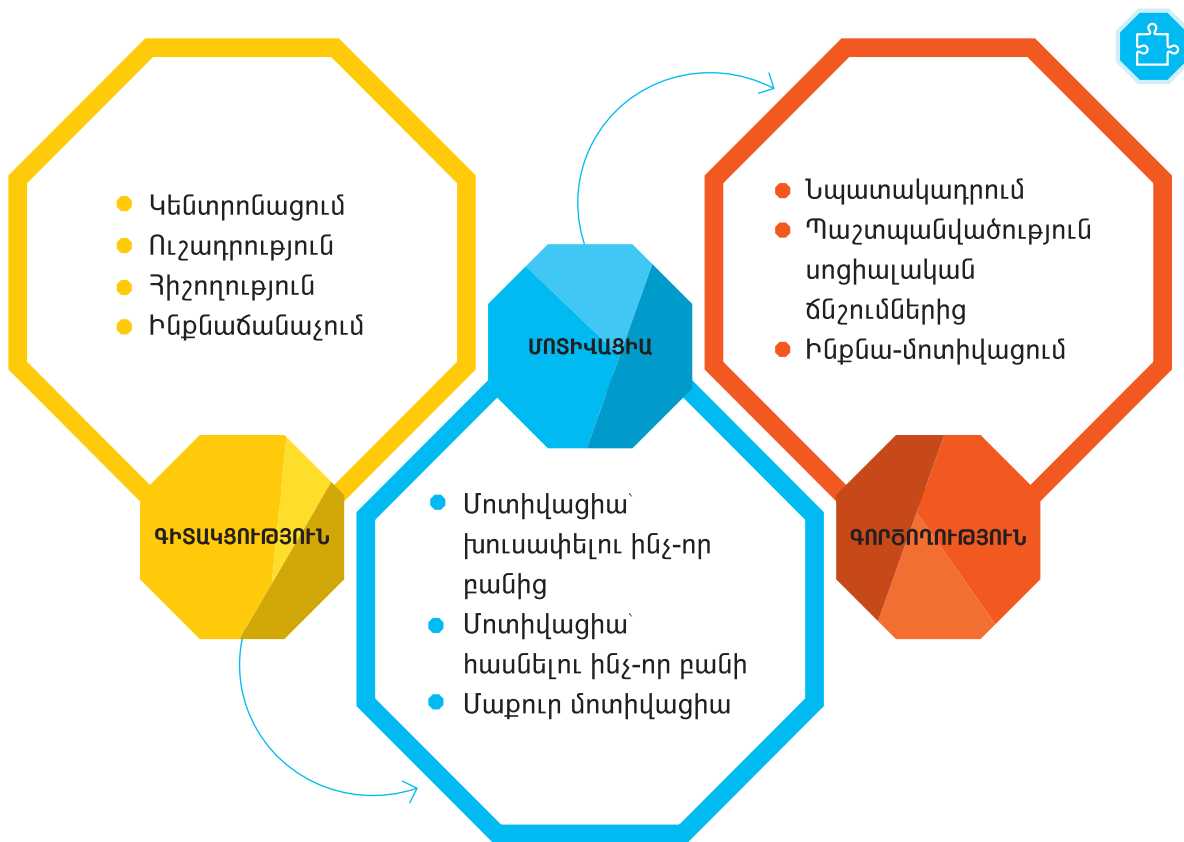
շարանով, պարզ երևում է, թե որոնք են լինելու դրա հետևանքները ապագայի համար: Հազիվ թե կարելի է գտնել որևէ օրինակ, որ ավստոսանքը և ինքնախղճահարությունը բարելավել են իրավիճակը:

Այսպիսով, շատ էական խնդիր է հասկանալը, թե արդյոք այն, ինչ հիմա անում ենք, ա՞յն է, ինչ մենք ուզում ենք անել: Այս հարցի պատասխանից ուղղակիորեն կախված են մեր ապագայի պտուղները: Եթե մենք մեր նախկինում կատարած ընտրությունների և որոշումների արդյունքն ենք, ապա ակնհայտ է, որ անհրաժեշտ է հենց հիմա հասկանալ, թե իրականում ի՞նչ մոտիվացիա ունենք, ուր ենք երազում հասնել վաղը կամ մեկ տարի անց և ապա միայն վճռական քայլեր ձեռնարկել այդ ուղղությամբ:

Մոտիվացիան իրականում մեր գիտակցությունը մեր ապագա գործողությունների հետ կապող օղակն է: Եթե մենք գիտակից չենք և ինքներս մեզ, մեր ցանկություններն ու երազանքները հասկանալու ջանքեր չենք գործադրում, չենք կարողանա ձևավորել և ձևակերպել հստակ և հաստատատուն մոտիվացիա: Իսկ առանց պարզ և խելամիտ մոտիվացիայի՝ բացարձակապես անհնար է ճիշտ ձևակերպել մեր նպատակները, դրանց իրագործման քայլերը:

Կարևոր է նաև ինչ-որ բանից խուսափելու մոտիվացիան տարբերել ինչ-որ բանի հասնելու մոտիվացիայից: Հաճախ մեզ թվում է, թե ուզում ենք ինչ-որ բան ստանալ կամ հասնել ինչ-որ բանի, սակայն այդ մոտիվացիայի տակ քողարկված է վախը կամ անցյալում ձևավորված ինչ-որ բանի կարիքը: Եթե սա մեզ համար պարզ և տեսանելի չէ, ապա շատ դժվար է բավարարման հասնելը: Եթե ինչ-որ մեկի մեջ Հայաստանի մութ ու ցուրտ 90-ական թվականներին ձևավորվել է սովի վախը, ապա նույնիսկ օլիգարխի կարողության հասնելու պարագայում էլ նրա մեջ կարող է պահպանվել այդ վախը: Նա կծգտի անընդհատ կուտակել, որ եթե «հանկարծ մի բան պատահի»՝ իր սերունդները ոչ մի բանի կարիք չունենա: Նման պայմաններում, եթե մոտիվացիան հիմնված է անգիտակից վախերի և բարդությունների վրա, պետք է աշխատել ոչ թե կարիքների բավարարման, այլ սեփական անձի վրա աշխատելու ուղղությամբ, ու նախ և առաջ ազատվել այն վախերից ու հույսերից, որոնք հաճախ նույնիսկ կապ չունեն այսօրվա հետ:

Այլ տիպի և ավելի առողջ մոտիվացիա է, երբ ուզում եք ձեզ կամ ուրիշների համար դրական արդյունքների հասնել: Այս պարագայում այն հիմնված չէ ենթագիտակցական վախի վրա և ավելի նման է զարգացման մարտահրավերի, երբ լեռան գագաթը երևում է, և դուք որոշում եք, որ անպայման հասնելու եք այնտեղ: Սրա ձևավորման համար պարտադիր պայման է լայն մտահորիզոնի առկայությունը: Չէ՞ որ շատ մարդիկ տեղյակ էլ չեն աշխարհի բազմաթիվ հրաշալիքների մասին և նույնիսկ հնարավորությունների առկայության պարագայում չեն կարող հետաքրքիր նպատակներ դնել իրենց առաջ և ձգտել դրանց

իրագործմանը: Այս տեսանկյունից շատ տխուր է տեսնել այն մարդկանց, ովքեր սեփական գիտելիքի և մտահորիզոնի նեղության պատճառով հետաքրքրություններ չեն գտնում և նպատակային ձգտումներ չունեն:

Հազվագյուտ դեպքերում հանդիպում է մաև մոտիվացիայի մեկ այլ՝ երրորդ տեսակ, որը փոքր-ինչ դժվար է հասկանալ, և որը պայմանականորեն կարելի է անվանել «մաքուր մոտիվացիա»: Սա այն դեպքն է, երբ մոտիվացիան հիմնված չէ ո՛չ վախի, անհանգստության և ո՛չ էլ դրական արդյունքի հասնելու հույսերի վրա: Այս պարագայում մարդը հստակ գիտակցում է, որ «այս բանը պետք է անել, քանի որ ծիշտը սա է»: Չկան վախեր և անհանգստություններ, որ կարող է չստացվել, չկա սպասում, թե՛ ի՞նչ լավ կլինի, եթե ստացվի... Պարզապես՝ սա է ծիշտը, և պետք է բոլոր հնարավոր և անհնար միջոցներով նպաստել, որ այդպես լինի: Այս պարագայում մոտիվացիան կախված չէ արդյունքից, և հետևաբար այն չի կարող սպառվել:

Մոտիվացիայի թեման վերջին տասնամյակներում սկսել է հայտնվել մի շարք հետազոտությունների կենտրոնում, քանի որ տարբեր ոլորտներում գրանցվում էր մոտիվացիայի անկում, մարդկանց մասնակցության և հետաքրքրվածության պակաս: Ուսումնասիրությունների մեծ մասը կատարվում էր աշխատատեղերում մոտիվացման օրինաչափությունների բացահայտման ուղղությամբ, սակայն ստացված արդյունքները հաճախ կիրառելի էին մաև այլ դաշտերում:

Մինչև 20-րդ դարի վերջը մոտիվացիայի բարձրացման հիմնական մեխանիզմը համարվում էր այսպես կոչված՝ «մտրակի և թխվածքաբլիթի» մեթոդը: Աշխատողների մոտիվացիան բարձրացնելու համար նրանց պետք էր պարգևատրել, եթե լավ էին աշխատում և պատժել, եթե լավ չէին աշխատում: Մինչև 20-րդ դարի վերջը, երբ աշխատաշուկայում առկա աշխատանքը հիմնականում մեխանիկական էր և առանձնապես մեծ կրեատիվություն չէր պահանջվում, այս մեխանիզմը գերազանց էր աշխատում: Կառավարման բոլոր համակարգերը հիմնված էին սրա վրա, և առաջարկվում էին այս մեթոդի տարբեր կիրառություններ:

Սակայն, 21-րդ դար մուտք գործելու հետ, համաշխարհային աշխատաշուկայի կառուցվածքը սկսեց ռադիկալ փոփոխություններ կրել: Ավտոմատացումը և մեխանիզացիան մարդկանց ազատեցին մեխանիկական, միօրինակ աշխատանք կատարելու անհրաժեշտությունից: Տեղեկատվական-հաղորդակցական տեխնոլոգիաների հսկա առաջընթացի շնորհիվ ինտելեկտուալ աշխատատեսակներն ազատագրվեցին մեխանիկական բնույթից: Աշխատաշուկայի այս փոփոխությունները չէին կարող չանդրադառնալ դրա մոտիվացիոն դաշտում տարվող աշխատանքների վրա: Առաջացած փոփոխություններն ու կարծրացած բացասական երևույթները (աշխատանքային մոտիվացիայի անկումը, աշխատակիցների բավարարվածության պակասը, կադրերի մեծ հոսքը և այլն) սկսեցին վերլուծության ենթարկվել, և հետաքրքիր նոր օրինաչափություններ ի հայտ եկան:

Ինչպես ասում է ամերիկացի գիտնական Դենիել Պինքը իր DRIVE²⁰ գրքում.

«Բարձր արդյունավետության և աշխատունակության գաղտնիքը մեր կենսաբանական կարիքները չեն և ոչ էլ՝ խրախուսանքներն ու պատիժները: Այն կապված է սեփական կյանքը կառավարելու մեր խորքային ձգտումների, սեփական ունակությունները զարգացնելու և ընդլայնելու հետ և՛ այնպիսի կյանք վարելու, որ նպատակ և իմաստ ունենա ...»:

ԱՄՆ Ֆեդերալ Ռեզերվային Բանկի պատվերով Մասաչուսեթսի Տեխնոլոգիական Համալսարանի լավագույն գիտնականների կողմից իրականացված հետազոտությունը ցույց է տվել, որ եթե խոսքը գնում է պարզ, մեխանիկական և ստեղծագործ միտք չպահանջող աշխատանքների մասին, ապա պարգևատրման և պատժի մեթոդը գործում է հստակ կերպով. որքան բարձրանում է պարգևատրման գումարը, այնքան ավելանում է աշխատանքի արդյունավետությունը:

նը: Սակայն այն հանձնարարությունների պարագայում, որտեղ պետք է գոնե բազային ինտելեկտուալ աշխատանք, գումարի բարձրացումը ՆՎԱԶԵՑՆՈՒՄ է աշխատանքի արդյունավետությունը: Գիտնականները սա բացատրում են նրանով, որ նյութական խրախուսանքը օգնում է կենտրոնանալուն, չչեղվելուն և երկար ժամանակ բարձր արդյունավետությամբ աշխատելուն: Մինչդեռ ինտելեկտուալ ջանք պահանջող աշխատանքների ժամանակ առավել կարևոր են մտահորիզոնի լայնությունը, ազատ մտածելակերպը և խաղաղ վիճակը:

Այստեղ տեղին է խոսել նաև, այսպես կոչված, ինտրինսիկ (ներքին) և արտաքին մոտիվացիայի մասին: 21-րդ դարը բնութագրվում է նրանով, որ ֆիզիկական, մեխանիկական և պարզ աշխատանքներն իրենց տեղը զիջում են ավելի ստեղծարար և ինտելեկտուալ աշխատանքներին: «Արտաքին» ասելով՝ նկատի ունենք այն դեպքերը, երբ մարդուն խրախուսում կամ պատժում են այլ անձինք (մենեջերը, ուսուցիչը, ղեկավարը և այլն): Ինտրինսիկ մոտիվացիան մարդու մեջ ձևավորվում է ինքնուրույն: Մարդը ինքն է իմաստ և զարգանալու հնարավորություն գտնում այս կամ այն գործունեության մեջ և կարողանում է մոտիվացնել ինքն իրեն (այսպես կոչված “self-motivation”): Եթե մինչև 20-րդ դարի վերջերը «մտրակի և թխածքաբլիթի մեթոդը» իրեն լրիվ արդարացնում էր, ապա 21-րդ դարում առաջին պլան են մղվում ինտրինսիկ դրդապատճառի տեսակները: Ըստ Դանիել Պինքի այս նոր մոտիվատորների դաշտում պետք է ուշադրություն դարձնել երեք հիմնական գործոնի, որոնք են ԻՆՔՆՈՒՐՈՒՅՆՈՒԹՅՈՒՆԸ, ՎԱՐՊԵՏԱՑՈՒՄԸ ԵՎ ԻՄԱՍՏԸ:

ԻՆՔՆՈՒՐՈՒՅՆՈՒԹՅՈՒՆ

Գործունեությունը հնարավորություն է տալիս ինքնուրույն կերպով պլանավորելու նպատակները, աշխատանքի մեթոդները, ընտրել թիմակիցներին և աշխատանքի առավել արդյունավետ ժամանակային սահմանները:

ՎԱՐՊԵՏԱՑՈՒՄ

Գործունեությունը հնարավորություն է տալիս բացահայտելու և զարգացնելու մարդու ներուժը, հնարավորություն է տալիս աճելու և վարպետանալու մասնավորապես այն ոլորտներում, որոնք հետաքրքիր և արժեքավոր են տվյալ մարդու համար:

ԻՄԱՍՏ

Գործունեությունը ուղղված չէ միայն նեղ անձնական կամ կազմակերպչական շահի ստացմանը, այլ ներառում է ընդհանուր առմամբ արժեքավոր և մեծ նպատակ, որը օգուտ է բերում մարդկանց լայն շրջանակների:

Ինտրինսիկ և արտաքին մոտիվացիայի թեման ամփոփելու համար պետք է նշել, որ առայժմ գրեթե բացակայում են մաքուր մեխանիկական եւ մաքուր ստեղծարար գործունեության տեսակները, և համապատասխանաբար՝ թե՛ լիդերների եւ թե՛ թիմակիցների համար խիստ էական է հավասարակշռել մոտիվացիայի այս երկու տեսակները: Վերը բերված օրինակները պարզապես ցույց են տալիս ժամանակակից աշխարհում զարգացող գործընթացները, որոնք ի հայտ են բերում երբեմնի խիստ արդյունավետ ստրատեգիաների հնացած լինելը, և հրավիրում են առավել մեծ ուշադրություն դարձնել ինտրինսիկ մոտիվացիայի խնդրին:

Սակայն, մենք ի՞նչ կարող ենք անել մեր երկրում, եթե ամենուրեք կիրառվում է «մտրակի և թխվածքաբլիթի մեթոդը»: Ինչպե՞ս կարող ենք աշխատել մեր ներքին մոտիվացիայի ուղղությամբ: Հասկանալի է, որ ինքնազարգացման համար անհրաժեշտ են միջավայր և մեթոդներ, և դրա լավագույն տարբերակներից մեկը կամավորական աշխատանքն է: Կամավորական ծրագրերում է, որ դրական նպատակի իրագործումը գտնվում է առաջին տեղում, իսկ շահույթի ստացումը բացառված է ըստ սահմանման: Մենք ինքներս ենք ընտրում այն ծրագիրը և այն աշխատանքը, որը մեզ հոգեհարազատ է, և պատրաստ ենք այդտեղ ներդնել մեր եռանդն ու ժամանակը:

Կամավորական աշխատանքը մեծապես հիմնված է ինքնուրույնության վրա, այն զարգացնում է մեր ունակությունները և թույլ է տալիս վարպետանալ բազմաթիվ ոլորտներում, որոնք մեզ համար հետաքրքիր են, և նպատակաուղղված են դեպի հասարակական խնդիրների լուծումը: Սրա միջոցով մենք կարողանում ենք ընդհանուր առմամբ ծառայել մեր հայրենիքի զարգացմանը:

Հասկանանք մեր ուժեղ և թույլ կողմերը...

Ցածր ինքնագնահատականը համարվում է մեծ խնդիր: «Երեխայի ինքնագնահատականը այնքան ցածր է, բացարձակ ինքնավստահ չէ, արի՛ւրան տանենք մի լավ հոգեբանի մոտ»: Մյուս կողմից, եթե դուք ինքնավստահ եք, ունեք բարձր ինքնագնահատական, պատրաստ եք պաշտպանել և հիմնավորել ձեր դիրքորոշումը, ապա դուք «չար», «չլսող» և «համառ» երեխա եք, և պետք է ամեն ինչ ամել ձեզ խոնարհեցնելու և հնազանդեցնելու համար: Հաճախ դժվար է կողմնորոշվել, թե վերջապես ի՞նչ են ուզում մեզանից շրջապատողները: Փորձում եք ձեզ հարմարեցնել «սրանց» պատկերացումներին, թե ինչպիսին պետք է լինի իրենց պատկերացրած «իդեալականը», և անմիջապես անընդունելի եք դառնում «նրանց համար»: Փորձում եք մի փոքր հարմարվել, և միանագամից «թուր ու թվանքը» հանում են «սրանք»... Ել չենք ասում երրորդ, չորրորդ, հինգերորդ «նրանք» և «սրանք»-ների մասին: Շատ մեծ հարց է, թե ինչպե՛ս պետք է կառուցենք մեր ինքնությունը, որ այն համապատասխանի իրարից շատ տարբեր ծնողների, բակի ընկերների, դասարանցիների, ուսուցիչների, գործատուների, պետության և այլոց սպասումներին և պատկերացումներին:

Ինչևէ, ընթերցողների այն խմբի համար, որ կարծում է, թե իրենք այդպիսին են, և այլևս ոչինչ հնարավոր չէ փոխել, ասենք, որ արդեն մի քանի հազարամյակ բազմահազար մարդիկ, ինստիտուտներ, հոգևոր և հոգեբանական ուսմունքներ, անհատ գիտնականներ մշակել եւ մշակում են անձնական որակների գնահատման, դրանց զարգացման և անհատական տրանսֆորմացիայի նորանոր տեխնիկաներ, միջոցներ, մեթոդներ, և շատ միամիտ կլինի կարծել, թե ձեր խնդիրը այնքան յուրահատուկ է, որ մարդկության պատմության ընթացքում առնվազն մի 500000 անգամ չի առաջացել և լուծվել: Պարզապես պետք է ընդունել խնդրի առկայությունը և մի փոքր ճիգ թափել բազմահազար մեթոդներից ընտրելու այն,

որը հատկապես հարմար և հոգեհարազատ է ձեզ: Այնուհետև սեփական անձի նկատմամբ խղճահարության, ճակատագրից բողոքների, լաց ու կոծի սեանսների համար հատկացված ժամանակից և եռանդից մի մասն առանձնացնել և տրամադրել այդ խնդրի լուծման ուղղությամբ տարվելիք աշխատանքին:

Խնդիրն առավել ևս դժվար է այն մարդկանց համար, ովքեր չեն էլ լսել այն մասին, թե կարող են աշխատել իրենց ինքնությունը փոխելու ուղղությամբ: Հաճախ կարելի է լսել, որ Կարենը այսպիսին է, իսկ Վարդուհին այնպիսին, և հենց որ մեզ շրջապատողների մեծամասնությունը համաձայնության է գալիս, որ մենք «այսպիսին ենք և վերջ», սա արդեն գրեթե «ցմահ ախտորոշում է», որը փոխելու համար երկար և տքնաջան աշխատանք է պետք, կամ պետք է փոխել բնակավայրը, անգամ՝ երկիրը:

Արդյունքում՝ մարդիկ մի դեպքում մշակում են բազմերեսանի և բազմակողմ մի ծեռաչափ, որով այստեղ այսպես են պահում իրենց, այնտեղ՝ այնպես, և ի վերջո իրենք էլ չեն հասկանում, թե իրենք ով են և ուր են ուզում գնալ: Մյուս տարբերակն այն է, որ ընտրես շրջապատի հիմնական գործող անձանցից մեկին և նրան ասես, որ այսուհետև կհետևես հենց նրա պատկերացումներին և սպասումներին, իսկ մնացածին հայտնես. «Ներողություն, բայց ձեզ հետ էլ չեմ խաղում»: Այս դեպքում շատ հաճախ ստացվում է միակողմանի և համակերպվող մի կերպար, որը առանձնապես կապ չունի մեր իրական էության և մոտիվացիոն դաշտերի հետ (մեծ հաշվով կապ չունի ՄԵՁ հետ): Երբեմն այս որոշումները «հաջող» են լինում, երբեմն՝ ոչ այնքան, բայց ամեն դեպքում ցանկալի է գոնե հասկանալ, թե ինչպես է սա տեղի ունենում, և ինչպես կարող ենք գտնել **մեզ համար ավելի հետաքրքիր և արդյունավետ տարբերակ...**

Այս ուղղությամբ քայլելիս պետք է հասկանալ, որ մեր հասարակության կողմից առաջարկվող ինքնագնահատման և մեր արժեքի ընկալման համակարգերն ի սկզբանե թերի են: Փոքր ժամանակից սովորեցնում են **ինքներս մեզ գնահատել ըստ շրջապատի կարծիքի**: Եթե այդ կարծիքը դրական է, ուրեմն մենք ԼԱՎՆ ենք, եթե բացասական՝ ապա համեցե՛ք ՎԱՏԵՐԻ անկյուն: Ինչևէ, վերը նշված իրավիճակի նկարագրությունը ցույց է տալիս, որ նման համակարգը ի սկզբանե խնդրահարույց է, քանի որ մենք երբեք (կամ գրեթե երբեք) շրջապատված չենք լինում միանման մարդկանցով, քանի որ իրերի դրվածքն այնպիսին է, որ մենք չփվում և գործում ենք տարբեր համակարգերում (տուն, բակ, դպրոց, պարապմունքի վայր, համալսարան, աշխատատեղ, բանակ և այլն): Նույնիսկ նույն համակարգում երբեմն իրավիճակը խնդրահարույց է լինում. ինչ-որ բան կարող է լավ լինել պապայի համար և վատ՝ մամայի կամ տատիկի համար... Սա ավելի է բարդացնում ըստ ուրիշների կարծիքի մեզ ինքնագնահատական տալու խնդիրը:

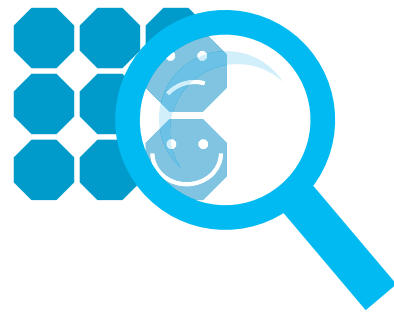

Հարցն այն է, որ եթե ուզում ենք ինչ-որ բան հասկանալ մեր իրավիճակի մասին և որոշել մեր հնարավոր շարժման և զարգացման ուղղությունները, չենք կարող խուսափել ինքնագնահատման խնդրից: Պետք է իմանանք, թե որտեղ ենք գտնվում հիմա, որպեսզի հասկանանք, թե ո՛ւր և ինչպե՛ս ենք ուզում գնալ այստեղից:

Ինչևէ, կա մի մասնավոր դեպք, որի համար «ուրիշների կարծիքի միջոցով մեզ ինքնագնահատելու» համակարգը կարող է շատ հետաքրքիր և օգտակար արդյունքներ տալ: Դա այն դեպքն է, երբ մենք ուշադիր կերպով հետազոտում ենք մեզ շրջապատող բոլոր կողմերի կարծիքները լավի և վատի մասին և կարողանում ենք գտնել որոշ Լավ բաներ և Վատ բաներ, որոնց վերաբերյալ այդքան տարբեր համակարգեր համաձայնում են: Այստեղ ի հայտ են բերվում այն բաները, որոնք մեծամասամբ իրոք լավ կամ վատ են: Կամ դեպքերի շատ

փոքր մասում երևան են գալիս մեր հասարակության կամ քաղաքակրթության այն խնդիրները, որոնք արդեն այնքան են խորացել, որ համատարած են դարձել:

Մյուս տարբերակը, որ հիմա բավականին լայն մասշտաբներով պրոպագանդվում է, սուբյեկտիվիզմն է: Այստեղ լավը և վատը գնահատվում են ըստ մեր սուբյեկտիվ ընկալման: **Այն, ինչը հաճելի է, դասվում է որպես Լավ, այն, ինչը տհաճ է կամ դժվար, գնահատվում է որպես Վատ:** Սա ավելի հեշտ և կառավարելի մեթոդ է, որին կարելի է հետևել երկար ժամանակով ու գրեթե վստահ լինել, թե մենք հասկանում ենք ինչն ինչոց է: Մեր շրջապատում ավելի ու ավելի է շատանում այն մարդկանց թիվը, որ անգիտակցաբար ընտրում են այս ուղղությունը: Այս տարբերակի թերի կողմն այն է, որ այն, ինչ հաճելի է, միշտ չէ, որ օգտակար է և նպաստում է առաջընթացին, իսկ այն, ինչ տհաճ է կամ դժվար, վնասակար է և անօգուտ:

Եթե մենք անկեղծորեն նայենք մեր կենսափորձին, կտեսնենք, որ բոլոր այն բաները, որոնք մեր կողմից հիմա գնահատվում են որպես հաջողություններ և նվաճումներ, մեզ բաժին են հասել դժվարին, երբեմն ոչ այնքան հաճելի միջոցներով: Եվ իրականում, ինչքան ավելի դժվար է լինում ճանապարհը, այնքան ավելի քաղցր է լինում հաղթանակը: Իսկ հաճույքները և դրանց բավարարման դաշտը դիտարկելիս պարզորոշ կարելի է տեսնել, որ այսպես կոչված՝ «կայֆերից» և ոչ մեկի բավարարումը, երկարատև կամ մշտական բավարարվածության զգացում չի պարգևել: Ընդհակառակը՝ հաճույքների կարճատև կամ երկարատև բավարարմանը հիմնականում հաջորդում է դատարկության և տարակուսանքի զգացումը: Սա հաղթահարելու համար կամ մի այլ բան պետք է հնարել, կամ նորից ու նորից վերադառնալ նույն հաճույքին: Սովորաբար այդ

«նորից ու նորիցի» համար պետք են լինում ավելի ու ավելի մեծ քանակներ, քանի որ նույնի կրկնությունը շատ արագ սովորական է դառնում, կորցնում է իր նախկին ազդեցության ուժը: Ինչ-որ պահի «ավելի շատը» արդեն դառնում է վտանգավոր, երբեմն նույնիսկ՝ կործանարար:

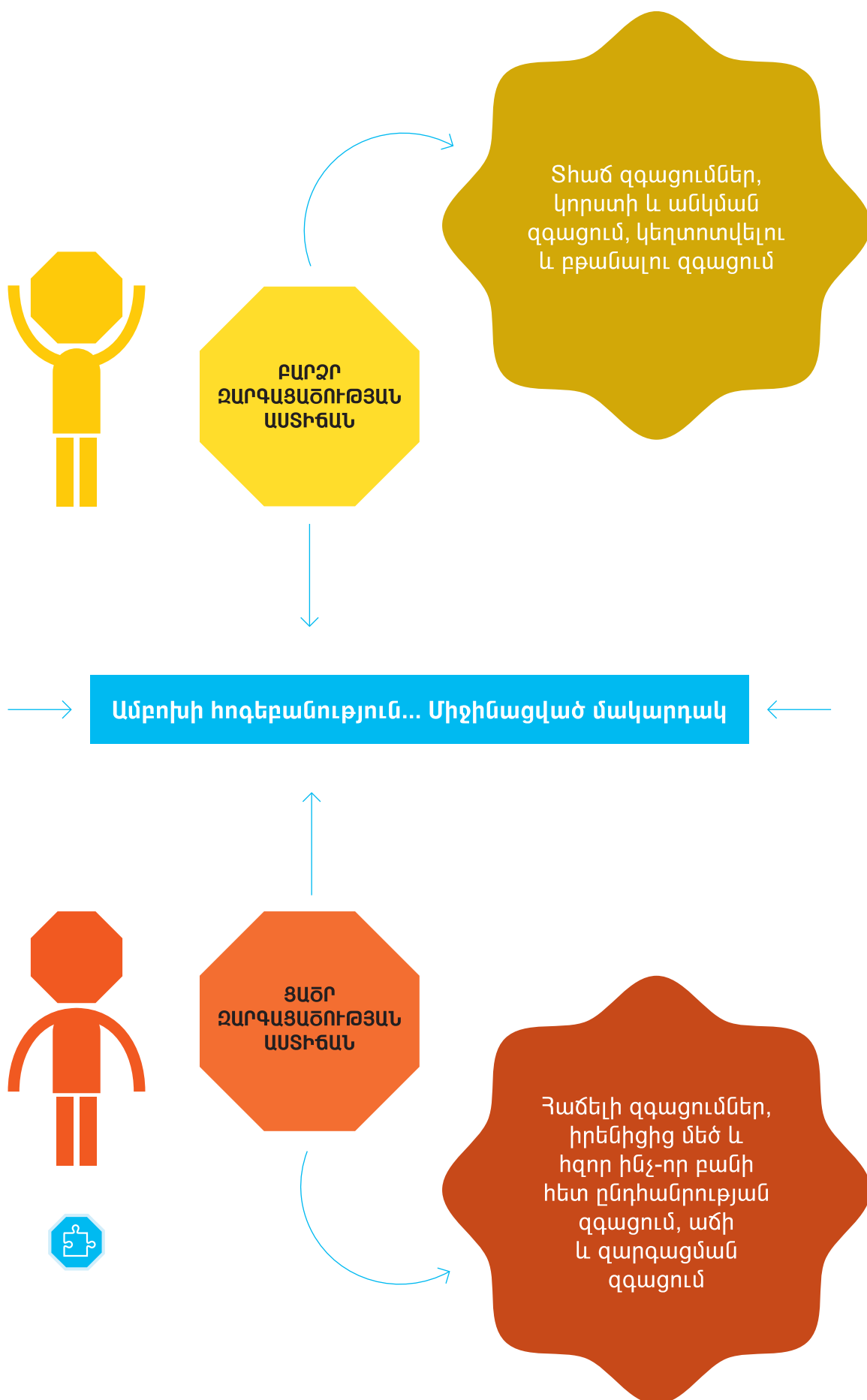
Սրանք շատ բնական երևույթներ են, քանի որ մեր ուղեղի հաճույքի կենտրոնը այդպես է աշխատում: Գրգռվեց՝ հաճելի է. գրգռման գործընթացն ավարտվեց՝ շնորհակալություն, բայց մի քանի ժամից էլի է պահանջվում: Այսինքն՝ քանի դեռ մենք բավարար գիտակցության և իմացության չենք հասել, մեզ համար հաճելիի և տհաճի զգացումների վրա նույնպես չենք կարող հույս դնել:

Հաջորդ տարբերակը, որ կա ներկայիս հասարակությունում՝ որպես գնահատման մեխանիզմ, վիճակագրությունն է: Այն ասում է, որ **եթե մեծամասնությունը ասում է այսպես, ապա մեծ հավանականություն կա, որ դա իսկապես այսպես է:** Եվ եթե մեծամասնությունը ասում է՝ «Այդպես մի՛ արա», ապա մեծ է հավանականությունը, որ դա իսկապես վնասակար կամ վտանգավոր է: Այստեղ տեղին կլինի անդրադառնալ հայտնի փիլիսոփա և հասարակագետ Խոսե Օրտեգա-ի-Գասսետի «Ամբոխների ապստամբությունը» ստեղծագործությանը: Գասսետը ասում էր, որ մեր քաղաքակրթության ամենամեծ խնդիրներից մեկն այն է, որ հասարակական կյանքի գրեթե բոլոր ոլորտներում իշխանության են գալիս «ամբոխները»: Մեկ կամ մի քանի շատ խելացի մարդիկ կարող են ներկայացնել շատ իրատեսական և ճիշտ տարբերակներ, բայց ամբոխը կասի այլ բան, և կլինի նրա ասածը: Ինչպե՞ս էր հասկանում Գասսետը այդ «Ամբոխային ֆենոմենը»: Նա գտնում էր, որ ամբոխը միջինացումն է: Երբ բազմաթիվ մարդիկ հավաքվում և միավորվում են, նրանք ինչ-որ չափով կորցնում են իրենց անհատականությունը: Ստեղծվում է միջինացված մի համակարգ, որտեղ մասնակցի անհատական կարծիքը, զարգացածության աստիճանը և մոտեցումը երկրորդական պլան են մղվում, և սկսում է իշխել միջինացված «ամբոխավարությունը»:

Ըստ Գասսետի սխեմայի՝ կա երկու տարբերակ. երբ ձեր անհատական մակարդակը ավելի բարձր է, քան ամբոխի միջինացված տարբերակը, և երբ ձեր անհատական զարգացումը դեռևս ամբոխի միջինից ցածր է:

Այսպիսով, եթե մեր վիճակը գնահատելու համար հաշվի ենք առնում մեծամասնության (ամբոխի) կարծիքը, ապա դա մեզ օգուտ չի տա, քանի որ մենք ստիպված կլինենք հաշվի նստել մի համակարգի հետ, որը մեզանից ավելի ցածր զարգացածության աստիճանի է, և ուրեմն՝ չի կարող մեզ գնահատել կամ դատել: Մյուս դեպքում, երբ մեր զարգացածության մակարդակը ավելի ցածր է, քան միջինացված ամբոխինը, ապա մեզ համար կարող է օգտակար լինել մեծամասնության՝ մեր վիճակի մասին ունեցած կարծիքը:

Այստեղ մենք հայտնվում ենք երկակի իրավիճակում: Որոշ դեպքերում գնահատման այս մեխանիզմը կաշխատի (երբ մենք գտնվում ենք ցածր զարգացածության աստիճանի վրա), մյուս դեպքում չի աշխատի և նույնիսկ կարող է վնասել, եթե մենք փորձում ենք ամբոխի դատին հանձնել մի բան, որ նրա մակարդակից բարձր է: Ինչևէ, հետաքրքիր է մեզ այս տեսանկյունից ևս դիտարկելը և հասկանալը, թե մենք որտեղ ենք գտնվում:

Վերջին և ամենաբարդ ինքնագնահատման համակարգը իրական ԻՆՔՆԱ-գնահատումն է: Այս դեպքում անհատական պատասխանատվություն ենք վերցնում մեզ վրա՝ մեր ունակությունների ու որակների գնահատման համար և հանգամանալից ինքնավերլուծություն անցկացնելու վճիռ ենք կայացնում: Այստեղ առաջին պլան են գալիս մեր անկեղծության աստիճանը, կամքի ուժը և մտահորիզոնի ընդարձակությունը: Այս եռյակում գուցե և ամենակարևորը անկեղծությունն է, քանի որ ինքներս մեզ ամենից լավ ենք կարողանում խաբել: Այս ոլորտում մեր տաղանդները պարզապես անսպառ են: Միայն գործի դնելով մեր սիրտը՝ կարելի է ուղեղին համոզել ազնիվ խաղալ և թույլ տալ մեզ իսկապես հասկանալու, թե մենք որտեղ ենք կանգնած: Բաց սիրտը միշտ էլ գիտի, թե որն է ճիշտն ու սխալը, և այս մարտում այն կարող է դառնալ մեր լավ դաշնակիցը:

Բնականաբար, մենք առաջինը չենք, որ որոշում ենք ինքնավերլուծմամբ և ինքնագնահատմամբ զբաղվել: Արդեն բազում տարիներ և տասնամյակներ շարունակ երիտասարդական տարբեր կառույցներ և փորձագետներ տարբեր միջոցներ են մշակում այս աշխատանքն ավելի արդյունավետ կատարելու համար:

Հայաստանում ամենատարածվածն են եվրոպական երիտասարդական աշխատանքի մեթոդները և մոտեցումները: Ստորև կներկայացվի բանալի ունակությունների սխեման, որով կարելի է ինքնավերլուծություն և ինքնագնահատում իրականացնել:

Այս սխեմայի հետ կապված առաջին բանը, որ պետք է հասկանալ, դա «ունակություն» (competence) հասկացությունն է: Ի՞նչ է նշանակում, երբ մենք ասում ենք, որ ունակ ենք այս կամ այն բանը կատարելու, ինչի՞ց է բաղկացած այդ «կոմպետենտություն» ասվածը, և ինչպե՞ս կարելի է մոտենալ այն զարգացնելու հարցին, որպեսզի գործընթացն առավել արդյունավետ լինի: Այս ոլորտում տարված ուսումնասիրությունները ցույց են տվել, որ որևէ ոլորտում մեր ունակությունները զարգացնելու համար մեզ պետք է մի քանի բան:

Նախ՝ անհրաժեշտ է պարզել, թե կյանքի այս փուլում կամ տվյալ գործի համար կամ տվյալ խնդիրների լուծման համար մեզ ինչպիսի ունակություններ են հարկավոր:

Պարզվում է՝ այդ ունակությունների թիվը մեկից շատ ավելին է: Այս ցուցակի վրա աշխատելիս ցանկալի է համագործակցել այն մարդկանց հետ, որոնք արդեն զբաղվում են նման խնդրի լուծմամբ, քանի որ նրանք շատ հաճախ կարող են մեզ ցույց տալ որոշ ունակություններ, որոնք փորձի պակասի պատճառով մեզ համար կարող էին նույնիսկ անհայտ լինել:

Ստացված ունակությունների ցանկով պետք է գնահատել ներկայիս մեր զարգացման աստիճանը:

Այստեղ շատ էական է անկեղծ լինելը: Պետք չէ ընկնել անիմաստ ինքնախարագանման գիրկը՝ մեզ շատ ավելի ցածր գնահատել, քան իրականում կանք: Շատ ավելի վտանգավոր է, եթե «մեզ դնենք մեր երազած տղու կամ աղջկա տեղ» եւ մեզ գնահատենք շատ ավելի բարձր, քան կանք:

Այս խնդիրներից խուսափելու լավագույն ձևը բոլոր ուսումնասիրվող եւ գնահատվող ունակություններին մեր տված գնահատականն ապացուցող փաստերի արձանագրումն է:

Պատկերացրե՛ք, որ գրել եք, թե տվյալ ունակությանը տիրապետում եք ասենք՝ «10» բալլից «8»-ի չափով: Եթե հարկ լինի ապացուցել, որ մենք հենց այս գնահատականին ենք արժանի, ինչ փաստարկներ կարող ենք բերել: Աղյուսակում բերվում են հնարավոր հիմնավորման տարբերակներ.

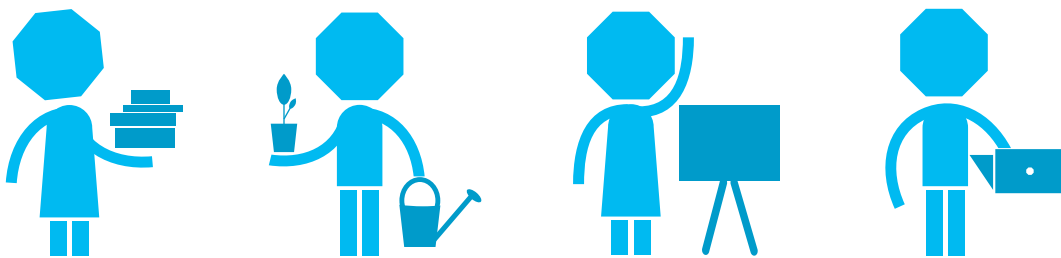
Ունակությունների հնարավոր հիմնավորումներ (որոնք ըստ անհրաժեշտության կարելի է ստուգել).

- Ես մասնակցել եմ այդ թեմայով հատուկ դասընթացների, կամ հետևյալ դասընթացներում այդ թեման արտահայտված է եղել՝ որպես ուսուցողական բլոկ (նշել դասընթացների տվյալները)
- Ես ուսումնասիրել եմ գրականություն, գիրք, հոդվածներ, համացանցային ռեսուրսներ այս թեմայով (նշել գրականության տվյալները)
- Ես կազմակերպել եմ ուսուցողական դասընթաց այս թեմատիկայով (դասընթացի /ների/ տվյալներ)
- Ես մասնակցել եմ այդ թեմայով ծրագրի կազմակերպչական աշխատանքների (նշել ծրագրի տվյալները)
- Ես հեղինակել եմ գիտական, գիտահանրամատչելի կամ այլ կարգի հոդված (համացանցային նյութ այս թեմայով (նշել հրատարակված նյութի տվյալները)

- Ես իրականացրել եմ կամավորական աշխատանք որեւէ կառույցում (ծրագրում), որտեղ կարողացել եմ զարգացնել իմ այդ ունակությունները (նշել կամավորական աշխատանքի տվյալները)
- Ես ունեմ ֆորմալ կրթական բազա այդ թեմայով (նշել կրթական հաստատության և ուսուցողական ծրագրի (առարկայի) տվյալները)
- Ես մասնակցել եմ էլեկտրոնային ուսուցման դասընթացների այդ թեմայով (նշել դասընթացների) տվյալները
- Ես ուսումնասիրել եմ վիդեո-նյութեր, գիտահանրամատչելի կամ ուսումնական ֆիլմեր այս թեմատիկայի շուրջ (նշել նյութերի անվանումները)
- Եվ այլն

Հնարավոր են *թեմայի հետ կապված բազմաթիվ այլ յուրահատուկ հիմնավորումներ*: Կարևոր է հիշել, որ հիմնավորումները պետք է լինեն *յուրահատուկ, կոնկրետ, ստուգելի* և շատ քիչ հիմնված լինեն ձեր անձնական կարծիքի վրա: Կարող են բերվել նաև կոնկրետ օրինակներ, երբ Դուք հաջող կամ անհաջող կերպով ցուցաբերել եք այդ ունակությունը:

Եական է նաև հիշել, որ երբ նշում եք, թե *բավարար չափով չեք տիրապետում տվյալ ունակությանը*, պետք է գրել, թե կոնկրետ ինչու եք համարում, թե չեք տիրապետում, ինչ օրինակներ ունեք, որոնք ապացուցում են այդ թերացումը:

Հաջորդ բանը, որ պետք է անել, դա հասկանալն է, թե ինչ հիմնական բաղկացուցիչներից է կազմված *ունակություն* ասվածը: Ըստ «բանալի ունակությունների հայեցակարգի»՝ *ունակությունը բաղկացած է երեք հիմնական տարրերից՝ Գիտելիք, Հմտություն և Սոստեցում*²¹: Եթե հարցը վերաբերում է ելակ աճեցնելու ունակությանը, ապա հնարավոր երեք բաղադրիչները համապատասխանաբար պարզեցված ձևով կարող են լինել այսպիսին.

ԳԻՏԵԼԻՔ

Ես գիտեմ, թե ինչ ելակի տեսակներ կան և դրանցից որը ավելի լավ կաճի մեր հողի վրա: Ես տեղյակ եմ տվյալ բույսի տնկման և խնամքի սկզբունքների մասին: Ես տեղյակ եմ, թե որ եղանակին ինչ պետք է անել: Ես գիտեմ, թե ինչ վնասատուներ են սպառնում ելակին, և թե ինչպես պետք է պաշտպանել բույսը դրանցից: Ես գիտեմ, թե ինչպես են հավաքում բերքը և ինչպես են դա իրացնում (...և այլն):

ՀՄՏՈՒԹՅՈՒՆ

Ես կարողանում եմ աշխատել հողի հետ: Ես կարողանում եմ կատարել տվյալ բույսի տնկման, խնամքի և բերքի հավաքման հետ կապված բոլոր գործողությունները: Ես կարողանում եմ աշխատել այգեգործական գործիքներով: Ես կարողանում եմ կազմակերպել վաճառքը և առետուր անել (...և այլն):

ՄՈՏԵՑՈՒՄ

Ես սիրում եմ այգեգործությունը և անընդհատ հետաքրքրվում եմ դրա հետ կապված նորություններով: Ես աշխատում եմ կապեր ստեղծել այս ոլորտի այլ մասնագետների հետ և նրանց հետ տեղեկություններ և փորձ են փոխանակում: Ես չեմ խուսափում այս գործի հետ կապված որևէ աշխատանքից և աշխատում եմ հմտանալ բոլոր աշխատատեսակներում: Եթե ինչ-որ բան չգիտեմ, կամ ինչ-որ բան չի ստացվում, չեմ ամաչում հարցնել ավելի գիտակ մարդկանց: Չեմ զլանում օգնել այս ոլորտում սկսնակներին և հասկանում եմ, որ դա օգտակար է նաև ինձ համար (...և այլն):

Երբ այս բոլորն արված է, երբ մենք հասկացել ենք, թե ինչ է ունակությունը, կազմել ենք մեզ անհարժեշտ ունակությունների ցանկը, նախապես գնահատել ենք մեր ներկա վիճակը տվյալ ունակությունների տիրապետման դաշտում, որոշել ենք, թե դրանցից որոնք են հրատապ և առավել կարևոր, պետք է կատարել թերևս ամենակարևոր քայլը:

Պլանավորել, թե որ ունակությունները և երբ ենք մենք սկսում զարգացնել և ջանասերությամբ դրսևել:

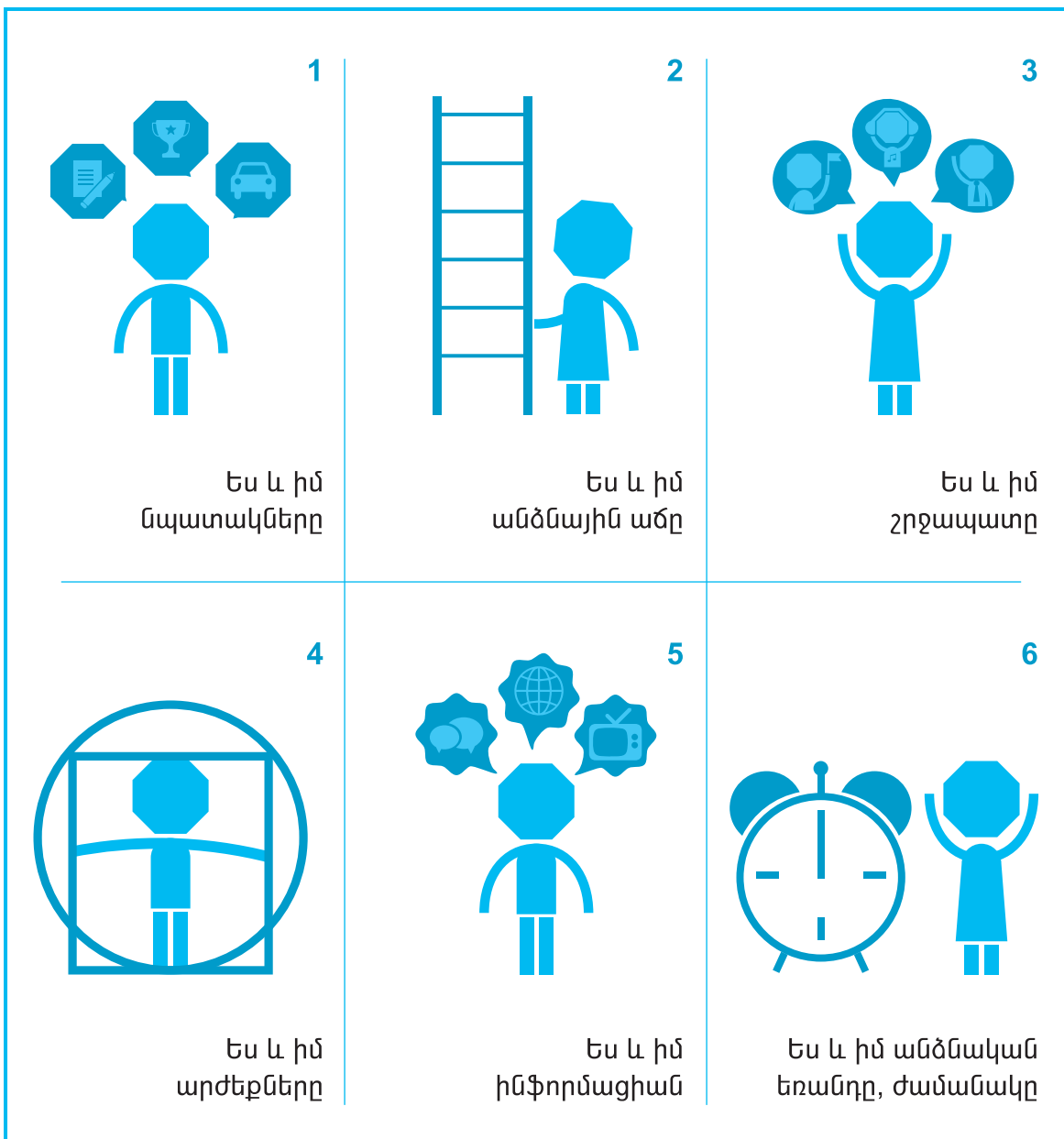
Կյանքը ցույց է տալիս, որ բոլոր նախորդ փուլերը մարդիկ բավականին հաջող կերպով կարողանում են իրականացնել, բայց երբ հարցը հասնում է նշված վերջին փուլին, մեծամասնությունը հաջող կերպով մոռանում է այն իրականացնել:

²¹ Եվրոպական խորհրդի լիսաբոնյան հատուկ նիստ /մարտ 2000/. Դեպի նորարարության և գիտելիքի Եվրոպա, *Within The Lisbon Special European Council (March 2000): Towards a Europe of Innovation and Knowledge*

Անձնական և համայնքային զարգացման համար անհրաժեշտ ունակություններ

Այս գլխի ամփոփիչ մասում մենք կուզենայինք անդրադառնալ անձնական և համայնքային զարգացման համար անհրաժեշտ ունակություններին և հիմնական խնդիրներին: Բնականաբար, այդ խնդիրներն ու ունակությունները այնքան բազմազան և բազմաբանակ են, որ կարելի կլինեի դրան առանձին գիրք կամ գրքերի շարք նվիրել, սակայն այստեղ դրանցից ընտրել ենք այն մի քանիսը, որոնք մեր կարծիքով հատկապես կարևոր են:

Կարևորագույն բաներից մեկը, որ պետք է իմանալ, այն է, որ մեր ունակությունները կարող են զարգանալ միայն այն դեպքում, եթե մենք ինչ-որ բան անում ենք: Հնարավոր է՝ այդ թեմայով հարյուրավոր, դասընթացների մասնակցել և առաջվա պես անտեղյակ մնալ: Երբեմն նույնիսկ հակառակ արդյունքն է ստացվում, երբ այդ ամենն արած մարդը սկսում է ՄՏԱԾԵԼ, որ ինքը արդեն «սուպեր-տեղեկացված» է: Միշտ պետք է հիշել, որ այդ նյութերն ու ուսուցողական գործընթացները մեզ ընդամենը նախապատրաստում են իրականության հետ շփվելու համար, իսկ իրական ունակությունները ձևավորվում են բացառապես գործնական աշխատանքների ժամանակ:

IBM կորպորացիայի աշխատակիցների շրջանում 90-ականներին կատարվեց մի փորձ, որը հետագայում բազում անգամներ կրկնվեց եւ հաստատվեց այլ երկրներում բնակվող գիտնականների կողմից: Փորձարկման իմաստն այն էր, որ փորձում էին հասկանալ, թե մարդն իր անցած ուսուցողական դասընթացից ինչքան է հիշում, եթե.

- ա.** միայն լսում է այդ թեմայի մասին
- բ.** լսում է, և իրեն ցույց են տալիս, թե ինչպես պետք է դա անել
- գ.** լսում է, իրեն ցույց են տալիս և գոնե մեկ անգամ դա փորձելու հնարավորություն են տալիս

Հետո փորձում էին հասկանալ, թե սովորածից ինչքանն է հիշվում դասընթացից 3 շաբաթ անց և 6 ամիս անց: Ստացվում էր մի շատ հետաքրքրական պատկեր:

	 Լսել են	 Լսել են Ցույց է տրվել	 Լսել են Ցույց է տրվել Փորձել են
Հիշում են 3 շաբաթ անց	70%	72%	85%
Հիշում են 6 ամիս անց	10%	32%	65%

Երբ հարցը վերաբերում էր ավելի կարճ ժամկետի (3 շաբաթ) հիշելու տոկոսը համապատասխանաբար կազմում էր՝ 70%, 72% եւ 85%: Իհարկե, լսելու և փորձելու միջև տարբերությունը ակնհայտ էր, բայց ոչ այնքան ցցուն: Իսկ երբ դիտարկվում էր հիշելու աստիճանը 6 ամիս անց, թվերը պարզապես ապշեցուցիչ էին լինում: Միայն լսելու պարագայում ընդամենը 10 տոկոսն էր հիշում, թե ինչի մասին էր խոսքը: Իսկ լսելու, տեսնելու և փորձելու դեպքում 65 տոկոսը՝ նույնիսկ կես տարի հետո, փորձի մասնակիցներն ունակ էին լինում հիշել նյութը:

Այս թվերը շատ կարևոր է հիշել, երբ մենք որոշում ենք զարգացնել մեր ունակությունները և սկսում ենք պլանավորել մեր ինքնազարգացման գործընթացը: Եթե հնարավորություն կա մասնակցելու որևէ աշխատանքի, թեկուզև կամավորական հիմունքներով, ապա դա կայուն և հաստատուն աճի հնարավորության լավագույն ձևն է: Արտասահմանում շատ տարածված են այնպիսի կամավորական ծրագրեր, որտեղ կամավորները վճարում են ծրագրերին մասնակցելու համար, քանի որ հասկանում են իրենց զարգացման և կատարելագործման համար ստանալիքի արժեքավորությունը:

Բնականաբար, նոր ոլորտում աշխատելու ընթացքում անխուսափելի են սխալները և դժվարությունները, սակայն ինչպես ասում էր հայտնի կինոհերոսներից մեկը. «Իմ ընկերներից ամենաշատը ես եմ սխալները գործում, քանի որ ամենաշատն եմ փորձում տարբեր բաներով զբաղվել»:

Ունակությունների զարգացման գործում ամենակարևոր մոտեցումներից մեկը, որի վրա պետք է աշխատել, **վերաբերմունքն է սխալների և անհաջողությունների նկատմամբ**: Բնականաբար, պետք է փորձել հնարավորինս քիչ սխալներ գործել, սակայն ամենակարևոր խնդիրը, սխալների նկատմամբ մեր վերաբերմունքն է: Կան մարդիկ, որոնց սխալ չգործելու վախը կաթվածահար է անում, թույլ չի տալիս գործել, և կան մարդիկ, որոնք կոտրվում և ընկճվում են նույնիսկ ամենափոքր սխալներից: Դա եռանդը ծախսելու ամենաանիմաստ ձևերից մեկն է: Պետք է հասկանալ, որ չի սխալվում միայն նա, ով ոչինչ չի անում: Սխալների և անհաջողությունների խորքում հսկայական ներուժ է թաքնված: Եթե կարողանում ենք մեր բոլոր սխալներն ու անհաջողությունները հումորով վերլուծել, դրանցից դասեր քաղել և աշխատել այլևս նման սխալներ չգործել, **ապա սխալը և անհաջողությունը դառնում են մեր ուսուցողական գործընթացի ամենակարևոր և ամենաարդյունավետ տարրերը**:

Խիստ կարևոր է հասկանալ, որ **սխալը հաջողություն կամ անհաջողություն է դառնում՝ կախված ՄԻԱՅՆ մեր մոտեցումից**: Եթե դրան մոտենում ենք որպես դժբախտություն, այն մեզ դժբախտացնում է և թուլացնում, իսկ եթե մոտենում ենք որպես կենսափորձ, որից պետք է դասեր քաղել, ուժեղանալ և շարժվել առաջ՝ դեպի հաջորդ դրական և բացասական փորձառությունները, ապա կա-

րելի է սխալների համար էլ շնորհակալ լինել: Կյանքը ցույց է տալիս, որ ճիշտ մոտեցման դեպքում սխալների և անհաջողությունների տակ թաքնված ուսուցողական ներուժը նույնիսկ ավելի մեծ է, քան հաջող և ստացված փորձառություններինը:

1. Ես և իմ նպատակները

Մարդկանց հաճախ հարց են տալիս, թե որոնք են իրենց նպատակներն այս կյանքում, կամ մոտակա տարում (ամսում): Շատ հաճախ մարդիկ անմիջապես սկսում են պատասխանել այդ հարցին, և տպավորություն է ստեղծվում, թե իրենք արդեն երկար ժամանակ է, ինչ մտածում են այդ թեմայով, վստահելի մարդկանց հետ քննարկել են այդ նպատակները, փորձել են մշակել դրանց իրագործման համար անհրաժեշտ խնդիրներն ու հնարավորությունները: Ինչպես ցույց է տալիս կյանքը, մարդկանց մեծամասնությունը համարում է, որ նպատակ ձևավորելը եւ ձևակերպելը հեշտ բան է, կարելի է մի 15 րոպե նստել, խոսել և ծրագրել մոտակա 15 տարիների անելիքները: Եթե նրանք իրենց փոքր-ինչ նեղություն տալին և մտածեին այդ թեմայով, պարզ կդառնար, որ նույնիսկ կարճաժամկետ նպատակների իրագործումը բավականին աշխատատար է, և դրան առանձնահատուկ լրջությամբ պետք է մոտենալ:

Անկարելի է թերագնահատել նպատակադրման կարևորությունը: Չէ՞ որ միայն նպատակների առկայությունն է, որ թույլ է տալիս մեր ամեն մի քայլը և հնարավորությունը դիտարկել ընդհանուր նպատակակետի տեսանկյունից և հասկանալ դրա արդյունավետ կամ անարդյունավետ լինելը: Այլապես ստացվում է մի անորոշ վիճակ, որը լավ բնութագրվում է հետևյալ ասացվածքով. «Բոլոր ճանապարհները տանում են դեպի նպատակ, եթե չգիտես թե ուր ես գնում»: Միակ խնդրահարույց բանը մնում է այն, որ մեր կյանքը անվերջ չէ, և մենք չենք կարող անցնել այս աշխարհի բոլոր ճանապարհներով:

ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԻ
ԱՌԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆ

Ահա՛ մի քանի կարևոր քայլ նպատակադրման համար.

Ա. Հասկանալ նպատակադրման կարևորությունը և ընդունել, որ դա ինքնաբերական և հեշտ գործընթաց չէ:

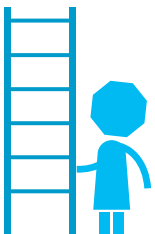
Բ. Ծրագրել նպատակադրման գործընթացը և դրան ժամանակ և ռեսուրսներ տրամադրել (հատկապես, երբ դա վերաբերում է երկարաժամկետ ծրագրերին, օր.՝ ուսման ոլորտի, աշխատանքի տեղավորման կամ էլ կյանքի նպատակի որոշումը):

Գ. Թե՛ երկարաժամկետ եւ թե՛ կարճաժամկետ նպատակների սահմանման ժամանակ միշտ մշակել մի քանի այլընտրանքային տարբերակներ: Շատ կարևոր է գիտենալը, որ միևնույն նպատակի իրագործման համար ՄԻՇՏ կան մի քանի այլընտրանքային տարբերակներ:

Դ. Ընտրված նպատակի պարագայում հստակ կերպով մշակել, թե ի՞նչ ռեսուրսներ (ժամանակ, նյութական ռեսուրսներ, գիտելիք, մարդկային ռեսուրսներ և այլն) են պետք, և դրանցից որոնք ունենք, չունեցածները ինչպես ենք հայթայթելու:

Ե. Փուլ առ փուլ հստակ պլանավորել տվյալ նպատակի իրագործումը և հաշվարկել, թե ամեն մի փուլի համար ինչքան ժամանակ է պետք, կազմել ժամանակացույց:

Զ. ՍԿՍԵԼ նպատակի իրագործման գործընթացը և ժամանակ առ ժամանակ անհրաժեշտ փոփոխություններ կատարել մշակված ծրագրերում, քանի որ երբեք դեռ չի եղել, որ պլանը իրագործվի ճիշտ այնպես, ինչպես նախատեսվել է:

2. Ես և իմ անձնային աճը

Մեր շրջապատի մարդկանց մեծամասնությանը թվում է, թե մենք այս աշխարհ ենք եկել կամ տառապելու (հիմնականում այս թեզի կողմնակիցները նրանք են, ում գործերը տվյալ պահին լավ չեն գնում) կամ էլ առավելագույնս հաճույքներ վայելելու համար (այս տարբերակին հակված են լինում նրանք, ում գործերն այդ պահին լավ են գնում):

Բոլոր իմաստունները պնդում են, **թե այս կյանքի հաճելի և տհաճ կողմերը միայն մասնակի հետաքրքրություն են ներկայացնում, իսկ կյանքի հիմնական նպատակը մեր աճն է** (ցանկալի է, իհարկե, մտքի, սրտի և հոգու աճը, այլ ոչ թե ստամոքսի, «մկանների» և բանկային հաշվի զրոների քանակի): Նրանք պնդում էին, որ առաջնային հարցը, որին պետք է ուշադրություն դարձնել, հենց այս է, և միամտություն է այդ հարցի լուծումը թողնել հետոյին, երբ արդեն լու-

ծած կլինենք «կարևոր խնդիրները» և ազատված կլինենք մեր «հոգսերից ու դարդերից»:

Անձնական աճի ապահովման համար ցանկալի է որոշ կոնկրետ քայլեր ձեռնարկել.

Ա. Հասկանալ անձնական աճի գերակա կարևորությունը մեր կյանքում:

Բ. Ջարգացնել մեր մտա- և տեսահորիզոնները, որպեսզի տեսանելի լինեն աճի հնարավորություններ տրամադրող բազմազան ուղիները: Էական է հասկանալ, որ դեպի լեռան գագաթը շատ կածաններ են տանում, բայց դրանցից պետք է ընտրել մեզ համար ամենաճիշտն ու հոգեհարազատը:

Գ. Վերլուծել մեր ներկայիս վիճակը՝ իր լավ և վատ կողմերով, հասկանալ, թե որոնք են զարգացման առաջնային ուղղությունները: Դա անել ծայրագույնս ազնիվ և բաց կերպով ու որոշել, թե ինչով ենք ուզում զբաղվել հիմա և հետո:

Դ. Գտնել ռեսուրսներ, դպրոցներ, մարդկանց, ուսուցողական մեթոդներ, որոնք անհրաժեշտ են զարգացման որոշված ճանապարհով գնալու համար և փորձել աջակցություն ստանալ:

Ե. Կազմակերպել մեր որոշած զարգացման նպատակների իրագործումը՝ չմոռանալով հրնթացս կատարել ուղու ճշգրտումներ, քանի որ անձնական աճը կենդանի գործընթաց և երբեմն դուրս է գալիս մեր պատկերացրածի շրջանակներից:

3. Ես և իմ շրջապատը

Սուֆիական վարպետներից մեկն ասել է, որ դժոխքի և դրախտի տարբերությունն այն մարդկանց մեջ է, որոնք շրջապատում են այնտեղ գտնվողներին: Իրապես դժվար է թերագնահատել մեզ շրջապատող միջավայրի և այդ միջավայրի կարևորագույն մասը կազմող մարդկանց նշանակությունը: Դժվար է, սակայն մեզանից մեծ մասին «հաջողվում է» սա թերագնահատել:

Մենք պետք է հասկանանք մի կարևոր բան, որ **մեր վիճակը և զարգացածության աստիճանը ուղղակիորեն ազդում են մեր շրջապատում հայտնվող մարդկանց որակի վրա** (ինչպես ասում է հերմետիզմի հիմնական օրենքը «նմանը ծգում է նմանին»), և մյուս կողմից **մեր անմիջական շրջապատի որակը կարող է խիստ մեծ ազդեցություն ունենալ մեզ վրա՝ մղելով զարգացման կամ ետզարգացման:**

Մյուս բանը, որ էական է հասկանալ, այն է, որ մենք կարող ենք և պարտավոր ենք աշխատել մեր շրջապատի որակի բարձրացման ուղղությամբ: Շրջապատը ախտորոշում չէ, այլ բազմաթիվ անհայտներով մի հավասարում, որտեղ մենք կարող ենք շատ բան փոփոխել, եթե գիտակցում ենք և ուզում ենք դա անել:

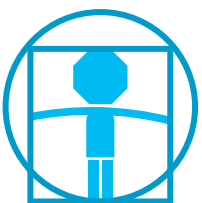
Այս դաշտում աշխատանքի համար կարելի է մի քանի խորհուրդ տալ.

Ա. Չի կարելի չվերլուծել, թե ընդհանուր առմամբ ովքեր և ինչ տիպի մարդիկ են մեզ շրջապատում: Պետք է ճանաչել մարդկանց հիմնական խմբերը և տիպերը, դրանց միջին որակներն ու հատկանիշները:

Բ. Ցանկալի է առանց որևէ ափսոսանքի վճռականորեն ազատվել մեր շրջապատի այն մարդկանցից, որոնք մեզ դրդում են գիտակցության և բարոյականության ավելի ցածր աստիճանի: Այստեղ խղճահարության մասին մտքերը ամենևին տեղին չեն.

Գ. Պետք է ձգտել գտնել և գտնելուց հետո գնահատել և պահպանել այնպիսի մարդկանց, որոնք գտնվում են զարգացման (գիտակցական եւ բարոյական) ավելի բարձր աստիճանի վրա, քան մենք: Պետք չէ վախենալ նրանց ֆոնի վրա ավելի վատը երևալուց, պետք է վախենալ նրանից, որ մենք կարող ենք կորցնել նրանց հետ շփվելու հնարավորությունը:

Դ. Պետք չէ մեր շրջապատի մասին մտածել միայն շահի և վնասի տեսանկյունից. պետք է ձգտել բոլորին հնարավորինս օգնել զարգանալու: Տիեզերական օրենք է՝ տրվում է նրան, ով ինքն է տալիս:

4. Ես և իմ արժեքները

Չայտնի առակներից մեկում ամփոփված է ներկայիս հասարակության հիմնական դրույթներից մեկը՝ «Ուժեղի մոտ միշտ էլ թույլն է մեղավոր»: Մեծամասնությանը սա դուր չի գալիս, սակայն շատ-շատերն են փորձում ամեն կերպ հաշվի նստել սրա հետ՝ որպես անխուսափելի չարիք: Եթե մեր ծանոթներին հարցնենք, թե իրենք արդյո՞ք այդպես են վարվում ուրիշների հետ, նրանք կասեն՝ ոչ: Սակայն, եթե նույն մարդուն հարցնենք, թե ուրիշները իր հետ այդպե՞ս են վարվում, ամենայն հավանականությամբ պատասխանը կլինի՝ «բացառությամբ մի քանի լավ մարդկանց, հիմնականում՝ այո»:

Գրեթե բոլորը համարում են, որ դա լավ բան չէ, բայց երևույթը համատարած է և քանի գնում, ավելի է խորանում: Ինչպե՞ս կարող է այդպես լինել: Ի՞նչն է հանգեցնում նման իրավիճակի, երբ բարի լինելը հետզհետե դիտվում է որ-

պես ապուշության, խեղճության հոմանիշ, իսկ համեստ լինելը՝ հիմարության կամ տկարության: «Պատիվ» բառը գրեթե դուրս է մղվել առօրյա շփման բառապաշարից, իսկ «խիղճ» բառը երբեմն զարմանք է առաջացնում, քանի որ «բիզնես հարաբերություններում ի՞նչ խիղճ»: Կարմիր գրքում գրանցվելու թեկնածու այս բառերի քանակը կարելի է շարունակել՝ Ազնվություն, Կարեկցանք, Սեր, Հոգածություն, Պատասխանատվություն, Խիզախություն, Հոգևոր աճ, Ներդաշնակություն և այլն...

Կարո՞ղ ենք մենք արդյոք մի պահ լարել մեր երևակայությունը և պատկերացնել մի աշխարհ, որտեղ այս հասկացություններն իսկապես վերացել են, որտեղ չկան սկզբունքներ և արժեքներ, ըստ որոնց մենք կարող ենք տարբերել Լավը Վատից. աշխարհ, որտեղ մարդիկ ծիծաղում են այն եզակիների վրա, որոնք փորձում են ասել, որ «դա լավ բան չէ, պետք չէ այդպես վարվել...»:

Մենք պետք է հասկանանք, որ ամեն օր, ամեն պահ մեր ընտրություններից և արժեքային կողմնորոշումներից է կախված, թե մարդկությունը կկարողանա՞նք մեր կանգնել հոգևոր և բարոյական էվոլյուցիայի ճանապարհին, թե՞ այս անկումը կշարունակվի, և շուտով մոլորակը այլևս չի հանդուրժի իր վրա միլիարդավոր անբարոյական պորտաբլյծների գոյությունը:

Մի քանի մտածելու թեմա այս ուղղությամբ.

Ա. Երբևէ առիթ եղե՞լ է, որ մտածեք, թե որո՞նք են ձեզ համար ամենամեծ արժեքները, որտե՞ղ է այն տեղը, որից այն կողմ ՉԵՔ ԿԱՐՈՂ նահանջել, ի՞նչն է, որ դուք երբեք չեք թողնի և հեռանա, ի՞նչն է, որ ավելի թանկ է ձեզ համար, քան ամենացանկալի հաճույքները ...

Բ. Եթե գտնում եք այդպիսի արժեքներ, ապա կարելի է մտածել, թե ի՞նչ եք անում, որ դրանք չկորչեն և զարգանան: Ձեր կյանքի ո՞ր մասն եք տրամադրում ժամանակ անցկացնելուն և հաճույքներ որոնելուն, և ո՞ր մասը այն բաներին, որոնք ձեզ համար իսկապես կարևոր են...

Գ. Արդյո՞ք այդ արժեքների և երևույթների հարցում ամեն ինչ կարգի՞ն է... Արդյո՞ք ինչ-որ վատ բան տեղի չի ունենում դրանց հետ, և եթե՝ այո, ապա չե՞ք կարող ինչ-որ բան անել, որ իրավիճակը բարելավվի...

Դ. Մտածե՞լ եք, թե բարոյական լինելու դրական կողմերը որոնք են, և կա՞նք արդյոք բացասական կողմեր: Իսկ մտածե՞լ եք, թե ինչո՞վ է մարդը վճարում իր անբարոյական քայլերի համար, երբ ստում է, երբ ճնշում է իրենից թույլերին, երբ վիրավորում է կամ վախկոտություն դրսևորում...

Խորհուրդ կտայինք մտածել այս հարցերի մասին և փորձել հասկանալ, որ մենք ինքնաբերաբար լավ մարդ չենք դառնա... Ինքնաբերաբար հնարավոր է ստահակ դառնալ, քանի որ սար բարձրանալն ավելի դժվար է, քան կեղտաջրի փոսն ընկնելը: Մեր հոգու էվոլյուցիան դժվար և տքնաջան աշխատանք է պահանջում, և քչերն են հասկանում սրա առավելությունները, բայց հավաստիացնում ենք ձեզ, որ ԱՐԺԵ փորձել:

20-րդ դարի մայրամուտին ռուսագրի մաթեմատիկոս Մոիսեևը իր «Ժամանակակից ռացիոնալիզմ» գրքում ասել է. «Բարոյականությունը ավելի նուրբ հասկացություն է, քան բարոյախոսությունը և կապված է ոչ միայն վարքուբարքի, այլ նաև մարդու հոգևոր աշխարհի հետ, նրա՝ դեպի ներքին արժեքները ուղղվածության հետ: Բնապահպանության, տեխնոլոգիայի, քաղաքագիտական հարցերի քննարկումից մենք անպայմանորեն պետք է անցնենք մարդու ներքնաշխարհի էվոլյուցիայի խնդիրներին: Անհրաժեշտ է գտնել դրանց վրա ազդեցության այնպիսի ձևեր, որ մարդու ներաշխարհը հիմնական արժեք դառնա իր համար: Սա է ամենակարևորի բանալին՝ «homo sapiens» տեսակի պահպանման բանալին»:

5. Ես և իմ ինֆորմացիան

Մենք ապրում ենք ինֆորմացիոն դարաշրջանում: Այսօր համակարգի կառավարողներին ավելի քիչ է հետաքրքրում, թե ով ինչքան հոդ կամ փող ունի, կամ ինչ տնտեսական հզորություն ունի, կամ որտեղով են անցնում այս կամ այն աշխարհագրական սահմանները: Հիմնական ուշադրությունը կենտրոնացած է նրա վրա, որ հասկանան, թե մենք ինչ ենք մտածում կամ զգում այս կամ այն հարցի վերաբերյալ: Ինֆորմացիոն հասարակության փաթեթի անբաժանելի «բոնուսը» ինֆորմացիոն պատերազմն է, պատերազմ ուղեղների և սրտերի համար...

Հեռուստացույցի, համացանցի և բազմազան սոցցանցերի միջոցով մեզ անընդհատ փորձում են համոզել, որ մեզ խիստ անհրաժեշտ է սա կամ նա, որ մենք մեծ ուշադրություն պետք է դարձնենք այս կամ այն հարցին: Սուպերմարկետում ձայների և լույսերի, հոտերի և ապրանքների հատուկ դասավորվածության միջոցով, զեղչային քարտերի և «սուպեր զեղչերի» միջոցով մեզ անընդհատ աճապարարությունների են ենթարկում: Իսկ ձեզ հետ պատահե՞լ է, որ մտել եք այնտեղ ինչ-որ կոնկրետ բան գնելու, բայց այնտեղից դուրս եք գալիս ևս մի քանի բան թևի տակ դրած, որոնք, պարզվում է, երբևէ պետք էլ չեին գալու:

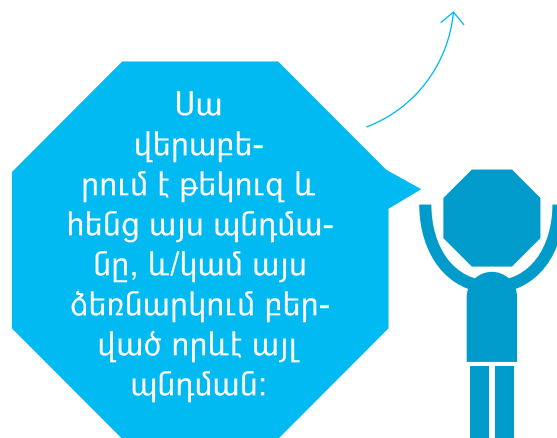
Բայց, ցավոք, ինֆորմացիոն պատերազմը միայն սուպերմարկետներում չի ընթանում, այն նույնիսկ քնած ժամանակ մեզ հանգիստ չի թողնում, երբ երազում տեսնում ենք, թե ինչպես ենք վարում այդ օրը հեռուստացույցով 40 անգամ

գովազդված շքեղ ավտոմեքենան: Մենք պետք է հասկանանք, որ եթե իրոք ապրում ենք ինֆորմացիոն դարաշրջանում, ապա ամեն ինչ մի կողմ, բայց մեզ համար ԱՄԵՆԱԿԱՐԵՎՈՐ ունակությունները պետք է լինեն մեր ինֆորմացիոն դաշտի անվտանգության և մաքրության ապահովման ունակությունները:

Մի քանի նախնական խորհուրդներ այս ոլորտում.

Ա. Ինչքան էլ ձեզ հավաստի թվա որևէ ինֆորմացիա կամ պնդում, փորձեք համոզվել, որ այն համապատասխանում է իրականությանը, մաքուր աղբյուրից է և ձեզ ածպարարության ենթարկելու միտում չունի:

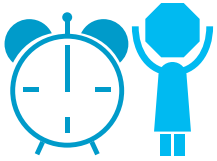

Բ. Ջարգացրե՛ք ինֆորմացիոն հարձակումներից պաշտպանվելու ձեր ունակությունները: Սա անելու առաջին քայլը հասկանալն է, որ տեղի է ունեցել այդ հարձակումը (հաշվի առե՛ք, որ այս հարձակումները բազմազան են, սկսած փողոցում մուրացկանի՝ ձեզանից գումար շորթելու փորձից, վերջացրած հիմարագույն սերիալ դիտելու անդիմադրելի գայթակղությունով):

Գ. Մի՛ փորձեք հարցը լուծել ներփակվելով: Իհարկե, սկզբնական փուլերում խիստ կարևոր է մեզ վրա ազդող ինֆորմացիոն հոսքերը սահմանափակելը, բայց ճիշտ լուծումը բաց լինելը և գիտակից կերպով տեղեկատվությունը գտելն ու ապա վերլուծելության ենթարկելն է:

Դ. Փորձե՛ք գտնել հավաստի և մաքուր տեղեկատվություն տրամադրող այլընտրանքային աղբյուրներ եւ աստիճանաբար գտե՛ք ձեր ինֆորմացիայի աղբյուրները: Օգտագործե՛ք ձեր սիրտը և ինտուիցիան, որոնք գրեթե միշտ անսխալ կարող են զգալ ինֆորմացիայի որակը:

Ե. Սովորե՛ք, զարգացե՛ք, արթո՛ւն եղե՛ք և փորձե՛ք դառնալ ինֆորմացիոն դարաշրջանի գիտակից և կարող քաղաքացիներ:

6. Ես և իմ անձնական եռանդը, ժամանակը

Ինֆորմացիոն պատերազմի կարևորագույն նպատակներից մեկը մեզ համոզելն է, որ «կամովին» մեր եռանդը, ուշադրությունը և ժամանակը տրամադրենք ինչ-որ խնդիրների լուծման, որոնք մենք չենք դրել մեր առջև, և որոնք մեծ առումով մեզ պետք չեն և ավելին՝ մեզ վնաս են տալիս: Միգուցե, դրանք նույնիսկ հաճելի են, սակայն, եթե մի փոքր մտածենք, մեզ համար պարզ կդառնա այն անդառնալի վնասը, որ մենք կարող ենք կրել մեր առողջության, դրամապանակի, ուղեղի աշխատանքի որակի, զգացմունքների հարցում: Ամենակարևորն այն է, որ մենք դրանց վրա անխնա կերպով ծախսում եք **մեր ամենաթանկարժեք և չվերականգնվող պաշարը՝ Մեր ԿՅԱՆՔԻ ԺԱՄԱՆԱԿԸ:**

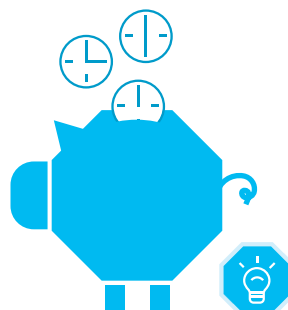

Ո՞վ կարող է բացատրել, թե ինչ օգուտ կա այն գեղեցիկ, գունավոր տուփերի մեջ, որոնց վրա գրված է՝ «Ծխելը տանում է մահվան», «Ծխելը տանում է քաղցկեղի»: Եվ եթե դա իսկապես այդպես է, ինչո՞ւ են խելացի մարդիկ հսկայական գումար, եռանդ և ժամանակ ծախսում այդ ՎՏԱՆԳԱՎՈՐ զբաղմունքի վրա, եթե հենց միայն ծխախոտի գարշահոտը մարդու ինքնավստահության, ազատության, հասունության, հանգստության և գեղեցկության հետ ոչ մի կապ չունի:

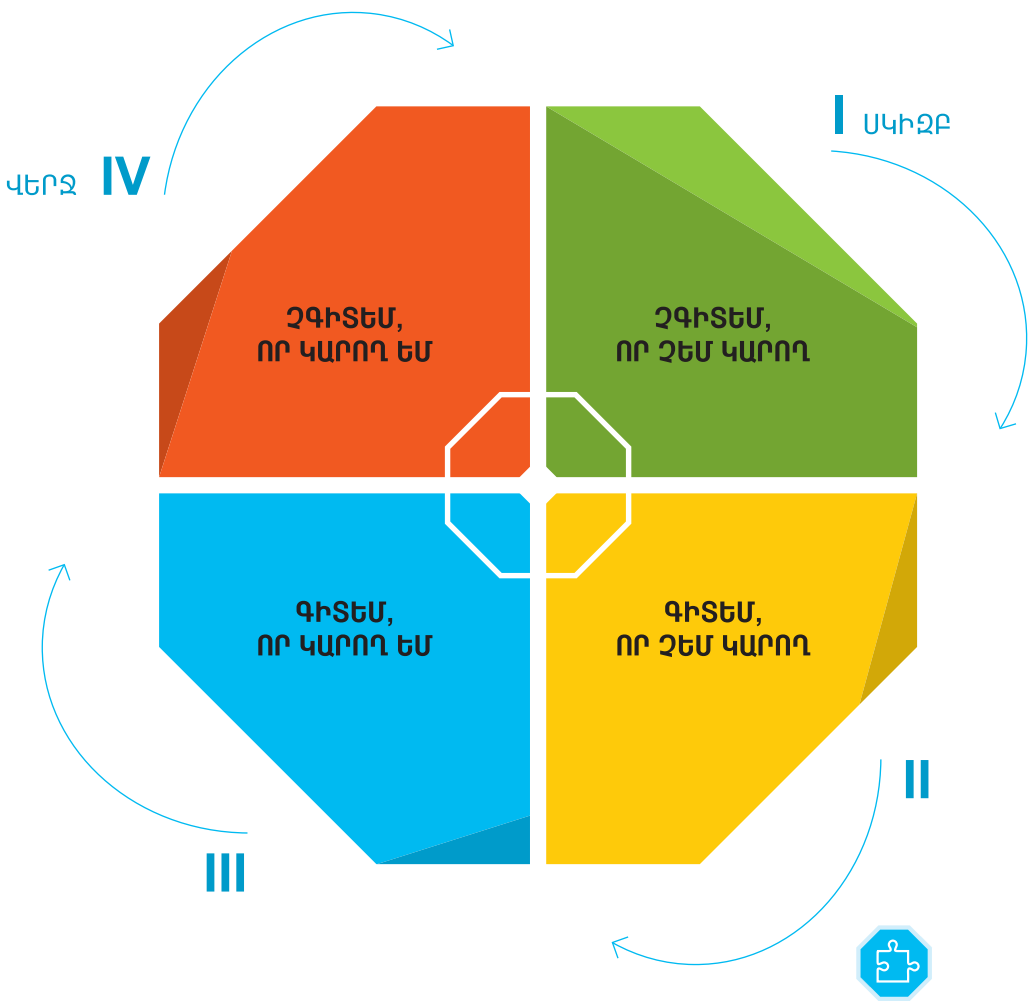
Շատ մարդիկ աշխատում են, որ կարողանան ապրել: Ուրեմն, պետք է ենթադրել, որ **աշխատանքը, որին մենք տրամադրում ենք մեր հարթմնի ժամանակի 50-80 %-ը կապ չունի՞ մեր կյանքի հետ, մեր կյանքի մասը չէ՞:** Փաստորեն մենք համաձայն ենք մեր կյանքի 50-80 %-ը վաճառել ամսական մոտ 100-200 հազար դրամով: Լավ, ենթադրենք վաճառում ենք, բայց գուցե մտածենք այնպիսի մի գործի մասին, որի համար արժե դա անել, և որը մենք առանց ամաչելու մեր կյանքի մասը կանվանենք:

Մենք չենք կարող ավելի շատ էներգիա ստանալ, քան ունենք տվյալ օրվա համար, և չենք կարող օրական 24 ժամից ավելի ժամանակ ունենալ, նույնիսկ եթե շա՛աատ լավ ծանոթություններ և մի քանի ճանապարհ փող ունենք: Համապատասխանաբար մեր էներգիայի եւ ժամանակի պաշարների հետ տարվող աշխատանքը պետք է ուղղված լինի դրանց ճիշտ կառավարմանը... Այն է՝ դրանք չծախսել անիմաստ, մեզ չզարգացնող և չերջանկացնող, երբեմն նույնիսկ վնասող «զբաղմունքների» վրա, և խնայած ժամանակը աստիճանաբար ուղղել դեպի մեր և մեր հարազատների և ավելի լավ ապագայի կառուցմանը:

Ունակությունների զարգացման փուլեր

Երբ մենք ձեռնամուխ լինենք մեր գիտակցության և ունակությունների հաստատուն և կայուն զարգացման գործին, մեզ համար կարևոր կլինի իմանալ, որ այդ զարգացումն ընթանում է որոշակի փուլերով:

Առաջին փուլը կարելի է անվանել «Չգիտեմ, որ չեմ կարող» կամ՝
ՉԳԻՏԱԿՑՎԱԾ ԱՆԿՈՄՊԵՏԵՆՏՈՒԹՅՈՒՆ

Այն բնութագրվում է արդյունավետության ցածր աստիճանով և ցածր գիտակցականության ու իմացության մակարդակով:

Երկրորդ փուլը կարելի է անվանել «Գիտեմ, որ չեմ կարող» կամ՝
ԳԻՏԱԿՑՎԱԾ ԱՆԿՈՄՊԵՏԵՆՏՈՒԹՅՈՒՆ

Այն նույնպես բնութագրվում է ցածր արդյունավետությամբ, բայց մարդն արդեն սկսում է հասկանալ գործընթացների հիմնական օրինաչափությունները և ճանաչել սեփական թույլ կողմերը:

Երրորդ փուլը անվանվում է՝ «Գիտեմ, որ կարող եմ» կամ՝
ԳԻՏԱԿՑՎԱԾ ԿՈՄՊԵՏԵՆՏՈՒԹՅՈՒՆ

Այն արդեն բնորոշվում է լավ արդյունավետությամբ, քանի որ ունակությունները որոշ չափով արդեն զարգացել են: Մոտեցումը ավելի գիտակից է, սակայն գործադրվող ջանքերը դեռ երբեմն արհեստական են:

Վերջին՝ չորրորդ փուլը կոչվում է՝ «Չգիտեմ, որ կարող եմ» կամ՝
ՉԳԻՏԱԿՑՎԱԾ ԿՈՄՊԵՏԵՆՏՈՒԹՅՈՒՆ

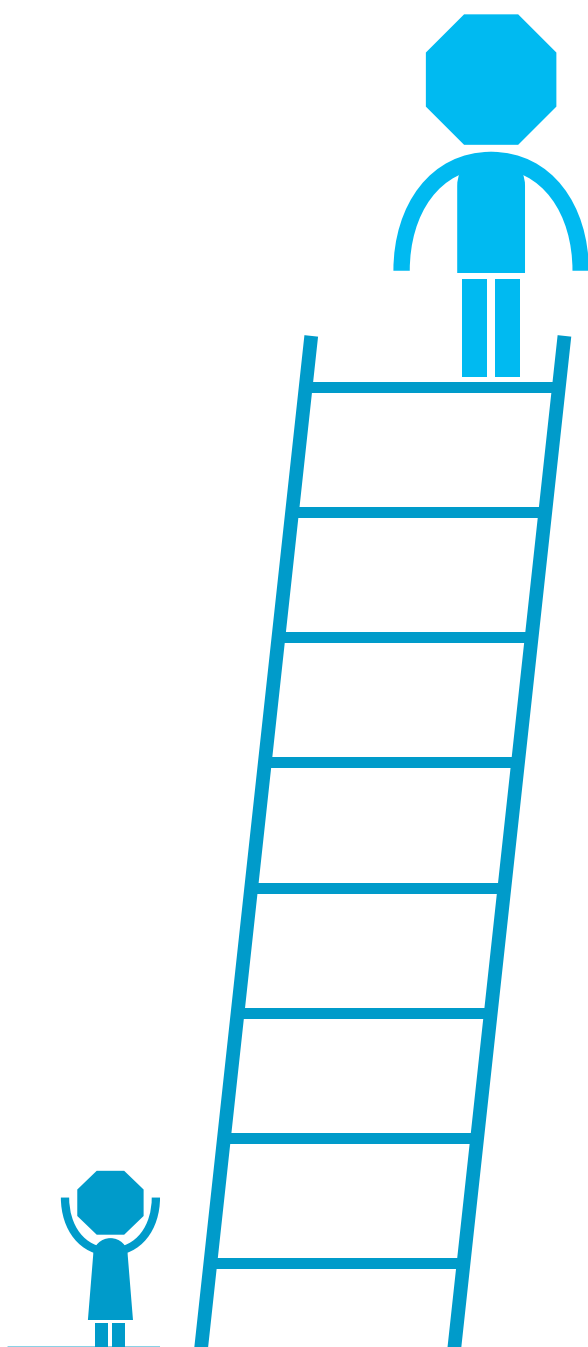
Այստեղ մարդը արդեն չի վերհիշում իր ունակությունների ձեռքբերման համար մղած մաքառումների մասին: Ամեն ինչ ստացվում է բնական, ամբողջական և ներդաշնակ կերպով, և առանց արհեստական ճիգերի՝ ապահովվում է բարձր արդյունավետություն:

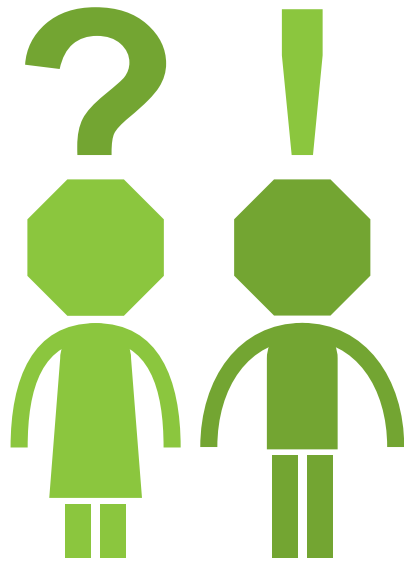
Չորրորդ փուլում սկսում է նշմարվել հաջորդ լեռան գագաթը, հաջորդ մարտահրավերը, եւ գործընթացը վերսկսվում է, բայց արդեն այլ մակարդակի վրա:

Հաջողություն ենք ցանկանում ձեզ ձեր ունակությունների զարգացման գործում...

ԳԼՈՒԽ 4

ԻՆՉՊԵՐՍ ՍԿՍԵԼ. ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐ ԵՎ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ

ինֆուպատկեր

նշում

ուշադիր

կարևոր

լուծում

Օգտակար խորհուրդներ «սկսելու» համար

Կարծես թե հասունացել է այն պահը, երբ ուզում եք հստակ գործողություններ ձեռնարկել՝ ակումբ ստեղծել, բայց մի շարք հարցեր են առաջ գալիս, օրինակ՝ թե ինչից սկսել և ինչ հերթականությամբ: Այստեղ կգտնեք այդ հարցերի պատասխանները:

Թիմի ստեղծում

Հիմա կասեք ի՞նչ թիմի մասին է խոսքը, ինչո՞ւ է այն կարևոր, և ինչպե՞ս է այն ձևավորվում:

Ակումբավարների թիմը ապահովում է ակումբների կենսունակությունը, հետևաբար՝ լավ և արդյունավետ թիմային աշխատանքը ակումբների առողջության գրավականներից մեկն է:

Մինչև լավ թիմային աշխատանքի բաղադրատոմսին անցնելը, տեսնենք, թե ինչպես է ստեղծվում թիմը:

Առաջին հերթին պետք է հստակ պատկերացնել, թե ում եք փնտրում (տարիքային սահմանը որոշել ենք 18-30-ը), որևէ օտար լեզվի իմացություն, որը կարևոր է օրինակ՝ անգլերենը անգլախոսների ակումբի համար, կազմակերպչական հմտություններ, անձնային որակներ օրինակ՝ ճշտապահություն, պատասխանատվության զգացում և այլն: Կարող եք գրի առնել և հայտարարություն պատրաստել²²: Ունեցեք մասնակցության հայտի ձև, որը կլրացնեն հետաքրքրվողները և կուղարկեն ձեզ:

Այս փուլից հետո սկսվում են որոնման բուն աշխատանքները, որ կարելի է տանել հետևյալ ուղիներով.

- Հայտարարությունը տարածել համացանցով
- Հանդիպել աշակերտների (ուսանողների) հետ ուսումնական հաստատություններում (այս դեպքում կարելի է համագործակցել աշակերտական (ուսանողական) խորհուրդների հետ
- Հանդիպել այլ կազմակերպություններում ընդգրկված երիտասարդների խմբերի հետ
- Փնտրել ծանոթների և ընկերների շրջանում
- Ազատություն տալ երևակայությանը և նոր ուղիներ հնարել տեղեկատվությունը տարածելու համար:

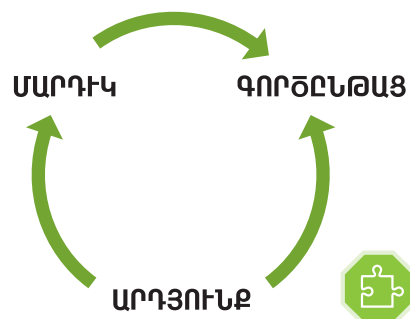

Երբ հայտադիմումները հավաքված են, սկսվում է ընտրելու փուլը: Նախնական ընտրությունը կատարվում է ըստ հայտադիմումների: Պատահում է, որ դիմումները շատ են լինում, և հաճախ դժվար է լինում հստակ ընտրություն կատարելը: Այդ դեպքում անցկացվում են հարցազրույցներ: Սրանք անմիջական հանդիպման և դիմողներին ավելի լավ ճանաչելու, նորովի բացահայտելու հնարավորություն են ընձեռում:

Փորձը ցույց է տալիս, որ յուրաքանչյուր ակումբի ակումբավարների թիմը պետք է կազմված լինի 2-3 մարդուց:

Ակումբավարներն ընտրված են. այժմ տեսնենք, թե ինչպես կարելի է ապահովել թիմային աշխատանքի արդյունավետությունը: Թիմային աշխատանքի հաջողությունը կախված է թիմի յուրաքանչյուր անդամից, նրա պատրաստակամությունից և պատասխանատվության զգացումից: Նախ կարևոր է, որ ակումբավարները **հստակ և միանման պատկերացում** ունենան այն մասին, թե ակումբը ինչ է և ինչու է այն կազմակերպվում, այլապես յուրաքանչյուրը կգնա իր պատկերացրած ուղիով, և արդյունքում նրանց վերջնագծերը տարբեր կլինեն: **Աշխատանքի բաժանումը և դերերի սահմանումը** հստակություն է հաղորդում աշխատանքին և կանխում ժամանակի զուր վատնումը: (Օր.՝ մեկը զբաղվում է օրվա թեմայի վերաբերյալ տեսանյութերի փնտրտուքով և ներկայացմամբ, մյուսը ակումբի հայտարարությունը տարածելով, և այլն): **Աշխատանքի բաժանումը** կարող է հիմնված լինել անդամների նախասիրությունների վրա, սակայն դա պետք է հավասարաչափ լինի: Խորհուրդ է տրվում ժամանակ առ ժամանակ դերերի փոփոխություն կատարել, որը բացի թարմություն բերելուց և թիմի որևէ անդամի բացակայության դեպքում նրան փոխարինելու հնարավորությունից, թույլ է տալիս նոր հմտություններ զարգացնել: **Անկեղծությունը և մտահոգող թեմաների մասին խոսելու պատրաստակամությունը** մեծապես նպաստում է համատեղ աշխատանքի որակի բարձրացմանը՝ ստեղծելով վստահության և փոխօգնության մթնոլորտ, որն էլ իր հերթին հեշտացնում է խնդրահարույց իրավիճակներից ելք գտնելու գործընթացը:

Թիմային աշխատանքի մասին խոսելիս հաճախ խոսում են 3P մոդելի մասին People (մարդիկ), Process (ընթացք), Product (արտադրանք, արդյունք):

²² Դուք պետք է տարածեք ակումբների ստեղծման մասին տեղեկատվությունը: Դրա համար կան բազմաթիվ ուղիներ, սակայն դրանցից պետք է ընտրել այն տարբերակները, որոնք առավելագույնս օգտակար կլինեն հաշվի առնելով ձեր բնակավայրի առանձնահատկությունները: Մենք կդիտարկենք համացանցի միջոցով երիտասարդական ակումբների զաղափարների հավաքագրման օրինակը, քանի որ դա այն տարբերակն է, որ մինչ այժմ մեզ համար ամենարդյունավետն է եղել:

Այժմ հասկանանք, թե ինչ է սա: «Մարդիկ» թիմի անդամներն են, ովքեր ապահովում են աշխատանքի կատարումը, այս դեպքում դրանք ակումբավարներն են: «Գործընթացը» աշխատանքի ողջ ընթացքն է (ակումբների դեպքում՝ նախապատրաստական աշխատանքներից մինչև ակումբային հանդիպման վերջը): «Արդյունքը» այս դեպքում՝ ակումբային հանդիպման ավարտն է: Հաջողված թիմային աշխատանքը այս երեք բաղկացուցիչների հավասարակշռությունն է: Հաճախ դժվար է այդ հավասարակշռությունն ապահովելը, քանի որ թիմի յուրաքանչյուր անդամ հաճախ անգիտակցաբար նախապատվություն է տալիս դրանցից որևէ մեկին, օր.՝ «Մարդկանց», անում է ամեն ինչ, որ իր թիմակիցներն իրենց լավ զգան, կամ «Գործընթացին», որ համատեղ աշխատանքը հաճելի լինի, կամ «Արդյունքին», որ անկախ նրանից, թե նախապատրաստական աշխատանքներն ինչպես են անցել, կամ այդ ընթացքում թիմի անդամներն իրենց ինչպես են զգացել, կարևոր են համարում ակումբի հանդիպման բարեհաջող ավարտը: Պատահում է, որ ժամանակ առ ժամանակ այս երեքից մեկն է հայտնվում ուշադրության կենտրոնում՝ պայմանավորված այդ ժամանակահատվածում ծագած որևէ խնդրի լուծմամբ, սակայն ոչ մի դեպքում չպետք է անուշադրության մատնել մյուս բաղադրիչները:

Ինչպե՞ս ստեղծել ակումբներ

Ակումբների մասին պատմելիս՝ առաջին գլխում նշել ենք, որ սրանք ստեղծվում են որոշակի *հետաքրքրությունների* շուրջ: Հետաքրքրությունները կարող են բազմազան լինել՝ ֆիլմեր, որևէ օտար լեզու, բնապահպանություն, հոգեբանություն, արվեստ և այլն: Հենց այս հետաքրքրություններն են կազմում ակումբի առանցքն ու արտացոլվում են ակումբի անվանման մեջ, օր.՝ Անգլիախոսների ակումբ, Բնապահպանական ակումբ, Կինոսերների ակումբ և այլն:

Առաջին քայլը հետաքրքրությունները բացահայտելը և ակումբի անվանումը որոշելն է, որին զուգահեռ կարող եք համախոհներ փնտրել, որոնց հետ իրականացնելու եք ակումբի գաղափարը:

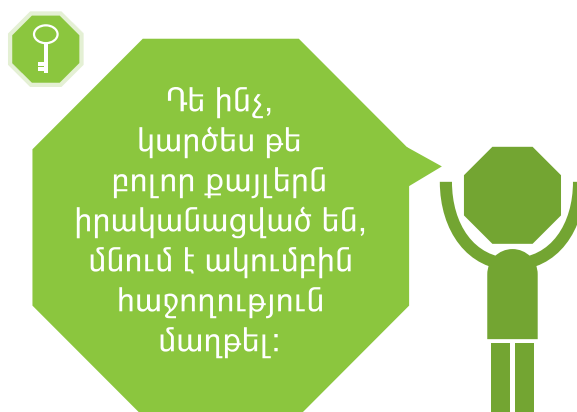
Այնուհետև որոշեք հանդիպումների անցկացման վայրն ու հաճախականությունը: Այս հարցում պետք է հստակ լինել, օրինակ՝ հանդիպել ամեն չորեքշաբթի Ժ.18:00-ին: Այսպես մասնակիցներն ավելի հեշտությամբ կհիշեն: Հաճախականությունը սահմանե՛ք ըստ ձեր հարմարության. այն կարող է լինել կամ ամեն շաբաթ, կամ ամիսը երկու անգամ:

Ընտրե՛ք ակումբի հանդիպումների թեմաները 1 ամսվա համար. այսպիսով ժամանակ կխնայեք:

Կարծես թե ամեն ինչ որոշված է, սկսե՛ք պատրաստվել առաջին հանդիպմանը: Տարածե՛ք հանդիպման մասին հայտարարությունը, հրավիրե՛ք ձեր ընկերներին: Առաջին հանդիպման ժամանակ ներկայացրե՛ք, թե ինչ ուղղվածություն ունի ակումբը, ինչպես և ինչ հաճախականությամբ են կայանալու հանդիպումները, ներկայացրե՛ք նաև ինքներդ ձեզ: Փորձը ցույց է տալիս, որ սա պետք է անել ոչ միայն առաջին հանդիպման ժամանակ, այլև հետագայում, քանի որ պարբերաբար նոր մասնակիցներ են ընդգրկվում: Հիշե՛ք, որ տվյալ հանդիպումից է կախված հաջորդ հանդիպման մասնակիցների կազմը. այնպես որ՝ ջանք չխնայե՛ք: Հանդիպումների թերություններից չպետք է հուսահատվել, այլ դրանք վերացնելով՝ կատարելագործել ակումբների աշխատանքը:

Պետք է հիշել, որ ակումբների մասնակիցների հաճախման դրդապատճառները շատ տարբեր են (մեկը գալիս է ինչ-որ նոր բան սովորելու, մյուսը՝ պարզապես ժամանակ անցկացնելու, երրորդը՝ նոր մարդկանց հետ ծանոթանալու և այլն): Ըստ այդմ նրանց մասնակցությունն ու վերաբերմունքը ակումբին հաճախ կարող է չհամընկնել ձեր սպասումների հետ: Սա նույնպես հուսահատվելու առիթ չէ: Պարզապես փորձե՛ք նրանցից յուրաքանչյուրի հետ շփման յուրահատուկ ձև գտնել:

Ուշադրություն դարձրե՛ք մասնակիցների հետաքրքրություններին և նրանց կարիքներին: Աշխատե՛ք, որ դրանք հնարավորինս արտահայտված լինեն ակումբների հանդիպումներում: Շատ կարևոր է նաև քննարկումների ընթացքում անդրադառնալ այն քաղաքի (գյուղի) խնդիրներին, որտեղ ապրում եք: Միգուցե կարողանաք հետաքրքիր լուծումներ գտնել կամ գոնե տեղեկացվածության մակարդակը բարձրացնել:

Ռեսուրսների կառավարում

Ակումբ ստեղծելու մասին մտածելիս հարց է առաջանում, թե ինչպիսի ռեսուրսների կարիք կունենամ դա իրագործելու համար: Ամեն ինչ այնքան էլ բարդ չէ, որքան թվում է, անհրաժեշտ է պարզապես ուշադրության առնել մեր շուրջն առկա ռեսուրսները և վերջիններս օգտագործել ակումբային հանդիպումները կազմակերպելիս:

Ահա անհրաժեշտ ռեսուրսների հուշում-ցանկը.

Մարդկային. ակումբի շուրջ հավաքված մարդիկ անգին ռեսուրս են ներկայացնում: Ակումբավարների լավ թիմի առկայության դեպքում՝ առաջացող ցանկացած խնդիր կարելի է հաղթահարելի համարել: Ակումբներ հաճախող մասնակիցներից յուրաքանչյուրն իր հետ բերում է իր կյանքի փորձը, հմտություններն ու գիտելիքները, ինչպես նաև հետաքրքրություններն ու հոբբիները, որոնք կարող է ներդնել ակումբի գործունեության մեջ, օրինակ՝ գրաֆիկական դիզայնով հետաքրքրվող մասնակիցը կարող է իր ներդրումն ունենալ ակումբի համար պաստառ պատրաստելով, լրագրությամբ հետաքրքրվողները՝ հանդիպումների վերաբերյալ հոդվածներ գրելով: Մասնակիցներն իրենց մի մասնիկի ներդրմամբ սկսում են «սեփականության» զգացում ունենալ և ավելի հոգատարությամբ վերաբերվել ակումբին:

Ժամանակ. Ժամանակի գործոնը ամենակարևորներից է, քանի որ մեծ մասամբ ակումբների հանդիպումների հաջողված լինելը ուղիղ համեմատական է ներդրված ժամանակին: Անհրաժեշտ է ժամանակ ներդնել նախապատրաստվելու, նյութեր ուսումնասիրելու, հանդիպման վերաբերյալ տեղեկատվություն տարածելու համար:

Վայր. ակումբային հանդիպման կազմակերպման համար վայրն ընտրելիս պետք է հաշվի առնել, որ հանդիպումները պարբերական են լինելու, և ավելի նպատակահարմար է ընտրել մի վայր, որ հիմնական կդառնա, քանի որ անընդհատ փոփոխելը կարող է մասնակիցների մոտ թյուրիմացություն առաջացնել: Եղանակները տաքանալուն պես՝ կարելի է հանդիպումները տեղափոխել որևէ զբոսայգի: Այդ քայլով միաժամանակ երկու նպաստակ կորսաք՝ բնության գրկում մաքուր օդ կվայելեք և անսպասելի մասնակիցներ կունենաք, ովքեր հետագայում կարող են հիմնական մասնակիցներ դառնալ: Հանդիպումները կարող եք կազմակերպել նաև այլ կազմակերպություններում. նոր համագործակցությունները նոր և անսպասելի ռեսուրսների աղբյուր կարող են հանդիսանալ:

Տեխնիկական ապահովում. հանդիպումների ընթացքում տեսանյութերի, ֆիլմերի և շնորհանդեսների ներկայացման համար պետք է հաշվի առնել համակարգչի, պրոյեկտորի և բարձրախոսների առկայությունը:

Ուսուցողական նյութեր. տարատեսակ վարժությունների իրականացման համար անհրաժեշտ ուսուցողական նյութերի հիմնական ցանկում պետք է ունենալ՝ Ֆլիպչարտի թուղթ, A4 ձևաչափի սպիտակ և գունավոր թղթեր, գրիչներ և գունավոր մատիտներ, մարկերներ, սոսինձ, գուռ, ջրաներկ, գունավոր կաշուն թղթեր, սկոչ: Այս ցանկը կարող է համալրվել տարբեր վարժությունների յուրահատկություններից ելնելով (օրինակ՝ պարան, սովարաթղթե արկղեր և այլն): Հնարամիտ գտնվեք միջոցառումների համար անհրաժեշտ նյութերի հայթայթման մեջ, փորձե՛ք նաև դրանք ողջամտորեն օգտագործել, քանի որ, ինչպես գիտեք, մոլորակի պաշարները անսահմանափակ չեն...

Համայնքի այլ ռեսուրսներ. ակումբների հանդիպումների թեմաներից կախված՝ կարելի է հաշվի առնել համայնքում առկա այնպիսի ռեսուրսների օգտագործումը, ինչպիսիք են թանգարանները, պատմամշակութային վայրերը, եթե հանդիպումը արվեստի վերաբերյալ է, կամ եթե բնապահպանական թեմայով է, ապա համայնքում առկա բնապահպանական խնդիրներն ունեցնող վայր, որը հնարավորություն կտա տեղում ծանոթանալու խնդրին, կամ հակառակը՝ վայր, որտեղ կարելի է ծանոթանալ առկա խնդիրներին տրվող լուծումներին:

Վերը նշված ցանկը հաշվի առնելով՝ պետք է պարզապես հիշել, որ ակումբավարների հոգատար և նվիրված թիմի առկայության դեպքում կարելի է ակումբն սկսել նույնիսկ անհրաժեշտ բոլոր ռեսուրսները չունենալով, քանի որ մասնակիցները անպայման ժամանակի ընթացքում կկարողանան այդ ամենը հայթայթել:

Ինչպե՞ս տեսանելի դարձնել ձեր միջոցառումները և գտնել/մոտիվացնել/ մասնակիցներին

Ակումբների տեսանելի լինելը միաժամանակ մի քանի խնդիր կարող է լուծել՝ և՛ ձեր գործունեությունն ու դրա արդյունքները ճանաչելի դարձնելու, և՛ հանդիպումներին նոր մասնակիցներ ներգրավելու տեսանկյունից:

Ձեր կողմից կազմակերպվող հանդիպումների մասին տեղեկատվություն տա-

րածելու համար առաջին քայլով փորձե՞ք հասկանալ, թե ինչ ձևով են ամենաշատ տեղեկատվությունն ստանում այն համայնքի բնակիչները, որտեղ կազմակերպվում է ակումբը:

Մեր օրերում տեղեկատվության տարածման ամենաարագ ուղին համացանցն է: Սոցիալական ցանցերում օրը 24 ժամ ահռելի քանակով տեղեկատվություն է տարածվում և փոխանակվում, սակայն պետք է ընդունել, որ ամենուր չէ, որ այն առկա կամ հասանելի է:

Անկախ նրանից՝ տեղեկատվությունը կտարածվի համացանցով, թե ոչ, անհրաժեշտ է ունենալ պաստառ և թռուցիկ, որում հետաքրքիր դիզայնով նշված կլինի ակումբների հանդիպումների վայրը և ժամը: Թռուցիկներն ու պաստառները միջոցառման մասին կարող են շուրջօրյա «պատմել» այն վայրերում, որտեղ դուք անընդհատ ներկա լինել չեք կարող: Վայրերի ընտրությունը կատարելիս պետք է մտածել, թե ձեր բնակության վայրում որտե՞ղ են ամենաշատը հաճախում այն մարդիկ, ում կուզենայիք տեսնել ձեր ակումբում. դա կարող է լինել մշակույթի տունը կամ մոտակա խանութը, կարող են լինել ձեր բնակավայրում գտնվող այլ կազմակերպություններ, դպրոցներ, համալսարաններ: Բացի պաստառներ փակցնելուց և թռուցիկներ բաժանելուց՝ նախընտրելի է տարբեր կազմակերպությունների կամ համալսարանների երիտասարդության հետ անձամբ հանդիպումներ ունենալը, ներկայացնելը և բացատրելը, թե ինչպես են հանդիպումները տեղի ունենում, ինչպես կարող են իրենք մասնակցել և, իհարկե, տեղում պատասխանել բոլոր ծագած հարցերին:

Տեղեկատվությունը տարածելիս կարելի է մտածել նաև տեղական հեռուստաալիքներով և ռադիոյով հայտարարություն տալու մասին: Վերադառնալով համացանցին՝ հարկ է նշել սոցիալական ցանցերում ակումբի ներկայացվածության մասին՝ էջի կամ խմբի տեսքով, որտեղ պարբերաբար տեղեկատվությունը կթարմացվի, կտեղադրվեն լուսանկարներ, ինչու չէ, նաև՝ տեսանյութեր, որոնք կներկայացնեն, թե ինչպես են անցնում ակումբային հանդիպումները կամ հետաքրքիր նյութեր տվյալ քննարկման թեմայի վերաբերյալ: Այս ամենը, իհարկե, կարող է ակումբ «բերել» նոր մասնակիցների, սակայն ինչպե՞ս ապահովել մասնակիցների հետաքրքրությունը, որպեսզի նրանց այցերը շարունակական լինեն: Առաջին պայմանը, իհարկե, հյուրընկալ, ջերմ մթնոլորտն ու հետաքրքիր թեմաներն են: Սակայն մասնակիցների կապը ակումբի հետ ամրապնդելու և հոգատարության զգացումը բարձրացնելու համար շատ կարևոր է, որ նրանք իրենց մի «մասնիկը» ներդնեն ակումբում: Դա կարող է լինել իրենց կողմից առաջարկվող թեմաների քննարկումը, հանդիպումներից մեկի ընթացքում ակումբ վարելու հնարավորությունը կամ ակումբավարների օգնությամբ իրենց թաքնված ներուժի բացահայտումը:

Ակումբային քննարկման նախագծումն ու իրականացումը

Մինչև ձեռնարկի այս հատվածին հասնելը՝ դուք բազմաթիվ խորհուրդներ եք ստացել, թե ինչպես մեկնարկեք ձեր սեփական ակումբային հանդիպումը: Մնում է թեմայի ընտրության և ակումբի հանդիպումների համար դրա նախապատրաստման հարցը: Այդ պատճառով առաջիկա մի քանի էջերում կանդիդատառնանք այս գործընթացի բովանդակային կողմին, կուսումնասիրենք թեմային առնչվող ռազմավարություններն ու տեղեկատվական ռեսուրսի հետ աշխատելու առանձնահատկությունները: Բացի այդ, կխոսենք աշխատանքային այն գործիքների և մեթոդների մասին, որոնք կարելի է կիրառել մասնակիցներին ցանկացած թեմայի շուրջ ավելի խորը մտորելու և միմյանց հետ ավելի աշխույժ քննարկումների մեջ մտնելու համար: Ոչ պակաս կարևոր են նաև վերջում մեր ներկայացրած հղումները: Սրանք, որպես լրացուցիչ ռեսուրս, կարող են ծառայել ձեր սեփական գործիքարանն ընդլայնելու համար:

Ինչպե՞ս ընտրել թեման

Առաջին հարցը, որ պետք է տալ թեման ընտրելիս, այն է, թե ո՞ր թեմաներն են ավելի հարմար ակումբային քննարկումների ժամանակ: Իհարկե, կան որոշ «դասական» թեմաներ, որոնք կապված են քաղաքացիական կրթության հետ, ինչպես օրինակ՝ քաղաքական համակարգերի բնույթը կամ անհատի քաղաքացիական իրավունքներն ու պարտականությունները: Սակայն մեր ընկալմամբ քաղաքացիական կրթությունը չպետք է սահմանափակվի սրանով: Ինչպես արդեն ասվել է երկրորդ գլխում, մեր հասարակարգը մարդու կողմից է ստեղծված, հետևաբար՝ փոփոխելի է: Այդ պատճառով դրա մասը կազմող ցանկացած բան քննարկման և խնդրադրման թեմա դառնալու ենթակա է: Նույնիսկ բնությունը, որ ընդունված է համարել մարդու կողմից ստեղծված ամեն ինչի հակոտնյան, կարող է հրաշալի թեմա լինել, եթե այն դիտարկում ենք մարդու և շրջակա միջավայրի միջև փոխհարաբերության տեսանկյունից:

Այսպիսով, առաջարկվող բոլոր տարբերակներից որո՞նք են, որ կարող են խմբային քննարկման լավ թեմա դառնալ: Հետևյալ հարցերը ձեզ կօգնեն սրա պատասխանը ստանալուն:

1. Արդյո՞ք թեման համապատասխանում է մասնակից երիտասարդների կարիքներին:

Սա վճռորոշ հարց է: Եթե թեման մասնակիցներին անհամապատասխան թվա,

կնվագի նրանց շահագրգռվածությունն ու մասնակցությունը: Համապատասխանությունն այս դեպքում նշանակում է, որ մասնակիցները պետք է կարողանան գտնել իրենց սեփական կյանքի և տվյալ թեմայի առնչությունները: Սա վերաբերում է մարդկային գոյության բոլոր կարևորագույն հանգամանքներին: Օրինակ, շրջակա միջավայրի մասին բոլորս էլ մեր սեփական դիրքորոշումներն ունենք: Գիտենք, թե ինչպես պետք է վերաբերվել բնությանը և մեր առօրյայում այնպիսի գործողություններ ենք կատարում, որոնք դրականորեն կազդեն վերջինիս վրա:

Իհարկե, թեմայի մեր ընտրությունը դեռևս չի նշանակում, թե մասնակիցները բոլորն էլ ի սկզբանե համաձայն են լինելու, որ սա հենց այն է, ինչ իրենց պետք է: Թե որքանով է թեման արդիական իրենց կյանքում, անհատական ընկալման խնդիր է: Այդ պատճառով թեման ընտրելիս պետք է հաշվի առնել, որ այն գոնե կարևորվելու *ներուժ* ունենա: Այնուհետև, հետաքրքիր մեթոդներ և միջոցներ կիրառելով, մասնակիցներին հնարավորություն կտամք առնչություններ գտնելու իրենց սեփական կյանքի հետ:

2. Արդյո՞ք դուք ինքներդ հետաքրքրված կամ շահագրգռված եք տվյալ թեման ավելի խորը ուսումնասիրելու հարցում:

Առաջին անգամ ակումբային աշխատանք նախաձեռնելիս դուք կարող եք մտածել, թե ինչպե՞ս եք աշխատելու մի թեմայի շուրջ, որի մասնագետը չեք: Անկախ այս մտահոգությունից՝ կարևոր է հասկանալ, որ պարտադիր չէ այդ թեմայի փորձագետը լինել՝ նախքան ակումբային աշխատանք սկսելը: Ակումբում խմբավարությունն ստանձնելիս հնարավոր է՝ դուք թեմայի մասին ամենևին էլ ամենատեղեկացվածը չլինեք: Սա առաջին հայացքից տարօրինակ կարող է դիտվել, սակայն ամեն ինչ պարզ է դառնում, երբ հասկանում ենք, որ ակումբում խմբավարի պարտականությունը ամենևին էլ քննարկվող հարցերին վերջնական պատասխաններ տալը կամ ակադեմիական դասախոսություն կարդալը չէ: Որպես ակումբավարներ՝ մենք պարտավոր ենք քննարկման գործընթացում մեր մասնակիցներին ուղեկցել, սակայն միևնույն ժամանակ ինքներս պետք է սովորողների դերում մնանք և պատրաստ լինենք մեր մասնակիցների հետ քննարկումների ընթացքում նորանոր բաներ սովորելու:

Ամենակարևորը սովորելու, աճելու և թեման ավելի խորը հասկանալու ձեր սեփական շահագրգռվածությունն ու տրամադրվածությունն են. դուք պարտավոր չեք հենց սկզբից ամեն ինչ իմանալու:

Եթե թեմայի արդիականության և անձնական շահագրգռվածության վերաբերյալ հարցերին «այո» պատասխանեք, ուրեմն շնորհավորում ենք. դուք գտել եք ձեզ անհրաժեշտ թեման: Այդուհանդերձ, որոշ հավելյալ ասպեկտներ կան, որոնք պետք է հաշվի առնեք:

3. Արդյո՞ք սա այն թեման է, որը կարելի է այլ վայրերում էլ քննարկել:

Հարցերից մեկը, որի մասին կարող եք մտորել, սա է. արդյո՞ք կան այլ վայրեր, որտեղ երիտասարդները կարող են մասնակցել ընտրված թեմայի շուրջ քննարկումներին: Սա կարևոր է, քանի որ քննարկումների ակումբներում պետք է քննարկվեն այնպիսի թեմաներ, որոնց միգուցե բավականաչափ չեն անդրադառնում դպրոցներում և երիտասարդական այլ կազմակերպություններում: Սա, իհարկե, հավելյալ չափանիշ է, և ոչ մի վատ բան չկա, եթե ընտրում եք այնպիսի թեմա, որը մեկ այլ տեղում արդեն քննարկվել է, չէ՞ որ ի վերջո արդյունքը մեծ մասամբ կախված է լինում նրանից, թե ինչպե՞ս է այն ներկայացվում:

4. Արդյո՞ք թեման կոնկրետ գործողությունների առաջնորդելու ներուժ ունի:

Սա կարևոր խնդիր է, քանի որ ակումբային հանդիպումը պետք է մասնակիցների մոտ ոչ միայն քննադատական մոտեցում, այլև գործելու ցանկություն արթնացնի, որն էլ իր ազդեցությունը կունենա ակումբում չընդգրկված մարդկանց վրա: Հասարակական կյանքի հետ առնչվող թեմաներից շատերը հետագա քայլերի առաջնորդելու ներուժ ունեն, սակայն պետք է նախօրոք մտածել, թե ինչպե՞ս ձևակերպել տվյալ թեման, որ այն ակումբային քննարկումներից վերածվի արտաակումբային գործողությունների:

Ինչպե՞ս մոտենալ թեմային

Ինչպես ներկայացրել ենք ձեռնարկի առաջին գլխում, «Հայաստանի երիտասարդ քաղաքացիներ» ծրագրի շրջանակներում մենք պարզեցրել ենք թեմային մեկնարկ տալու խնդիրը՝ ընտրելով «ամսվա թեմա», որն այնուհետև ակումբի խմբավարները բաժանել են ենթաթեմաների: Այս մոտեցումն ուսանելի է. ցույց է տալիս, որ դուք որպես սկիզբ կարող եք ընտրել մի վերացական թեմատիկ դաշտ՝ այնուհետև փորձել հետազոտել այն տարբեր տեսանկյուններ: Ասենք թե դուք հետաքրքրված եք մարդու իրավունքների թեմայով: Դուք ինքներդ ձեզ կարող եք հարցնել. արդյոք ձեր աշխատանքը պետք է վերաբերի մարդու իրավունքների հայեցակարգին ընդհանրապես, թե՞ կուզենայիք ընտրել դրան վերաբերող մեկ խնդիր, ասենք՝ ապաստարան հայցողների խնդիրը և խորանալ դրա ուսումնասիրության մեջ: Կուզենայիք քննարկել Հայաստանում մարդու իրավունքների վիճակը, թե՞ վերջինս համեմատել այլ երկրների համապատասխան վիճակների հետ: Ընդհանրական թեմայի տարբեր կողմերն ուսումնասիրելը մեխանիկական գործընթաց չէ, և դա անելու ձևն ընտրելիս դուք որոշակի ժամանակի և փորձի կարիք կունենաք: Բայց կան որոշ պատրաստի ուղիներ ու մարտավարություններ, որոնք կօգնեն ձեզ դրանում:

Խնդրադրում

Թեման ակունքային քննարկմանը հարմարացնելու մի լավ մարտավարություն կա՝ այն պետք է վերածնակերպել որպես խնդիր: *Խնդիրն* այս ենթատեքստում չի նշանակում ինչ-որ բացասական մի բան: Սա ավելի շուտ գիտակցումն է, որ այն, ինչ մենք ընկալում ենք որպես ի սկզբանե տրված, կամ աներկբայելի մի բան, իրականում հավերժական կարգ չէ, և կարող է քննարկվել, փոփոխվել:

Եկե՛ք որպես օրինակ դիտարկենք արվեստը: Թվում է, թե ընդհանուր առմամբ գիտենք՝ ինչ է արվեստը: Թեման խնդրի վերածելու համար սկզբում պետք է ինքներս մեզ հետևյալ հարցը տանք. ինչպե՞ս կարելի է սահմանել *արվեստ* հասկացությունը: Արդյոք բավական է, որ մեկն ասի, թե արվեստ է ինչ-որ մեկի կողմից ստեղծված արվեստի նմուշը: Կարո՞ղ է, կամ պե՞տք է, որ արվեստը քաղաքականացված լինի: Արդյո՞ք արվեստում ամեն ինչ թույլատրելի է: Եվ եթե ոչ՝ ապա որո՞նք են այն սահմանները, որ հատել չի կարելի: Նման հարցեր բարձրացնելով՝ դուք արդեն իսկ նյութ եք կուտակում ենթահարցերի համար: Օրինակ՝ տվյալ դեպքում «Ի՞նչ է արվեստը», «Արվեստն ու քաղաքականությունը», «Արվեստի սահմանները» և այլն:

Միջնակության օբյեկտիվ (ոսպնյակ)

Մեր ընդհանրական ընկալումը հարցի վերածելու մյուս մարտավարությունը դրան «մշակության օսպնյակի» միջով նայելն է: Սա նշանակում է դիտարկել այլ մշակույթները՝ հասկանալու համար տվյալ թեմայի վերաբերյալ ուրիշների ընկալումները: Օրինակ՝ վերցնենք հակասությունը (կոնֆլիկտ): Ինչպե՞ս է հակասությունն ընկալվում մեկ այլ մշակույթի ենթատեքստում: Ինչո՞վ է մեր ընկալումը տարբերվում մյուսներից: Կամ վերադառնանք մարդու իրավունքների խնդրին. Արդյո՞ք *մարդու իրավունքները* Արևմուտքից ներմուծված հասկացություն է, թե՞ համանման գաղափարներ կարող ենք գտնել նաև այլ մշակույթներում:

Այս հարցերը այլ լույսի տակ են երևում, երբ դրանք մշակության ենթատեքստում եք դիտարկում: Սա մեզ օգնում է ուսումնասիրելու մեր սեփական մշակույթի նշանակությունը և խնդիրների հաղթահարման այլընտրանքային ուղիներ գտնելու հնարավորություն է տալիս:

Պատմական ոսպնյակ (օբյեկտիվ)

Նորմերի և արժեքների տարբերությունները բացահայտելու համար միշտ չէ, որ կարիք կա այլ երկրների օրինակը դիտարկելու. կարող ենք պարզապես մեր սեփական պատմության վրա հիմնվել: Նորմերն ու արժեքները մշտական փոփոխման և վերափոխման պրոցեսում են, և այն, ինչ նորմալ էր համար-

վում մի քանի տասնամյակ առաջ, մի ակնթարթում կարող է փոխվել: Սեռային (գենդերային) դերերի օրինակին անդրադառնալով՝ կարող եք պարզել, թե ինչպե՞ս էր ընկալվում կանանց և տղամարդկանց դերը 50 տարի առաջ: Ի՞նչ տարբերություններ կարող ենք տեսնել՝ համեմատելով այսօրվա և երեկվա իրավիճակները: Հնարավո՞ր էր, օրինակ, որ 50 տարի առաջ կինը որևէ ընկերությունում ղեկավար պաշտոն զբաղեցներ:

Այն գիտակցությունը, որ մեր սեփական մշակույթը նույնպես դինամիկ կառույց է, մեզ հնարավորություն է տալիս մտածելու և քննարկելու այլընտրանքները և հասկանալու, որ մենք՝ ինքներս, փոփոխության գործոն կարող ենք հանդիսանալ:

Տեղեկատվական աղբյուրների ուսումնասիրություն և աշխատանք դրանց հետ

Սույն բաժնում մենք ընտրված թեմայի վերաբերյալ ինքնակրթության նպատակով կուսումնասիրենք տեղեկատվության տարբեր տեսակների հետ աշխատելու ձևերը: Մի կողմից մեր բախտը բերել է, և մեզ համար ավելի քան երբևէ հասանելի է տեղեկատվությունը: Համացանցի զարգացմանը զուգընթաց տեղեկատվության աներևակայելի հոսքի հետ շփվելու հնարավորություն ստացանք, ինչն իր հերթին հանգեցրեց դրա ժողովրդավարացմանը: Որոշակի թեմա ուսումնասիրելու համար այլևս կարիք չկա օգտվելու մասնագիտացված հարուստ գրադարաններից, քանի որ տեղեկույթի թվայնացված ծավալը հասանելի է գրեթե ամենուրեք:

Մյուս կողմից՝ այն փաստը, որ մեզ հասանելի է տեղեկության անվերջ թվացող հոսքը, նոր մարտահրավերներ է առաջ բերում: Ինչպե՞ս կարող ենք պեղել անհրաժեշտ տեղեկությունը: Որո՞նք են մեր հետազոտությունն սկսելու լավագույն մարտավարությունները: Եվ հատկապես՝ ո՞ր աղբյուրներն են իրոք վստահելի: Այս վերջին մարտահրավերի նշանակությունը կարևոր է այն պատճառով, որ յուրաքանչյուր մարդ հնարավորություն ունի մուտք գործելու համացանց և հրապարակելու ցանկացած բան, և սա՝ որակի վերահսկման ինստիտուտի բացակայության պայմաններում: Ուրեմն, անհրաժեշտ տեղեկության որակի ստուգումը վերապահված է մեզ, և մենք համապատասխան մարտավարությունների կարիք ունենք՝ պարզելու համար, թե այս բազմազան աղբյուրներից որո՞նք են առավել վստահելի: Այս թեմային կվերադառնանք մի փոքր ուշ: Այժմ եկե՛ք անդրադառնանք տեղեկության աղբյուրների այն տեսակներին, որոնք մատչելի են ձեզ:

Աղբյուրների տեսակները

Տեղեկության համացանցային աղբյուրները, անշուշտ, արժեքավոր են և որևէ թեմայի մասին տեղեկություն գտնելու համար շատ օգտակար կարող են լինել: Այսուհանդերձ, տեղեկություն հավաքելու համար մի քանի այլ ուղիներ էլ կան, և մենք կուզենայինք հորդորել ձեզ՝ չսահմանափակվել միայն *առցանց* ուսումնասիրություններով:

Գրքեր և ամսագրեր

Նույնիսկ թվայնացման այս դարաշրջանում տեղեկության մի մեծ քանակություն հասանելի է միայն տպագիր ձևով, և ուրեմն, այս միջոցներն էլ պետք չէ մոռացության մատնել: Նոր գրականությունից զատ՝ տպագիր նյութերի մի անվերջ քանակություն կա նաև նախորդ տասնամյակների հրապարակումների շարքում, որոնք միշտ չէ, որ թվայնացված տարբերակ ունեն: Եթե այդպիսի հնարավորություն ունեք, պարզե՛ք, թե արդյոք գրադարաններում չկա՞ն ձեր թեմային առնչվող գրքեր: Դրանք սովորաբար մեզ հետաքրքրող թեմաների վերաբերյալ ավելի բազմակողմանի նյութեր են պարունակում, և գիրքը այս դեպքում կարող է համացանցում ձեր որոնումների մի քանի ժամերը խնայել: Բացի գրքերից՝ կարող եք փորձել մասնագիտացված ամսագրեր գտնել, օրինակ՝ արվեստին վերաբերող, եթե ուզում եք տեղեկություն գտնել որևէ գեղանկարչի մասին, որին ուզում եք ներկայացնել, կամ օրինակ՝ քաղաքագիտության վերաբերյալ:

Մարդկային ռեսուրսներ

Տեղեկության մյուս աղբյուրը, որ չի կարելի թերագնահատել, մարդկային ռեսուրսներն են: Դուք կարող եք վստահ լինել, որ ցանկացած թեմայի վերաբերյալ նյութ պատրաստելիս հաստատ առաջինը չեք: Այդ պատճառով միշտ էլ հնարավոր է տվյալ դաշտի փորձագետներ գտնել, որոնցից խորհուրդ կամ նյութեր կարող եք ստանալ: Կարող եք նաև մասնագետ հրավիրել ձեր ակումբում ելույթ ունենալու համար:

Փորձագետներից զատ, (օրինակ՝ գիտնականներ, արվեստագետներ կամ քաղաքական գործիչներ), կարող եք փորձել նաև այնպիսի կազմակերպություններ գտնել, որոնք զբաղվում են ձեր ընտրած թեմայով, օրինակ՝ մարդու իրա-

վունքների: Նման կազմակերպությունները կարող են ձեզ նյութեր տրամադրել և կամ կապ հաստատել փորձագետների հետ:

Եվ վերջապես օգտագործե՛ք ձեր անձնական կապերը, երբ, օրինակ, ցանկանում եք որևէ թեմայի շուրջ հանրային կարծիքն իմանալ: Խոսե՛ք ձեր ընկերների, ծնողների, բարեկամների հետ՝ պատկերացում կազմելու համար թեմայի վերաբերյալ նրանց դիրքորոշումների մասին: Հնարավոր է, որ նրանք նոր գաղափարներ տան ձեզ այն մարդկանց մասին, որոնք հետազայում կարող են օգտակար լինել ձեզ:

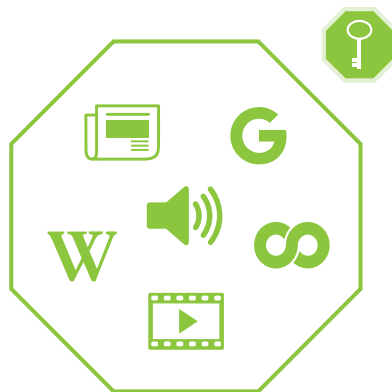
Համացանցային ռեսուրսներ

Հայաստանյան իրականության մեջ համացանցային ռեսուրսները մի լուրջ թերություն ունեն, այն է՝ հայերենով որակյալ *առցանց* ռեսուրսները դեռևս շատ հազվագյուտ են: Թեև Wikipedia-ում հայերեն հոդվածների թիվը շատացնելու ուղղությամբ հատուկ արշավ եղավ, այդուհանդերձ դրանք դեռևս քիչ են: Այդ պատճառով միշտ փորձե՛ք ընդլայնել որոնումները ձեզ մատչելի այլ լեզուներով ևս: Ռուսերենով տեղեկատվական ռեսուրսներն արդեն լիովին նոր, նշանակալի ծավալ են ապահովում, սակայն, իհարկե, անգլերենով/ֆրանսերենով գրականությունն առավել մեծ հնարավորություններ է ընձեռնում:

Google

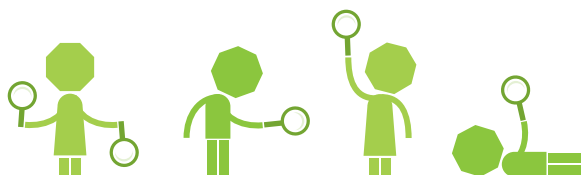
Ձեր համացանցային որոնումների համար Google-ը ակնհայտորեն պետք է մեկնարկային աղբյուր լինի (չնայած որոնողական այլ գործիքներ ևս կան):

Ահա ձեր որոնումներն առավել արդյունավետ դարձնելու մի քանի հուշումներ և խորհուրդներ.

- Առհասարակ, փորձե՛ք ձեր հիմնական թեմայի վերաբերյալ տարբեր համադրություններ և լրացումներ գտնելու համար ետուառաջ տալ որոնման ենթակա տվյալները: Օրինակ՝ «մարդու իրավունքներ», «մարդու իրավունքների կարևորությունը», «մարդու իրավունքները Հայաստանում», «մարդու իրավունքների պատմությունը», «մարդու իրավունքների փիլիսոփայությունը» և այլն՝ արդյունքների ավելի մեծ բազմազանություն ստանալու համար:
- Փորձե՛ք որոնել ձեզ ծանոթ հարցերը, օրինակ՝ «Արվեստը պե՞տք է քաղաքականացված լինի», կամ՝ «Մարդու իրավունքները ընդհանրապե՞ս են»: Այս ռազմավարությունը արդյունքների ավելի մեծ ցանկ կտրամադրի ձեզ, քան պարզապես «Արվեստն ու քաղաքականությունը» կամ «Մարդու իրավունքները» որոնելը:
- Բազմաթիվ բառերից կազմված տվյալներ փնտրելու դեպքում փորձե՛ք օգտվել չակերտներից, օրինակ՝ «Մարդու իրավունքների ուսուցում», և կտեսնե՛ք, թե որքան են տարբերվում որոնման արդյունքները:
- Եթե գործ ունե՛ք կրթության ոլորտի հետ, փորձե՛ք գտնել, օրինակ, հասանելի անվճար ձեռնարկներ կամ ուղեցույց գրքեր, որոնք առնչվում են ձեր թեմային, օրինակ՝ «Մարդու իրավունքների ուսումնական ձեռնարկ»: Նաև հիմնավորապես ստուգե՛ք այն կայքերն ու կազմակերպությունների էջերը, որոնք ակտիվ են տեղեկատվական նյութերի և միջոցների տրամադրման ոլորտում:

Wikipedia

Ձեր ուսումնասիրություններն սկսելու մի այլ լավ տարածք է Wikipedia-ն: Ինչպես Google-ի որոնումների դեպքում, այստեղ նույնպես կարող եք օգտագործել ձեր ունեցած բոլոր լեզվական հմտությունները: Նույնիսկ եթե մի լեզվով տվյալ հոդվածը գտնում եք, ավելի լավ կլինի նույն բանը մուտքագրել նաև այլ լեզուներով, քանի որ այսպիսով կհաջողվի նույն խնդրին տարբեր մոտեցումներ գտնել: Եթե անգամ թեմայի վերաբերյալ լավ գրված հոդված չեք կարողանում գտնել Wikipedia-ում, միևնույնն է՝ այլ ռեսուրսներ գտնելու հնարավորություն կստանաք: Կամ հենց տվյալ հոդվածում հատուկ հղումներով բաժին կգտնեք, կամ անհրաժեշտ նյութերը կարող եք որոնել ծանոթագրություններում:

Տեսանյութեր

Միշտ էլ արժե տնտղել տեսանյութերի կայքերը: Մի կողմից դուք կարող եք տեսանյութերն օգտագործել ինքնակրթության նպատակով, օրինակ՝ եթե ձեր թեմայի համար դասախոսություններ կամ փաստաթղթեր եք պատրաստում, մյուս կողմից կարող եք մեծ թվով ուսումնական ֆիլմեր և անիմացիաներ գտնել՝ որպես ակումբային հանդիպումների նյութ գործածելու համար:

Ամսագրեր

Մասնագիտացված տպագիր ամսագրերից շատերն ունենում են իրենց էլեկտրոնային տարբերակները, որոնցում ներառված հոդվածներից առվազն մի քանիսը մշտապես հասանելի են: Այդ պատճառով դրանց որոնումները նույնպես շատ արժեքավոր կարող են լինել մասնագիտացված տեղեկատվություն և հոդվածներ գտնելու համար:

Ձայնագրություններ

Սրանք որոշակի թեմայի վերաբերյալ աուդիոձայնագրությունների շարք են, որոնց կարող եք բաժանորդագրվել կամ էլ ավտոմատ կերպով ներբեռնել: Սրանք նույնպես ինքնուսուցման հրաշալի միջոցներ են, քանի որ թեմաների հսկայական բազմազանություն են պարունակում: Բացի այդ, դրանք կարող են հրաշալի լրացում լինել ձեր թեմայի վերաբերյալ ընթերցում կամ դիտում իրականացնելիս:

MOOC-եր

Եթե ցանկանում եք լավագույնս զարգացնել ձեր ընտրած թեմայի վերաբերյալ գիտելիքները, գրանցվե՛ք տվյալ թեմային առնչվող (MOOC)-ում՝ *Ծավալուն առցանց բաց դասընթացին*: Սա ուղեկցող նյութերով դասախոսությունների շարք է, որը հասանելի է ամբողջ աշխարհի համալսարաններում: Դրանք մատչելի են տարբեր աստիճանի փորձառություն ունեցող մարդկանց, և այստեղ դուք ձեր թեմային առնչվող ճանաչողական դասընթացների մեծ բազմազանություն կգտնեք:

Առցանց ռեսուրսների հավաստիության ստուգում

Ինչպես վերևում նշվեց, համացանցում անձայրածիր թվացող տեղեկատվությունը քննադատական մոտեցում է պահանջում՝ մեր կողմից օգտագործվող աղբյուրների որակը գնահատելու համար:

Ստորև ներկայացվող հարցերը կարող են որպես ուղեցույց ծառայել՝ տեղեկատվական ռեսուրսի հավաստիության աստիճանը ճշտելու համար:

- Հնարավոր է պարզել, թե ով է հոդվածի հեղինակը: Եթե այո, արդյոք կարող եք ավելի շատ տեղեկություններ գտնել նրա մասին: Արդյո՞ք նա կարող է տվյալ ոլորտի փորձագետ համարվել: Անանուն հրապարակված հոդվածներն ու տեղեկություններն արդեն իսկ կասկածի տեղիք են տալիս:
- Կարող եք գտնել տվյալ տեղեկության հրապարակման ժամկետը: Արդյո՞ք սա նոր աղբյուր է, թե՞ արդեն հնացած:
- Արդյոք տվյալ ռեսուրսը նկարագրական և չեզոք է, թե՞ նպատակ ունի ձեզ համոզելու, որ այս կամ այն կարծիքը ճիշտ է:
- Ինչպիսի՞ կայքում է տեղեկությունը հրապարակված: Արդյո՞ք սա պաշտոնական կառույց է կամ նորությունների կայք, որոնք որակի վերահսկման իրենց սեփական լծակներն ունեն, թե՞ ընդամենը ինչ-որ մեկի անձնական բլոգն է, որտեղ յուրաքանչյուրը կարող է գրել՝ ինչ ուզենա:
- Արդյո՞ք կայքը, որում նյութը հրապարակված է, քաղաքական ենթատեքստ ունի, կամ գործարար շահեր ունի ու հետևաբար կոնկրետ կողմնորոշում ունի:
- Հոդվածում հղումների տեսքով ապացույցներ ներկայացված են այս կամ այն պնդման առնչությամբ, թե՞ ոչ: Լավ և հուսալի կայքը միշտ իր սեփական թափանցիկ աղբյուրներն է ունենում: Ընդհանրապես ճիշտ կլինի չհավատալ միայն մեկ աղբյուրի: Եթե գտնում եք որևէ թվային տվյալ կամ հետաքրքրական մի փաստ, որ կուզենայիք ներառել ձեր պրեզենտացիայի մեջ, փորձեք դրանց վերաբերյալ ավելի շատ աղբյուրներ գտնել:

Հնարավոր
չէ ճշգրիտ ցու-
ցակ ունենալ՝ 100%-ով
վստահ լինելու համար, որ ձեր
գտած տեղեկությունը ճիշտ է, քանի
որ սխալ տեղեկությունները լայնորեն
սփռված են անգամ որակյալ լրատվամի-
ջոցներում: Այդուհանդերձ, վերևում բեր-
ված հարցերն ու մարտավարությունները
կարող են ձեզ օգնել՝ ձեր ընտրած աղբ-
յուրների վերաբերյալ քննադատական
մոտեցում ձևավորելու և ձեր դա-
սընթացների մասնակիցներին
ճիշտ տեղեկություն մա-
տուցելու համար:

Ինչպե՞ս կառուցել ակումբի հանդիպումը

Երբ դուք արդեն ընտրել եք թեման և համապատասխան որոնողական աշխատանք իրականացրել, հարց է առաջանում, թե ինչպե՞ս պետք է կառուցեք ձեր ակումբի *հանդիպումը*: Այս նպատակով այժմ կդիտարկենք *անհրաժեշտ* բաղկացուցիչ մասերը:

Բացումը

Բացման գլխավոր գործառույթն է մասնակիցներին ողջունելն ու նրանց հստակ պատկերացում տալն այն մասին, թե ինչ ակնկալիքներ կարող են ունենալ տվյալ դասընթացից: Գերադասելի է ունենալ՝ A1 չափի թուղթ, որի վրա կներկայացվի ծրագրի կառուցվածք: Մասնակիցներն այսպիսով իրազեկված կլինեն, թե ինչ են պատրաստվում անել: Եթե նոր խումբ է, շատ լավ կլինի մասնակիցներին ներկայանալու հնարավորություն տալ: Եթե դուք հրավիրված խոսնակ ունեք, օգտագործե՛ք նրան նույնպես ներակայացնելու հնարավորությունը:

Բացումը հարմար պահ է, նաև «եներջայգեր» կիրառելու համար. նման խաղերը նպաստում են հրաշալի խմբային մթնոլորտ ստեղծելուն: Դուք պետք է նկատի ունենաք, որ հատկապես ոչ-ֆորմալ կրթության ոլորտում նոր մասնակիցների համար այսպիսի խաղերը սկզբում կարող են մի քիչ նյարդայնացնող լինել: Նաև իմացե՛ք, որ բացումը չպետք է երկար տևի. 10-15 րոպեն լիովին բավարար է:

Տեսական նյութի ներկայացում և պրեզենտացիա

Ոչ-ֆորմալ կրթության ձևաչափով աշխատանքը չի ենթադրում, որ դուք երբեք տեսական տվյալների օգնությամբ չեք դիմելու: Հակառակը՝ չափավոր տեսական նյութի ներկայացումն ու պրեզենտացիան կարող են դառնալ ձեր ակումբի ամենաոգեշնչող մասը և հետագա քննարկումների կարևոր հիմքը: Եթե որոշել եք պրեզենտացիա անել, անպայման մասնակիցների հետ մշտական կապի մեջ մնացեք: Սա կարելի է անել, օրինակ, որոշ ամփոփիչ հարցեր տալով նրանց կամ նրանց հարցերին տեղ թողնելով:

Այս ձևաչափի հատուկ տարբերակ է, երբ փորձագետն ինքն է ներակայացնում տեսական նյութը: Եթե ուզում եք աշխատել հրավիրված խոսնակի հետ, հստակ պայմանավորվածություններ ձեռք բերեք, օրինակ՝ պրեզենտացիայի տևողության և թեմայի կոնկրետ նպատակի վերաբերյալ: Նաև հավաստիացե՛ք, որ տեսական նյութի ներկայացումը չի գրավի դասընթացի ամբողջ ժամանակը (քառասուն րոպեն առավելագույնն է): Սա կարևոր է նրանով, որ այնուհետև հյուրին քննարկումների մեջ ներգրավելու հնարավորություն կտրվի:

Քննարկումներ և ինտերակտիվ վարժություններ

Քննարկումներն ու ինտերակտիվ վարժությունները սովորաբար ակունբային հանդիպման առանցքն են կազմում, քանի որ մասնակիցները թեմաներն ինքնուրույն ուսումնասիրելու հնարավորություն են ստանում: Միջոցների բաժնում դուք բացի ոգեշնչումից կարող եք նաև խորհուրդներ ու առաջարկություններ գտնել, որոնք կիրառելի են ցանկացած թեմայի վերաբերյալ: Այստեղ կա նաև մեթոդների և միջոցների մի հսկայական քանակություն: Այս գլխի վերջին հատվածում կարող եք գտնել բազմաթիվ աղբյուրների հղումները:

Փակում

Չմոռանա՛ք միշտ որոշակի ժամանակ հատկացնել դասընթացի պատշաճ փակման համար: Այս հատվածը կարող է օգտագործվել, որպեսզի խմբավարը հանրագումարի բերի և ներկայացնի գործընթացն ու քննարկումները, ու թե ինչ է նախատեսվում անել հաջորդիվ: Սա կարող է օգտագործել նաև մասնակիցների հետ հետադարձ կապ իրականացնելու և նրանց հնարավորություն տալու համար խոսելու այն մասին, թե ինչ զգացումներ ունեցան, և եթե դրա կարիքը կա՝ արտահայտվելու նախքան հեռանալը:

Աշխատանքային գործիքներն ու մեթոդները

Հաջորդող շարադրանքում դուք կգտնեք որոշ միջոցներ և մեթոդներ, որոնք կարող եք օգտագործել ակունբի քննարկումն ավելի դինամիկ և ինտերակտիվ դարձնելու համար: Սրա համար մենք մեր ուշադրությունը կբևեռենք մի քանի հիմնական սխեմաների վրա, որոնք կարող եք գործածել ցանկացած թեմայի առնչությամբ: Եթե դուք փնտրում եք կրթական ոլորտի մասնագիտացված միջոցներ, այս գլխի վերջում կարող եք գտնել *գործիքաբանի* և ձեռնարկների վերաբերյալ մի շարք հղումներ:

Նախքան քննարկումները հեշտացնող կոնկրետ միջոցներ ու մեթոդներ դիտարկելը, մենք կուզենայինք որոշ հուշումներ տալ, որոնք պետք է հաշվի առնել անհրաժեշտ մեթոդներն ընտրելիս:

Հարմարավետությունը

Արդյո՞ք տվյալ մեթոդը համապատասխանում է այն նպատակներին, որոնց ուզում եք հասնել: Փորձե՛ք նախ ինքներդ ձեզ համար պարզել, թե որո՞նք են այն առանցքային խնդիրները, որոնց առնչվում է տվյալ մեթոդը և տեսնել, թե արդյո՞ք համապատասխանո՞ւմ է ակունբի համար ընտրված թեմային: Մի այլ հարց, որը հարկավոր է հաշվի առնել այս ոլորտում, այն է, թե արդյո՞ք մասնակիցները հոգեբանորեն պատրաստ են դրան: Սա վերաբերում է հատկապես այն մե-

թողներին, որոնցում ինքնարտահայտման բազմաթիվ ձևեր են օգտագործվում, օրինակ՝ թատրոնը կամ ստեղծագործական այլ մեթոդներ: Ընդհանուր առմամբ, նախքան անձնական մեծ ներգրավվածություն պահանջող մեթոդ կիրառելը՝ դուք պետք է վստահության որոշակի մակարդակ ստեղծեք խմբում:

Ժամանակի կառավարումը

Մեթոդի տևողությունը համապատասխանում է արդյոք ձեր գրաֆիկին: Սա շատ կարևոր հարց է, քանի որ մենք սովորաբար թերագնահատում ենք վարժությունների տևողության հարցը: Հաշվի առեք նաև, որ եթե ինտերակտիվ վարժություններ եք կիրարկում, դուք կարիք կունենաք բավականաչափ ժամանակ հատկացնել մասնակիցների այս փորձառության վերաբերյալ այնուհետև դերքիֆինգ և քննարկումներ անցկացնելու համար:

Ամփոփում

Ունա՞կ եք արդյոք վարժության վերաբերյալ ամփոփում (դերքիֆինգ) վարելու: Հատկապես այն դեպքում, երբ նոր կամ անծանոթ մեթոդ եք կիրառում, վարժության մասն ավարտելուց հետո քննարկման ընթացքում ժամանակ հատկացրեք դրա ուշադրության արժանի կողմերի ամփոփմանը: Ավելի հեշտ է մեթոդի տեխնիկական իրականացումը, սակայն մասնակիցների ուսումնական փորձառության ամենակարևոր մասը պետք է, իհարկե, արտացոլվումը լինի:

Սահմանման վարժություններ

Ներածություն

Սահմանման վարժությունները թեման սկսելու հրաշալի ձև են: Դրանք արդյունավետ միջոց են ինքնըստինքյան հասկանալի թվացող բաները փոքր-ինչ կասկածի տակ առնելու և քննարկումներին մեկնարկ տալու համար: Հատկապես, եթե խոսքը վերաբերում է ընդհանրական տերմիններին, ինչպես օրինակ՝ *մշակույթ*, *կրթություն*, *հասարակություն*, *արդարադատություն* և այլն, մեզ հաճախ թվում է՝ գիտենք, թե ինչ ենք հասկանում դրանց տակ, և որ ուրիշները նույն կերպ են դրանք ընկալում: Սակայն, երբ մեզ խնդրում են ավելի ճշգրիտ պատասխան տալ, մենք հաճախ ստիպված ընդունում ենք, որ կամ ի վիճակի չենք դա անելու և կամ, որ մեր ընկալումը շատ տարբեր է մյուսներից:

Նկարագրություն

Պարզեցված տարբերակով կարող եք խումբը բաժանել ավելի փոքր ենթախմբերի և հանձնարարել ընտրել մի ընդհանուր հասկացություն և այնուհետև դա ներկայացնել ամբողջ խմբին:

Առավել բարդ տարբերակով այն հետևյալ տեսքն ունի.

1. Խմբի անդամներից յուրաքանչյուրին 5-10 րոպե է տրվում՝ քննարկվող տեղանքի սեփական սահմանումը գրելու համար:
2. Մասնակիցներին խնդրում են զույգեր կազմել և հանդես գալ ընդհանուր սահմանումով:
3. Երրորդ քայլով արդեն կազմված զույգերը պետք է միավորվեն մեկ այլ զույգի հետ և որոշ ժամանակ անց հանդես գան իրենց փոքր խմբի ընդհանուր սահմանմամբ:
4. Կախված խմբի մեծությունից՝ այս գործողությունը պետք է կրկնել այնքան, մինչև մնա միայն մեկ կամ երկու սահմանում, որոնք այնուհետև պետք է ներկայացվեն:

Ամփոփման (դերբիֆինգի) հարցերից կարող են լինել.

- Ինչպե՞ս էիք ձեզ զգում այս ընթացքում:
- Հե՞շտ էր / դժվա՞ր էր ընդհանրական սահմանումով հանդես գալը:
- Որո՞նք էին քննարկման ամենահակասական կետերը:
- Արդյո՞ք անհատական սահմանման տարբերակները շատ են տարբերվում վերջնական արդյունքներից:
- Քննարկումների ընթացքում փոխվե՞ց արդյոք թեմայի վերաբերյալ ձեր տեսակետը:

Մեկ այլ տարբերակով կարելի է աշխատել ոչ թե կոնկրետ սահմանման հետ, այլ թույլ տալ մասնակիցներին փոքր խմբերի ներսում վիզուալ պատկերների միջոցով ներկայացնել տվյալ տեղանքը:

Ջուգորդման (ասոցիացիա) վարժություն

Ներածություն

Սա թեման մեկնարկելու արագընթաց և հեշտ իրականացվող վարժություն է: Այն գիտակցությունը, որ երբ մենք խոսում ենք ինչ-որ բանի մասին, մեր ներսում շատ տարբեր զուգորդումներ են առաջանում, մեզ օգնում է ավելի լավ հասկանալու այդ բաներին առնչվող իմաստային շերտերը և ուսումնասիրելու մեր թեմայի նոր կողմերը:

Նկարագրություն

1. Ակումբավարը բարձրաձայն ասում է մի տերմին (*օր.՝ մշակույթ, հասարակություն, սեռ /գենդեր*) և մասնակիցներին խնդրում է կաշուն թղթիկների վրա գրել այս բառից առաջացող առաջին ասոցիացիան:
2. Այնուհետև կաշուն թղթիկները հավաքվում են A1 թղթի վրա և նմանատիպ ասպեկտները խմբավորվում են ավելի մեծ կատեգորիաների մեջ:
3. Աշխատանքի արդյունքներն այնուհետև՝ որպես մեկնարկային հիմքեր, կարող են օգտագործվել բառի տարբեր նշանակությունների քննարկման և դրա տարբեր կողմերի հետագա ուսումնասիրության համար:

Բառերի սրճարան

Ներածություն

Համաշխարհային սրճարանը շատ արդյունավետ մեթոդ է, որը թույլ է տալիս միաժամանակ աշխատել մեր թեմայի տարբեր կողմերի ամբողջության հետ: Սա նաև համատեղ աշխատանք է, որի ընթացքում յուրաքանչյուրը կարող է ներդրում ունենալ քննարկման մեջ՝ հիմնվելով նախորդ քննարկման արդյունքների վրա:

Նկարագրություն

1. Ակումբավարը մի քանի A1 ֆորմատի թղթեր է դասավորում սենյակի սեղանների վրա՝ գլխավոր թեմայի շուրջը գրված քննարկվող հարցերով: Ակտիվ քաղաքացիության թեմայի վերաբերյալ ձևակերպումները կարող են լինել. «Ի՞նչ է նշանակում ակտիվ քաղաքացի լինելը», «Արդյո՞ք կարևոր է ակտիվ քաղաքացի լինելը», «Ի՞նչ կարող են ձեռնարկել իմ համայնքում կյանքի պայմանները բարելավելու նպատակով» և այլն:
2. Խումբը բաժանվում է նույն թվով ավելի փոքր խմբերի, որոնք պետք է մոտեման առաջարկվող առաջին սեղանին: Փոքր խմբերով նրանք պետք է սկսեն

քննարկել հարցերը և գրառումներ անեն A1 ֆորմատի թղթի վրա: Սակայն կարևոր է, որ նրանք անմիջապես չլրացնեն ամբողջ թուղթը:

3. Նրանց ժամանակ է տրվում, և խմբերը փոխում են տեղերը, մոտենում մյուս սեղանին: Հիմնվելով արդեն արված գրառումների վրա՝ նրանք պետք է շարունակեն իրենց քննարկումը և գրի առնեն իրենց գաղափարները:

4. Այս գործողությունը շարունակվում է այնքան, մինչև խմբերը կրկին հասնեն իրենց նախկին սեղաններին: Վերադառնալով իրենց նախնական հարցերին՝ նրանք ժամանակ են ստանում ամփոփելու A1 թղթի վրա արված բոլոր գրառումները և այնուհետև ամփոփման արդյունքները ներկայացնել ամբողջ խմբին:

Պնդումների (կոնֆրոնտացիոն) վարժություններ

Պնդումների վարժությունները մասնակիցներին հնարավորություն են տալիս ներգրավվելու ավելի աշխույժ քննարկումների մեջ, հատկապես՝ հակասական թեմաների շուրջ: Այս վարժությունների մեծ առավելությունն այն է, որ դրանք շատ դինամիկ են և միաժամանակ թույլ են տալիս ներգրավել բոլոր մասնակիցներին: Ընդհանուր առմամբ դրանք հրաշալի միջոց են մատած վիճակից դուրս գալու և քննարկումների շրջանի մեջ շարժում, աշխուժություն մտցնելու համար:

1. Ակունբավարը բարձրաձայն կարդում է ակունբի թեմային վերաբերող վիճահարույց հայտարարությունը, օրինակ՝ «Ազգային անվտանգությունը ավելի կարևոր է, քան մարդու իրավունքները»:

2. Այնուհետև մասնակիցներին խնդրում են տեղափոխվել սենյակի մի կողմը՝ կախված այն բանից՝ նա համաձայն է, թե՞ համաձայն չէ տվյալ պնդման հետ: Օրինակ՝ «սենյակի ձախ կողմը = համաձայն է, իսկ աջ կողմը = համաձայն չէ»:

3. Այնուհետև մասնակիցներին խնդրում են բացատրել և պաշտպանել սեփական ընտրությունը: Սա կարող է արվել կամ ազատ կերպով կամ էլ ըստ հատուկ կանոնների: Օրինակ՝ համաձայնողների և չհամաձայնողների տեղափոխումով: Կամ՝ մասնակիցներից մեկը յուրաքանչյուր պնդման մասին միայն մեկ անգամ կարող է խոսել:

Տարբերակ

Բինար ընտրության փոխարեն (համաձայն եմ/համաձայն չեմ), կարող եք օգտագործել երևակայական սանդղակ՝ 0-ից 100%-ի տարածքում, որում մասնակիցները պետք է իրենց տեղը գտնեն՝ կախված իրենց համաձայնության աստիճանից:

Միջոցների ընտրության հավելյալ ռեսուրսներ

Ոչ ֆորմալ կրթության ներածություն. Ձեռնարկ ուսուցանողների համար
Գրքույկի նպատակն է ուսուցանման ոլորտում մասնագիտացող անձանց տրամադրել տեսական և մեթոդական աջակցություն, նրանց ներկայացնել ոչ ֆորմալ կրթության հիմնադրույթները: Գրքույկում ներկայացված են նաև գործնական աշխատանքների կազմակերպման համար անհրաժեշտ մեթոդներ:

SALTO toolbox - [https://www.salto-youth.net/tools/toolbox/search/Multilingual Educational Toolbox](https://www.salto-youth.net/tools/toolbox/search/Multilingual_Educational_Toolbox) (Բազմալեզու ուսումնական գործիքարան)
http://educationaltoolsportal.eu/platform/tools_front:

Այս երկու կայքերն էլ ոչ ֆորմալ կրթության միջոցների հսկայական հավաքածու ունեն: Տեղեկությունների որակի վերահսկողությունը երկուսի մոտ էլ թույլ է, սակայն դուք անշուշտ որոշ գոհարներ կարող եք հայտնաբերել այստեղ:

Compass - Մարդու իրավունքների վերաբերյալ ձեռնարկ
http://www.coe.int/t/dg4/eycb/Source/Compass_2012_FINAL.pdf

Սա մարդու իրավունքների վերաբերյալ Եվրոպայի Խորհրդի կողմից ստեղծված ձեռնարկ է՝ տեղեկատվական մեծ պաշարով և որակյալ գործիքարանով, որոնք կարող եք ձեր ակունքներում կիրառել:

T-Kits - <http://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/t-kits>

T-Kits-ը երիտասարդական ոլորտին առնչվող հրապարակումների հավաքածու է, որը ստեղծվել է Եվրոպայի Խորհրդի և Եվրոպական Հանձնաժողովի համատեղ ջանքերով: Այն ընդգրկում է թեմաների մի հսկայական շարք՝ սկսած հիմնական թրեյնինգային մեթոդալոգիաներից, վերջացրած՝ կոնֆլիկտների հաղթահարման միջոցներով: Անկասկած, ձեզ համար շատ արժեքավոր փորձառություն կլինի նախքան երիտասարդական աշխատանքի մեջ ներգրավվելը՝ դրան ծանոթանալը:

Արտասկումբային միջոցառումներ

Ակումբներից դուրս իրականացվող միջոցառումների պատմությանը, տեսակներին ու զարգացմանն արդեն անդրադարձել ենք 1-ին գլխում: Արտասկումբային միջոցառումների տեսակները չեն սահմանափակվում այն ամենով, ինչ մենք ներկայացրել ենք: Մեր փորձի նպատակը ոգեշնչելն է և նորանոր գաղափարների աղբյուր հանդիսանալը:

Այստեղ կանդրադառնանք դրանց կազմակերպման առանձնահատկություններին:

Առաջին հերթին պետք է մտապահել, որ այս տեսակի միջոցառումները միասին ինչ-որ բան անելու լավ առիթ և հնարավորություն են ընձեռում: Միասին ասելով՝ նկատի ունենք ոչ միայն ընկերներին կամ ակումբների մասնակիցներին, այլև բոլոր այն մարդկանց, ովքեր ապրում են ձեզ հետ նույն քաղաքում կամ գյուղում, և նրանցից շատերը տեղյակ էլ չեն ակումբների և ձեր գործունեության մասին: «Ինչ-որ բան»-ը շատ տարբեր կարող է լինել՝ սկսած որևէ թեմայի շուրջ իրազեկումից՝ մինչև քաղաքի կամ գյուղի որևէ խնդրի լուծումը՝ օրինակ՝ որևէ տարածքի բարեկարգումը:

Միջոցառումներ կազմակերպելիս կան մի շարք հանգամանքներ, որոնք պետք է հաշվի առնել նախապատրաստական աշխատանքներում՝

Օրվա ընտրություն

Միջոցառման օրը նշանակելիս հարկավոր է հաշվի առնել՝ արդյո՞ք ընտրված օրը չի համընկնում եկեղեցական, ազգային կամ միջազգային որևէ նշանակալի օրվա հետ (օրինակ՝ Սուրբ Ջատիկ, Անկախության կամ Հայրենական մեծ պատերազմում հաղթանակի օր), քանի որ տոնական միջոցառումներին զուգահեռ իրականացված որևէ այլ միջոցառում, որի թեման տարբերվում է տվյալ օրվա ընդհանուր տրամաբանությունից, կարող է խանգարել ձեր ուղերձի տեղ հասնելուն: Եթե միջոցառումը նվիրված է օրինակ՝ հաշմանդամների խնդիրների վրա հանրության ուշադրության սևեռմանը, անշուշտ, ավելի նպատակահարմար կլինի ընտրել հենց Հաշմանդամների միջազգային օրը:

Վայրի ընտրություն

Վայրն ընտրելիս կրկին պետք է նախապես ճշտել՝ արդյո՞ք նույն վայրում նույն օրը այլ միջոցառում չի նախատեսվում: Կախված նրանից՝ բացօթյա՞ է, թե՞ փակ տարածքում, կան կազմակերպչական առանձնահատկություններ: Եթե միջոցառումն իրականացվելու է որևէ այգում, ապա պետք է անպայման թույլտվություն ունենալ քաղաքապետարանից (գյուղապետարանից), եթե տարածքն ունի

սեփականատեր, ապա պետք է ստանալ նաև նրա թույլտվությունը: Հարկավոր է հիշել, որ յուրաքանչյուր վայրի սեփականատեր ունի իր կանոններն ու պահանջները, հետևաբար՝ պետք է հաշվի առնել դրանք և պատրաստ լինել համաձայնության գալու: Դրսում կազմակերպելիս անհրաժեշտ է տեղեկանալ եղանակային կանխատեսումների մասին: Եթե ամառ է և ցերեկային ժամին է, ապա անհրաժեշտ է ընտրել ծառապատ տարածք կամ նախատեսել տաղավարներ: Տարվա անձրևային ժամանակահատվածներում բացօթյա միջոցառումներից ցանկալի է խուսափել կամ ընտրել որևէ փակ վայր:

Համագործակցություն

Թվում է, թե ամեն ինչ պարզ է, և խնդիրներ չեն առաջանա, սակայն, արի ու տես, որ, եթե ձեր միջոցառմանը հրավիրված հյուրը հստակ պատկերացում չունի, թե որն է միջոցառման նպատակը, կամ, թե ինչ է իրենից ակնկալվում, ապա այս հանգամանքը կարող է տապալել ողջ միջոցառումը: Համագործակցելու պատրաստակամությունն ու ընդհանուր նպատակին ձգտելը հաջողության հասնելու գրավականներից մեկն է, հատկապես, եթե միջոցառումը մեկօրյա չէ և իրենից ներկայացնում է երկարատև գործընթաց, ինչպես օրինակ՝ փորձի փոխանակման միջոցառումների դեպքում:

Ձևաչափ + բովանդակություն

Այստեղ կարևոր է հավասարակշռությունը, միջոցառման իրականացման ձևաչափ ընտրելիս չպետք է մոռանալ այն ուղերձի մասին, որը ցանկանում եք տեղ հասցնել: Հաճախ է այնպես պատահում, որ նախապատրաստական փուլում, երբ արդեն իսկ ընտրված է թեման և մտածում ենք, թե ինչպիսի միջոցառում անել, ծնվում է հետաքրքիր մի գաղափար, ու հետագա բոլոր աշխատանքները տարվում են այդ գաղափարի զարգացման ուղղությամբ, և թեման ու բովանդակությունը երկրորդ պլան են մղվում:

Սրանք ընդհանուր գործոններ են, սակայն յուրաքանչյուր միջոցառում իր հերթին կարող է ունենալ իր յուրահատկությունները:

Ահա նման միջոցառման մի օրինակ, որն, ի դեպ, մեր թիմի ամենահարազատ և հաջողված ձևաչափերից մեկն է:

«Կենդանի գրադարան» միջոցառման օրինակով տեսնենք, թե կազմակերպչական աշխատանքներն ինչպես պետք է իրականացել: Այս միջոցառման նպատակն էր կազմակերպել «գրադարան», որտեղ «գրքերը» տարբեր խմբեր ներկայացնող մարդիկ էին լինելու, իսկ «ընթերցողները» զրուցելու էին նրանց հետ՝ լսելով նրանց կյանքի պատմությունները, տալով այլևայլ հարցեր, ծանոթանալով նրանց կենսակերպին:

Այժմ կազմակերպչական աշխատանքներն ըստ հերթականության.

- Կազմել «գրքերի» ցանկը (մենք դա արել ենք ֆեյսբուքյան հարցման միջոցով. ընտրել ենք առավել հետաքրքրություն ներկայացնող «գրքեր»): Եթե առաջին անգամ եք կազմակերպում, 10-15 «գիրքը» ամենահարմար քանակն է:
- Հետո սկսե՛ք փնտրել համապատասխան մարդկանց: Այդ մասին պատմե՛ք ում հանդիպե՛ք: Այսպես մեծ է հավանականությունը, որ ծանոթների կամ ծանոթների ծանոթների շրջանում կգտնեք նրանց, ում փնտրում եք: Փնտրե՛ք այնպիսի մարդկանց, ովքեր պատրաստ են խոսելու իրենց մասին և պատասխանելու «ընթերցողների» հարցերին: Հիշե՛ք, որ միջոցառման հաջողությունը մեծապես կախված է «գրքերից»:
- Փնտրելու զուգահեռ՝ ընտրեք օրն ու վայրը (մենք ընտրել էինք Կոմիտասի պուրակը Երևանում, քանի որ այն շատ պարփակ է և թույլ է տալիս ամբողջ միջոցառումը տեսադաշտում պահել, ինչը այս դեպքում հատկապես կարևոր է): Բացօթյա միջոցառումները մասնակցության հնարավորություն են ստեղծում այն մարդկանց համար, ովքեր տարբեր պատճառներով սովորաբար հեռու են մնում նման բաներից, բայց այս դեպքում հետաքրքրությունից դրդված մոտենում են և դառնում մասնակից: Պետք է պատրաստ լինել անկանխատեսելի «ընթերցողներ» հյուրընկալելուն: Վայրն ընտրելուց հետո չմոռանա՛ք թույլտվություն ստանալու մասին (մենք նամակով դիմել էինք Երևանի քաղաքապետարան):
- Վայրն ու օրը ընտրելուց հետո սկսե՛ք հրավիրել «գրքերին», որոնց պետք է հստակ բացատրել իրենց դերը՝ թե ինչ է իրենցից ակնկալվում: Անպայման զգուշացրե՛ք, որ միջոցառումը բացօթյա է լինելու, և անհայտ է, թե ովքեր են լինելու «ընթերցողները», գուցե անձնական բնույթի հարցեր էլ տան: Եթե հարցը շատ անձնական է, «գիրքը» կարող է հրաժարվել պատասխանելուց: Կարող են նաև սադրիչ հարցեր լինել. «գրքերը» չպետք է կրակին յուղ ավելացնեն և զրույցը վեճի վերածեն: Այս դեպքում շատ մեծ է նաև կազմակերպիչների դերը: Նրանք պետք է ուշադիր հետևեն հանդիպման ընթացքին և հարկ եղած դեպքում միջամտեն:
- «Գրքերը» հրավիրված են, օրն ու վայրը ընտրված են, կարելի է սկսել միջոցառման գովազդը: Պատրաստե՛ք պաստառներ, թռուցիկներ, հայտարարություն (event) ֆեյսբուքում, ուղարկե՛ք նամակներ էլ. փոստերով և այլն:
- Միջոցառման օրը առնվազն մեկ ժամ առաջ պետք է տեղում լինել և տարածքը ձևավորել «գրադարանի» տեսքով: Մուտքի վրա փակցրե՛ք պաստառ, որի վրա մեծ տառերով գրված է «Կենդանի գրադարան»: Յուրաքանչյուր «գրքի» համար առանձին տարածք պատրաստե՛ք՝ 1 սեղան և 6 աթոռ (1-ը «գրքի» համար, 5-ը՝ «ընթերցողների»): Սեղաններն այնպես պետք է դասավորված

լինեն, որ մեկի շուրջ տեղի ունեցող գրույցը չխանգարի մյուսին: Առանձին սեղան նախատեսեք «գրադարանավարների» համար, ովքեր կհյուրընկալեն «ընթերցողներին», կներկայացնեն «գրքերի ցանկը» և գրանցումներ կանեն: Աթոռներ նախատեսե՛ք սպասողների համար, քանի որ հնարավոր է՝ «գրքերին» մոտեցած «ընթերցողների» քանակը լրացած լինի, և սպասելու կարիք լինի: Մուտքի մոտ փակցրե՛ք ազդագիր, որի վրա նշված կլինեն «գրադարանի» գործելու ժամերը:

- Միջոցառման վերջում խնամքով հավաքեք տարածքը:

Այստեղ
ներկայաց-
րինք հիմնական
գործողությունները: Այս
միջոցառման կազմակերպ-
ման մանրամասներին կարող
եք ծանոթանալ Եվրախորհրդի
կողմից նշակված «Don't judge
a book by its cover! The living
library organiser's guide
2011» ուղեցույցում:

Վերահսկողություն, գնահատում և փոփոխությունների առաջարկներ

Ի՞նչ է գնահատումը և ինչո՞ւ է այն անհրաժեշտ

Գնահատման թեմային հասնելով՝ մենք հասանք կրթական գործընթացի կարևոր մի բաժնի, որը հնարավորություն է տալիս ավելի լավ հասկանալու մեր գործունեության ազդեցությունը և մեր աշխատանքը կատարելագործելու ուղիները: Եթե կարծում եք, որ սա բարդ խնդիր է, որ ավելի ճիշտ կլիներ դա փորձագետներին և հետազոտողներին թողնել, ապա մենք կուզենայինք հավաստիացնել, որ այդպես չէ:

Ընդհանուր առմամբ, մենք բոլորս էլ փորձառու գնահատողներ ենք: Առօրյա կյանքում մենք մշտապես տեղեկություններ ստանալու, դրանց վերաբերյալ դատողություններ անելու և դրանց վրա հիմնվելով՝ մեր դիրքորոշումներն ու վարքը փոփոխելու գործընթացի մեջ ենք: Եվ, ուրեմն, ո՞րն է էական տարբերությունը այս ամենօրյա գործընթացի և ավելի խիստ գնահատման միջև: Առաջին և ամենագլխավոր տարբերությունը նպատակադրման մեջ է: Ի տարբերություն դիտարկումների և դատողությունների՝ գնահատումը պատահական չի կարող լինել: Դրա համար անհրաժեշտ է կոնկրետ ժամ ու տարածք և առնվազն իրազեկվածություն, թե երբ և որտեղ է գնահատումն իրականացվում: Երկրորդ տարբերությունն այն է, որ գնահատման դեպքում մենք միշտ փորձում ենք գիտակցաբար պարզեցնել կյանքի բարդ կողմերը: Ամենօրյա դիտարկումներում մենք այնքան էլ լավ պատկերացում չունենք մեր զգայարանների միջոցով ստացվող տեղեկության մասին: Մինչդեռ ակումբի սեսիան վարելիս մենք պետք է նկատենք, թե արդյոք մասնակիցները քնաթաթա՞խ են, թե՞ հուզված, կամ թե արդյո՞ք նրանցից մեկը մյուսներից ավելի շատ չի խոսում: Կազմակերպված գնահատման դեպքում ի սկզբանե պետք է հասկանանք, թե իրականության ո՞ր մասի վրա ենք ուզում կենտրոնացնել մեր ուշադրությունը, և թե կոնկրետ ի՞նչ տեղեկություն ենք ուզում ստանալ: Կարևոր է նաև սահմանել այն չափորոշիչը, որն օգնելու է եզրահանգումներ անել գնահատման վերջում: Գնահատել կարողանալու համար մենք պետք է իմանանք՝ ո՞րն է մեր կրթական գործունեության նպատակը, և ո՞ր դեպքում մեր ծրագիրը կարող է արդյունավետ համարվել: Այս պատճառով գնահատման պլանավորումը մեզ ստիպում է նաև հստակեցնել մեր նպատակներն ու խնդիրները:

Ինչո՞ւ է հարկավոր գնահատումը

Գնահատման անհրաժեշտությունը կարող է դիտարկվել որպես ուսումնական գործընթացին բնորոշ գլխավոր դժվարության հաղթահարում (մենք հաճախ չգիտենք, թե ինչ ազդեցություն են ունենում մեր գործողությունները): Հացթուխը հաց է թխում, ատաղձագործը սեղան է պատրաստում, իսկ ուսումնական գործընթացը որևէ նյութեղեն արտադրանք չի տալիս: Քանի որ վերջինիս դեպքում երկուստեք մարդիկ են ներգրավված, մեր գործողությունների և հասցեատիրոջ կրած ազդեցության միջև հնարավոր չէ հստակ պատճառահետևանքային կապ գտնել: Այդ պատճառով ազդեցության մասին գաղափար կազմելու և այն տեսանելի դարձնելու համար հարկավոր է ունենալ որոշակի ռազմավարություն և միջոցներ: Այսպիսով գնահատումը արժեքավոր ուսումնական փորձառություն է դառնում, ինչպես երիտասարդական աշխատողների, այնպես և երիտասարդների համար:

Գնահատումը որպես ուսումնական փորձառություն՝ երիտասարդական աշխատողների և երիտասարդների համար

Տվյալ երիտասարդական աշխատողներն ու ծրագրի կազմակերպիչները կարող են օգտագործել գնահատման արդյունքները՝ երիտասարդների վրա ուսուցանման ազդեցությունը հասկանալու և ուսուցանման սկզբնական նպատակների հետ համեմատելու համար: Այս կերպ մենք պարզում ենք, որ մեր մտադրություններն ու թողած ազդեցությունը կատարելապես համապատասխանում են: Սակայն նաև հավանական է, որ պարզվի, թե որոշ գործողություններ այն ազդեցությունը չեն ունեցել, ինչ ծրագրված էր, կամ որ դրանք նույնիսկ անցանկալի արդյունքների են հանգեցրել:

Այսպիսով, գնահատման արդյունքները մեզ արժեքավոր հուշումներ կարող են տալ այն մասին, թե ինչպես կատարելագործել մեր ուսումնական գործընթացը, և այն ավելի լավ հարմարեցնել մասնակիցների կարիքներին: Այն մեզ թույլ կտա նաև ավելի լավ երիտասարդական աշխատողներ դառնալ: Մեր աշխատանքի վերաբերյալ արձագանքների միջոցով կարող ենք հասկանալ, թե ինչպես հասնել ցանկալի արդյունքների: Փորձելով հետադարձ կապի մեջ մտնել երիտասարդների հետ՝ պետք է այդուհանդերձ հաշվի առնել մի հանգամանք՝ երիտասարդներն իրենք երբեմն տեղյակ չեն լինում, թե իրենց վրա ինչ ազդեցություն է թողել ուսումնական գործընթացը: Սրա հիմքում ընկած է ուսումնական փորձառության բնույթը. երբ մենք որևէ բան ենք սովորում, դա դառնում է մեր մի մասնիկը, և դժվար է պատկերացնելը, թե ինչպիսին ենք եղել մինչև այդ: Երբ հասակ ենք առնում, այլևս չենք կարողանում երեխայի աչքերով նայել աշխարհին: Մեկ անգամ լողալ կամ հեծանիվ վարել սովորելով՝ դժվարանում ենք պատկերացնել, թե հնարավոր է դա չկարողանալ:

Այս պատճառով գնահատումը կարող է նպաստել, որ երիտասարդները ավելի լավ հասկանան իրենց ուսումնառության գործընթացը: Երբ երիտասարդներին խնդրում են համակարգված ձևով խոսել ուսումնական փորձառության մասին, բարձրանում է ինչպես ուսումնական գործընթացի, այնպես էլ անձնական աճի վերաբերյալ նրանց իրազեկվածության աստիճանը: Այսպիսով, գնահատումը ուսումնական փորձառության արժեքավոր բաղկացուցիչ է դառնում նաև մասնակիցների համար:

Գնահատումը՝ որպես ծրագրի արդյունքները ներկայացնող փաստաթուղթ

Գնահատումը երիտասարդական աշխատողների և երիտասարդների համար ուսումնական փորձառություն լինելուց զատ, ունի նաև ավելի պրագմատիկ նպատակներ: Եթե դուք դրամաշնորհ եք ստացել ձեր ծրագրի համար, ապա դոնորին անհրաժեշտ է ցույց տալ, թե ինչպես են ծախսվել գումարները: Դոնորների կողմից դրամաշնորհի տրամադրման սխեմաները սովորաբար որոշակի նպատակներ են հետապնդում, և ձեր պարտքն է ապացույցներ ներկայացնել, որ ձեր գործունեությունը հաջող ներդրում է նրանց համար: Եթե դոնորը գումար է տրամադրում համայնքում երիտասարդների ակտիվ դերակատարումը բարձրացնելու նպատակով, դուք պետք է արդյունքները հաստատող համապատասխան ցուցիչներ ներկայացնեք և գնահատեք ձեր գործունեությունը:

Թեև գնահատումն այս դեպքում դրսից եկող պահանջ է, ուսուցման արդյունքների վերաբերյալ պատշաճ փաստաթղթային տվյալները կարող են օգնել, որ մեր գործունեությունը հայտնի դառնա արտաքին աշխարհին: Հաշվի առնելով, որ ֆորմալ կրթության ազդեցությունը չափվում է ստանդարտացված թեստի արդյունքներով, ոչ ֆորմալ կրթության աշխատանքի արժեքավորությունը ցույց տալը առավել դժվար խնդիր է: Ազդեցության վերաբերյալ լավ փաստաթուղթը և ուսուցման գործընթացի արդյունքների վերաբերյալ երիտասարդների դատողություններն այս իմաստով կարող են ավելի հեշտացնել ճանաչում գտնելու և հետագայում աջակցություն ստանալու գործընթացը:

Կարևոր լինելով հանդերձ՝ գնահատման այս պրագմատիկ պատճառները ամենագլխավորը չեն: Ինչպես տեսանք, գնահատումը ավելի կարևոր դեր ունի, քան դոնորներին հաճոյանալը, և այն երիտասարդական աշխատողների և երիտասարդների համար պետք է առաջին հերթին դիտարկվի որպես ուսումնական փորձառություն:

Գնահատման գործընթացը

Նախքան գնահատման գործընթացին անդրադառնալը՝ փորձենք էլի մի փոքր համբերությամբ զինվել և տեսնել, թե գնահատումն իրականացնելու ինչ անհրաժեշտ քայլեր և պատրաստություններ են հարկավոր:

Գնահատման պլանը

Առաջին բանը, որ մենք պետք է ճշտենք, այն է, թե իրականում ինչն ենք ուզում չափել, գործունեության որ կողմերի վրա պետք է կենտրոնանանք: Ուզում ենք պարզել՝ մարդիկ հավանել են ակումբի հանդիպումը, թե՞ ոչ: Գուցե ուզում ենք ավելի՞ն իմանալ երիտասարդների վրա դրանց թողած ազդեցության մասին կամ՝ որպես ակումբավարներ՝ պարզել, թե ինչպիսին են մեր աշխատանքի վերաբերյալ արձագանքները: Ձևակերպելով հարցերը, որոնց պատասխաններն ուզում ենք ստանալ գնահատման միջոցով, արդեն իսկ ուղեցույց ենք ստեղծում հաջորդ քայլերի իրականացման համար: Այն, թե «ինչն ենք գնահատելու», բացի անհատական նախընտրություններից, կարող է կախված լինել նաև արտաքին գործոններից: Ինչպես արդեն համառոտ նշվել է վերևում, մեր գործունեության ֆինանսավորումը հաճախ կախված է լինում ակնկալվող կոնկրետ արդյունքներից, և այդ պատճառով պետք է այդ ասպեկտները ևս ներառենք մեր գնահատման սխեմայի մեջ:

«Ի՞նչը պետք է գնահատենք» հարցի պատասխանն ստանալուց հետո առաջին քայլը պետք է լինի մտածելը, թե «ինչպե՞ս դա անել»: Հիմնվելով գնահատման մեզ հետաքրքրող կողմերի վրա՝ կկարողանանք ընտրել և մշակել այն մեթոդները, որոնք կօգնեն ստանալ մեր հարցերի պատասխանները: Հուսով ենք՝ մեծապես կոգեշնչվեք մեր կողմից առաջարկվող մեթոդների բաժնից, որը կարող եք ձևափոխել գնահատման ձեր կարիքներին համապատասխան:

Ընդհանուր առմամբ, խնդիրները չափելի տվյալների վերածելիս միշտ պետք է հարց տալ. «Ինչպե՞ս իմանանք, որ տվյալ կոնկրետ խնդիրը լուծվել է»: Եթե մեր նպատակն է, օրինակ, համայնքներում երիտասարդների ակտիվության խթանումը, հարցը հետևյալը պետք է լինի. «Ինչպե՞ս իմանանք, որ նրանց ակտիվ մասնակցությունն ավելացել է»: Սա կարելի է անել, օրինակ, ստուգելով, թե ակումբի աշխատանքների շնորհիվ քանի տեղական նախաձեռնություն է զարգացել կամ էլ՝ համայնքի մարդկանց առաջարկելով գնահատել երիտասարդների ակտիվ մասնակցությունը:

Գնահատման ծրագիրը կազմելիս պետք է նաև որոշենք, թե ինչ հաճախականությամբ է այն իրականացվելու: Ըստ գործունեության տեսակի կամ տևողության՝ գնահատումը կարող է միանգամյա իրողություն լինել (օրինակ՝ դրանք կա-

րող են անցկացվել շուրջօրյա դասընթացի ավարտից հետո) և կամ կարող է շարունակական լինել՝ տարբեր տևողությամբ, հարցադրումներով և տարբեր մեթոդների կիրառմամբ (օրինակ՝ գնահատելով ակումբի քննարկումները ողջ տարվա ընթացքում):

Մեր ակումբների փորձը ցույց է տալիս, որ աշխատանքների ամենշաբաթյա հա-
կիրճ գնահատումը շատ լավ տարբերակ է, բայց այս դեպքում նույնպես չկա
համընդհանուր կանոն, և դուք պետք է փորձերի և սխալների միջով անցնելով,
պարզեք, թե ձեր գործունեության առավել նպատակահարմար հաճախակա-
նությունը որն է:

Քանակական ընդդեմ որակական

Օգտակար է իմանալ, թե ինչ տարբերություն կա ստացված քանակական և
որակական տվյալների միջև: Այս երկուսը տարբերակելու ամենահեշտ ձևը
հասկանալն է, թե ինչ ճանապարհով են ձևակերպվում մեկի և մյուսի հարցերը:
Ամեն ինչ պարզ է՝ քանակական տվյալների վերաբերյալ հարցերի պատասխա-
նը թվային արժեք է:

Օրինակ.

- Այս ամսվա ընթացքում միջին հաշվով քանի՞ մարդ է այցելել ակումբ:
- Ինչպիսի՞ն է դասընթացների արական /իգական սեռի մասնակիցների տոկո-
սային հարաբերակցությունը:
- Ինչպե՞ս կգնահատեք դասընթացը 1-5 սանդղակով:

Թվային տվյալներ հավաքելու առավելությունն այն է, որ դրանք հեշտությամբ
կարող են համեմատվել, և զարգացումներին կարելի է հետևել ավելի երկար
ժամանակահատվածում: Սա մեզ թույլ է տալիս, օրինակ, տեսնել, որ մարտ ամ-
սին մեր ակումբում ավելի մեծ թվով մասնակիցներ ենք ընդունել, քան մյուս
ամիսների ընթացքում: Կամ պարզել, որ ակումբի վերջին 4 հանդիպումներից
մեկը մասնակիցներն ամենաբարձրն են գնահատել:

Նմանօրինակ տվյալների գլխավոր թերությունն այն է, որ սովորաբար թվերը, ցավոք, «խոսում են»: Մենք ստիպված ենք լինում մեկնաբանել ստացված արդյունքները, և եթե անգամ մեկնաբանման ուղիները շատ են, մենք միևնույնն է, երբեք չենք կարող վստահ լինել, որ մեր ընտրածն իսկապես ամենաճիշտն է: Ինչո՞ւ մարդիկ չեն գալիս այս յուրատեսակ ակումբը: Արդյո՞ք այն պատճառով, որ թեման հետաքրքիր չէ: Արդյո՞ք պատճառը համալսարանում քննական շրջանն է: Կամ գուցե պատճառն այն է, որ այդ նույն ժամանակ մեկ այլ, ավելի գրավիչ միջոցառում է եղել, և նրանք նախընտրել են դրա՞ն մասնակցել:

Թիվն ինքնին չի պատասխանում նման հարցերի: Այս է պատճառը, որ միայն քանակական տվյալները թույլ հիմքեր են եզրակացությունների հանգեցնելու և համապատասխան փոփոխություններ անելու համար:

Իսկ որակական գնահատումը, ընդհակառակը՝ ուշադրությունը կենտրոնացնում է «ինչուների» վրա, օրինակ՝ մասնակիցների անհատական մեկնաբանությունների.

- Ինչո՞ւ եք կարծում, որ այս գործունեությունը կարևոր է (չէ): Ո՞ր դիտակույնները ձեզ հանգեցրին այդ պատասխանին:
- Ինչո՞ւ եք կարծում, որ ձեր սպասելիքներն իրականացել են (չեն իրականացել):
- Ձեզ համար ի՞նչ նշանակություն ունի միջնակութային իրազեկվածության բարձրացումը:

Այս կարգի տվյալների ակնհայտ առավելությունն այն է, որ դրանք հնարավորություն են տալիս դատողությունների ետևում թաքնված ավելի խորը պատճառներ բացահայտել և հետևաբար՝ ավելի լավ բանալիներ են տրամադրում անհրաժեշտ փոփոխությունների համար: Եթե ակումբավարը քննադատական հետադարձ կապ է ստանում այն մասին, որ ինքը բավականաչափ խիստ չի ընկալվում խմբի կողմից կամ, հակառակը, որ շատ խիստ է ընկալվում, անշուշտ սա ստիպում է փոխել եզրահանգումների բնույթը:

Որակական տվյալների գնահատման թերությունն այն է, որ երբեմն չափից ավելի անհատականացված պատասխանների պատճառով դժվար է լինում հետևել երկարաժամկետ զարգացումներին: Ծրագրի արդյունքները տեսանե-

լիորեն ներկայացնելու առումով որակական տվյալները նույնպես հարմար չեն, հատկապես, եթե դրանք մատուցվելու են տվյալ դասընթացում չներգրավված լսարանի: Այս ենթատեքստում նման տվյալները կարող են գործածվել որպես «կոշտ» քանակական տվյալները լրացնող ցուցադրական օրինակներ:

Տվյալների հավաքագրում

Գնահատման մեր մոտեցումները նախագծելու հաջորդ քայլը պետք է լինի տվյալների հավաքագրումը: Տվյալների հավաքագրման ամենահասարակ ձևը հատուկ մեթոդների օգտագործումն է, որին կարող եք ծանոթանալ հաջորդ բաժնում: Սակայն հիմնական ցուցիչների հավաքագրումը, ինչպես օրինակ, մասնակիցների թիվ կամ սեռային (գենդերային) հարաբերակցություն, կարելի է իրականացնել ընդամենը շարունակ գրառումներ անելով:

Տվյալների հավաքագրումն իսկապես վճռորոշ փուլ է, սակայն այն ինքնին չի կարող ավարտական համարվել: Ցավոք, շատ տարածված պրակտիկա է գնահատման աշխատանքներն իրականացնելուց, արձագանքները հավաքելուց հետո այս տեղեկությունները գրասեղանի դարակի մեջ դնելն ու դրանց մասին ընդմիջտ մոռանալը: Արդյունքում մենք չենք օգտագործում ստացված արդյունքներն ու արձագանքները՝ մեր աշխատանքը բարելավելու համար:

Տվյալների վերլուծությունն ու եզրահանգումներ անելը

Մասնակիցների արձագանքները քննարկելու համար պետք է նախապես պատրաստվել: Քանակական տվյալների դեպքում կարիք կունենաք հասարակ հաշվարկներ անել, օրինակ՝ պարզելու համար ակումբի հանդիպման, դասընթացի, սեմինարի կամ *ակումբավարների* վարկանիշը: Որակական տվյալներն ամփոփելիս կարևոր է մասնակիցների հնչեցրած միանման դատողությունների խմբավորումը: Ստացված արձագանքները ավելի լավ ընկալելու համար դուք, օրինակ, կարող եք խմբավորել ակումբավարության կամ դասընթացի որակի և պայմանների վերաբերյալ ներկայացված դիտարկումները:

Գնահատման արդյունքների վերաբերյալ ավելի խորը վերլուծությունները հարկավոր է իրականացնել թիմի բոլոր անդամների հետ միասին: Հայտնաբերված խնդիրներին կամ թերություններին արձագանքելու մեկից ավելի ուղիներ կան: Հաճախ անհրաժեշտ է լինում միասին մանրակրկիտ քննարկել դրանք՝ անհրաժեշտ փոփոխությունների մասին վերջնական եզրահանգումներ անելու համար: Իսկ ի՞նչ պետք է անել հայտնաբերված թերություններին արձագանքելու

համար: Ինչպե՞ս կարող ենք ծրագիրը ավելի լավ հարմարեցնել մասնակիցների կարիքներին:

Փոփոխության ենթակա չափանիշները բազմազան են: Արդյո՞ք կարիք ունենք փոփոխելու ծրագրի տարրերը, կամ գուցե հարկ է փոփոխել մեր աշխատանքների հաճախականությունը: Գուցեև կարիք կա նստելու և վերանայելու մեր գլխավոր նպատակները: Միշտ էլ հնարավոր է, որ պարզվի, թե մեր սկզբնական նպատակները շատ հավակնոտ են եղել կամ, որ դասընթացները չեն համապատասխանում մասնակիցների իրական կարիքներին:

Այս երեք փուլերն ավարտին հասցնելուց հետո մենք արդեն անցած ենք լինում ուսուցման լուրջ գործընթացի միջով և մեծ քանակությամբ արժեքավոր գաղափարներ ենք կուտակած լինում այն մասին, թե իրականում ի՞նչն է կարևոր գործունեության համար: Արդեն ավելի լավ ենք հասկանում մասնակիցների կարիքները, և թե ի՞նչ տվեց նրանց մասնակցությունը: Նրանք նաև հնարավորություն են ստացած լինում ակտիվորեն մասնակցել աշխատանքները վերափոխելու և իրենց կարիքներին համապատասխանեցնելու գործին: Սա մեզ օգնում է հետևողականորեն կատարելագործել մեր աշխատանքը և հիմնավորել անհրաժեշտ փոփոխությունների վերաբերյալ մեր որոշումները:

ՄԵԹՈԴՆԵՐԸ

Այս բաժնում կցանկանայինք ձեզ ներկայացնել մեթոդների օրինակներ, որոնք կարող եք օգտագործել մասնակիցների արձագանքները հավաքագրելու, ուսուցման գործընթացի ու իրենց նախընտրությունների մասին արտահայտվելը հեշտացնելու համար: Մեթոդներից շատերը սխեմատիկ են և հեշտությամբ կարող են փոփոխվել՝ կախված գնահատման ձեր կարիքներից: Մենք փորձել ենք ձեզ ներկայացնել մեթոդների որոշ տարբերակներ, սակայն ազատ եղեք դրանք ձեր միջոցառմանը հարմարեցնելու, փոփոխելու և կատարելագործելու հարցում և հանդես եկեք ձեր տարբերակներով:

Անվանում Հետադարձ կապի շրջան

Նկարագրություն

Հետադարձ կապի շրջանը թերևս գործընթացը գնահատելու ամենադյուրին միջոցն է: Պարզապես մասնակիցներին կանգնեցրեք շրջանաձև և նրանց խնդրեք արտահայտել դասընթացի վերաբերյալ իրենց տպավորությունները: Սա կարելի է անել կամ հետևելով շրջանում ընդգրկվածների հերթականությամբ, կամ մասնակիցներին խնդրելով ինքնաբերական արտահայտվել: Իհարկե, կան բազմաթիվ տարբերակներ, որոնցից մի քանիսը կուզենայինք ձեզ ներկայացնել:

Տարբերակ 1

Մասնակիցներին ժամանակ է տրվում մտածելու երեք բառ, որոնք ամփոփում են նրանց ձեռք բերած փորձառությունը, օրինակ՝ *նոր-հետաքրքիր-բարդ*: Գրի առնելով բառերը և դրանց կրկնվելու հաճախականությունը՝ խմբավարները կարող են այս

վարժությունն օգտագործել որպես խմբային քննարկման մեկնարկային կետ՝ պարզելու համար, թե ինչո՞ւ են հենց այդ բառերն ընտրվել, և որո՞նք են դրանց հետ կապված զուգորդումները (ասոցիացիաները):

Տարբերակ 2

Մասնակիցներին առաջարկվում է իրենց փորձառությունն արտահայտել փոխաբերությունների միջոցով: Օրինակ՝ «Եթե այս օրը նմանեցնենք ճամփորդության, ինչպե՞ս կնկարագրեք այն»: «Ի՞նչ փոխադրամիջոցներ են օգտագործվել»: «Ճամփորդությունը արագ է անցել, թե՞ դանդաղ: Ո՞ւմ հետ եք ճամփորդել»:

Մեկ այլ լավ փոխաբերություն է ուտելիքը. «Ինչի՞ց էր պատրաստված», «Ի՞նչ համ ունեք», և այլն:

Փոխաբերություններից օգտվելը հարմար է նրանով, որ դրանք հաճախ նպաստում են դասընթացի մասին նոր ձևով մտածելուն և, եթե ինքնաբերական են օգտագործվում, ապա ավելին են

բացահայտում, քան անկնկալվում էր: Սակայն պետք է նկատի ունենալ, որ այս ձևը կարող է անհարմարություններ ստեղծել նրանց համար, ովքեր ինքնարտահայտվելիս ամաչկոտ են, այդ իսկ պատճառով այս տարբերակն ավելի հարմար է կիրառել փոքր խմբերում կամ այն խմբերում, որոնց մասնակիցներն արդեն ծանոթ են իրար:

Տարբերակ 3

Մասնակիցներին կարելի է ինքնարտահայտվելու ավելի հստակ ձև առաջարկել, օրինակ՝ օգտագործել իրենց 5 մատները. բթամատ («այն, ինչ ինձ իսկապես դուր է եկել»), ցուցամատ («այն, ինչ ես սովորեցի»), միջնամատ («այն, ինչ ինձ դուր չեկավ»), մատնեմատ («խմբում տիրող մթնոլորտը»), ճկույթ («մի փոքրիկ հուշ, որ ես կուզենայի ինձ հետ տուն տանել»): Այս տարբերակը կիրառելիս նպատակահարմար է հրահանգները գրել A1 ֆորմատի թղթի վրա՝ ընթացքում դրանք անընդհատ տեսադաշտում պահելու նպատակով:

Տարբերակ 4

Խոսող անձը ձեռքին թելի կծիկ ունի և շրջան կազմած մարդկանցից մեկին այն փոխանցելուց առաջ պահում է կծիկի թելի մի ծայրը: Սա կարող է ծառայել որպես հրաժեշտի արարողություն և մասնակիցների միջև քայլ առ քայլ ստեղծված կապի ակնառու դրսևորում:

Դիտարկումներ

Չնայած այս մեթոդի պարզությամբ, այն չի կարելի թերագնահատել: Սա

հեշտ է կիրառել, կարելի է իրականացնել հանպատրաստից՝ ցանկացած գործողությունից հետո, հատկապես որ իր տարբերակներով այն կարող է գնահատման լիարժեք վարժություն դառնալ, որն ուսուցման գործընթացում անհրաժեշտ խորաթափանցություն և դրական տրամադրություն կհաղորդի խմբի անդամներին:

Անվանում Ջերմաչափ

Նկարագրություն

1. Մենյակի հանդիպակաց պատերից մեկին փակցվում են 0%, իսկ մյուսին՝ 100% ցույց տվող նշանները:
2. Խմբավարը կարդում է դասընթացի որակին վերաբերող հարցեր, օրինակ՝ «Որքանո՞վ են արդարացել ձեր ակնկալիքները», «Որքանո՞վ եք պատրաստ այօրվա թեմայի հետ կապված որևէ բան ձեռնարկել»:

3. Մասնակիցներին խնդրում են երևակայական գիծ գծել երկու բևեռների միջև՝ այն հատվածում, որը մոտավորապես համընկնում է իրենց զգացողությունների տոկոսային սահմանին:

4. Տարածքում մասնակիցների տեղերը որոշելուց հետո՝ նրանք ազատ են ցանկության դեպքում արտահայտելու տեղի ընտրության իրենց հիմնավորումները:

Տարբերակ

Տոկոսային սանդղակը օգտագործելու փոխարեն դուք կարող եք կիրառել բինար (երկուական) բաժանումը՝ «համաձայն եմ», «համաձայն չեմ» և համապատասխանաբար փոփոխել ձեր հարցադրումները, օրինակ՝ «Դասընթացի վերաբերյալ իմ սպասելիքներն արդարացել են»:

Դիտարկումներ

Այս մեթոդը բազմաթիվ առավելություններ է համատեղում: Առաջին հերթին այն դիմամիկ է և խմբի անդամների՝ սենյակում ազատ տեղաշարժվելու շնորհիվ խթանում է նրանց ակտիվ մասնակցությունը: Միաժամանակ այն թույլ է տալիս գործընթացում ներգրավել բոլոր մասնակիցներին՝ առանց հրապարակավ բացատրություններ տալու պարտադրանքի: Երրորդ՝ այն հրաշալի համատեղում է քանակական և որակական մոտեցումները: Սենյակում գրաված դիրքերով մասնակիցներն արդեն իսկ թվային ցուցիչներով արտահայտում են իրենց միտումները և միաժամանակ հնարավորություն են ստանում իրենց ընտրության վերաբերյալ բացատրություններ տալու: Իհարկե, կա մի խոչընդոտ: Չնայած խմբի շարժունությանը, մասնակիցները կարող են չձգտել խմբից դուրս դիրքեր գրավելու և ընտրել այնպիսիք, որոնցում արդեն հավաքված մարդիկ կան: Այս պատճառով վարժության պատասխանները չեն կարող նույնքան հավաստի համարվել, որքան, օրինակ՝ անանուն հարցաթերթիկների կիրառման դեպքում:

Անվանումը Հանդիպում ակնկալիքների հետ

Նկարագրություն

1. Գնահատման գործընթացի սկզբում (օրինակ՝ դասընթացի, սեմինարի առաջին օրվա ընթացքում) մասնակիցներին խնդրում են կաշուն թղթիկների վրա գրառումներ անել իրենց սպասելիքների մասին և դրանք փակցնել մեծ թղթի վրա: Կարևորը յուրաքանչյուր ակնկալիք առանձին թղթիկի վրա գրելն է:

2. Գնահատման գործընթացի վերջում մասնակիցներին խնդրում են մեծ թղթից հեռացնել բոլոր այն ակնկալիքները, որոնք արդարացվել են և թողնել միայն նրանք, որոնք չեն իրականացել:

3. Մնացած թղթիկներն այնուհետև կօգտագործվեն որպես հիմքեր՝ քննարկելու համար, թե ինչու գործընթացի այդ կոնկրետ կետերը չեն իրականացել, կամ դասընթացը կատարելագործելու նպատակով ի՞նչ փոփոխություններ է անհրաժեշտ իրականացնել:

Տարբերակ

Ակնկալիքներից բացի, դուք կարող եք ի մի բերել նաև «մասնակիցների հնարավոր ներդրումների» և «վախերի» մասին տեղեկությունները: Այս դեպքում խնդիր կդրվի հեռացնել մասնակիցների *կատարված* ներդրումների և *չիրականացած* վախերի մասին գրառումները:

Անվանումը Լուռ հետադարձ կապ

Նկարագրություն

1. Մի քանի սպիտակ թուղթ՝ գնահատման ենթակա կոնկրետ հարցերով, փոփոխվում են սենյակի սեղանների վրա: Ինչ վերաբերում է կոնկրետ հարցերին, ապա որևէ սահմանափակում չկա դրանց ընտրության համար: Դրանք ձևակերպվում են՝ ելնելով գնահատման նպատակներից:

2. Մասնակիցներին 15 րոպե է տրվում, որպեսզի առանց միմյանց հետ զրուցելու՝ բոլոր թղթիկների հարցերի վերաբերյալ իրենց տպավորությունները գրեն: Թույլ է տրվում թղթիկի վրա նախորդ մասնակիցների կողմից արված պնդումների վերաբերյալ մեկնաբանություններ գրել:

3. Այնուհետև խմբավարը բարձրաձայն կարդում է որոշ տեսակետներ և կարող է հարցեր տալ, եթե ինչ-որ բան պարզ չէ:

Տարբերակ

Հարցերի փոխարեն կարող են խորհրդանիշներ օգտագործվել: Օրինակ՝ ճամպրուկ (տպավորություններ, որոնք դուք կուզենայիք ձեզ հետ տանել), լվացքի մեքենա (բարելավման ենթակա մի բան), կրակ (մի բան, որը կուզենայիք մոռանալ):

Դիտարկումներ

Այս մեթոդի առավելությունն այն է, որ մասնակիցները կարող են անանուն կերպով ինքնարտահայտվել խմբի

առջև: Միևնույն ժամանակ ուրիշների պնդումներին պատասխանելը գործընթացն ավելի ինտերակտիվ է դարձնում, քան սովորական հարցաշարը: Ուսուցանողների համար նույնպես ապահովվում է գրավոր արձագանք, ինչը հետագայում կարող է օգտագործվել խմբի ներսում ավելի խորը քննարկումներ անցկացնելու համար:

Անվանում Թիրախ

Նկարագրություն

1. Խմբավարը սպիտակ թղթի մի մեծ կտորի վրա թիրախ է նկարում՝ վրան տարբեր թեմաներ գրելով, ինչպես օրինակ՝ խմբային մթնոլորտ, թիմային աշխատանք, ակունքավարներ, թրեյնինգ և այլն:

2. Մասնակիցներին մի քանի րոպե է տրվում թիրախի վրա դասակարգումների առումով իրենց բավարարվածությունը նշելու համար: Որքան գնահատականն ավելի մոտ է կենտրոնին, այնքան բավարարվածությունը ավելի մեծ է:

3. Նկարը կարող է հիմք հանդիսանալ հիշատակված տեսակետների շուրջ խմբային քննարկման համար, հատկապես, եթե տվյալ դասակարգումը շատ ցածր է գնահատվել:

Տարբերակ

Անանուն գնահատման փոխարեն

մասնակիցները կարող են մեկ առ մեկ գնահատել յուրաքանչյուր կատեգորիան և դրանից անմիջապես հետո համառոտ բացատրել, թե ինչու հենց այդ տեղը ընտրեցին տվյալ դասակարգման համար: Այս տարբերակը կարող է խմբային ինտենսիվ գործընթացի հիմք դառնալ, բայց այս դեպքում վտանգ կա, որ խմբի ճնշման ներքո դուք անկեղծ պատասխաններ չեք ստանա:

Դիտարկումներ

Այս մեթոդը շատ լավ արդյունքներ է տալիս՝ որպես դասընթացի կամ սեմինարի ընթացիկ գնահատում, քանի որ արդյունավետ կերպով բացահայտում է ծրագրի խնդիրները և թույլ կետերը: Բավարարվածության աստիճանի ցուցադրությունը հեշտացնում է խմբի ներսում խնդիրների հնարավոր լուծումների մասին քննարկումները:

գնահատման գործունեության հետ կապված իրենց զգացմունքներին, օրինակ՝ գլուխը, ոտքը, սիրտը և այլն: **3.** Մեկը մյուսի ետևից մասնակիցները բացատրում են, թե ինչու են մարմնի հենց այդ հատվածն ընտրել, օրինակ՝ «Ես ընտրել եմ գլուխը, քանի որ շատ բաներ սովորեցի», կամ «Ես ընտրել եմ սիրտը, քանի որ դասընթացը շատ զգացական էր ինձ համար»:

Դիտարկումներ

Այս վարժությունը շատ արդյունավետ է՝ որպես ակումբի հանդիպում կամ վերջին հանդիպում՝ տարին գնահատելու համար: Մարդկային մարմնի ուրվագիծը նկարելը շատ զվարճալի խմբային աշխատանք է: Իսկ մասնակիցների բացատրություններն իրենց ընտրած մարմնի հատվածների վերաբերյալ՝ դասընթացը եզրափակող հետաքրքիր կարծիքներ են նաև խմբի անդամների համար:

Անվանում Մարդկային մարմին

Նկարագրություն

1. Մասնակիցները մի հսկա մարդկային մարմնի ուրվագիծ են նկարում գետնին: Գերադասելի է, որ այն կավճով կամ բնական այլ նյութերով նկարվի (եթե դրսում եք)՝ շատ նյութ չվատնելու համար:

2. Այնուհետև մասնակիցներին խնդրում են պատկերի վրա գտնել մարմնի այն հատվածը, որն առնչվում է

Օգտագործված և առաջարկվող գրականության ցանկ

1. Հայաստանի Հանրապետությունում
ոչ ֆորմալ կրթության հայեցակարգ, ՀՀ
Կառավարության 2006թ-ի դեկտեմբերի 14-ի N
50 որոշման հավելված
- 2 Պետական երիտասարդական
քաղաքականության հայեցակարգ. ՀՀ
Կարավարության որոշում, 14 դեկտեմբերի 1998
թվականի N 798
3. Բարբեր Բ. Ռ., «Ուժեղ ժողովրդավարություն.
Մասնակցային քաղաքականություն նոր
դարաշրջանի համար», Բերքլի, Կալիֆոռնիայի
համալսարանի հրատարակչություն, 1998թ., էջ
216: Barber, B. R., Strong Democracy: Participa-
tory Politics for a New Age, Berkeley: University
of California Press, 1998, Pg. 216
4. Բելլա Ռ. և ուրիշներ, «Հոգու
կերտվածք. Անհատապաշտությունն ու
պարտավորությունները ամերիկյան կյանքում»,
Բերքլի, Կալիֆոռնիայի համալսարանի
հրատարակչություն, 1996թ., էջ vii NB: Bellah,
R., Et al., Habits of the Heart: Individualism and
Commitment in American Life, Berkeley: Univer-
sity of California Press, 1996, Pg. vii NB.
5. Ուոլես Դ. Ֆ., «Սա ջուր է», Wallace, D. F., This
is Water
6. Ուիլիամսոն Հովարդ, 2015, «Ինչպե՞ս գտնել
ընդհանուր հիմք. Քարտեզագրելով 21-րդ դարի
եվրոպական երիտասարդական աշխատանքի
հեռանկարները», Williamson, Howard (2015):
Mapping and scanning the horizons for European
youth work in the 21st century
7. Եվրոպական երիտասարդական
աշխատանքի 2-րդ կոնվենցիայի հռչակագիր.
Ստեղծելով ուրիշ աշխարհ (2015). Դեպի
ոչ ֆորմալ կրթության/ուսուցման և
երիտասարդական աշխատանքի ճանաչում /2.0
ձևաչափ/ Եվրոպայում (2010), The Declaration
of the 2nd European Youth Work Convention:
Making a World of Difference (2015)Pathways
2.0 towards recognition of non-formal learning/
education and of youth work in Europe (2010)
8. Երիտասարդական աշխատանքի
պատմությունը, 4-րդ հատոր, Եվրոպայի
խորհուրդ (2014), The history of youth work, vol.
IV - Council of Europe (2014)
9. Որակյալ երիտասարդական աշխատանք
երիտասարդական աշխատանքի հետագա
զարգացման ընդհանուր շրջանակ: ԵՄ անդամ
երկրներում երիտասարդական աշխատանքի
որակի համակարգերի վերաբերյալ
փորձագիտական խմբի պատրաստած
հաշվետվություն, Quality Youth Work - A com-
mon framework for the further developent of
youth work. Report from the Expert Group on
Youth Work Quality Systems in the EU Member
States (2015)
10. Ոչ ֆորմալ կրթության ներածություն.
Ձեռնարկ ուսուցանողների համար, Ա.
Թադևոսյան, Ջ. Լավչյան, Ա. Մինասյան
11. Դե Թորքվիլի դասական և ազդեցիկ
հետազոտությունը և Ռոբերթ Լեոնարդիի
ու Ռաֆաելլա Նանետտիի հետ համատեղ՝
Ռոբերթ Դ. Փաթնամի աշխատությունը՝
«Ինչպես աշխատեցնել ժողովրդավարությունը.
Քաղաքացիական ավանդույթները
ժամանակակից Իտալիայում», Փրինսթոն, Ն. Ջ.,
Փրինսթոնի համալսարանի հրատարակչություն,
1993թ., Robert D. Putnam, with Robert Leonar-
di and Raffaella Y. Nanetti, Making Democracy
Work: Civic Traditions in Modern Italy (Princeton,
N.J.: Princeton University Press, 1993, ավելի
արդիական տարբերակի համար
12. Ռոբերթ Ն. Բելա և ուրիշներ, «Հոգու
կերտվածք. Անհատապաշտությունն ու
պարտավորությունները ամերիկյան կյանքում»,
Բերքլի, Կալիֆոռնիայի համալսարանի
հրատարակչություն, 1996թ.: Robert N. Bellahet
al., Habits of the Heart: Individualism and Com-
mitment in American Life, Berkeley: University of
California Press, 1996
13. Էվարդզ, էջ 41, Edwards, Pg. 71
14. Հաբերմաս Ջ., «Հաղորդակցական
գործունեության տեսություն, Հատոր I,
Բանականությունը և հասարակության
ռազիոնալացումը», Թ. ՄքԲարթի (թարգմ.),
Բոսթոն. Բիքոն, 1987թ., Habermas, J., The
Theory of Communicative Action. Vol. I: Reason
and the Rationalization of Society, T. McCarthy
(trans.), Boston: Beacon, 1987
15. Էվարդզ, էջ 67-68, (Edwards, pp. 67-68)
16. Կանտ, «Ի՞նչ է լուսավորությունը»
աշխատության ամբողջական տարբերակը
հետևյալ հասցեով, Kant, the complete version of

the publication ("What is the enlightenment?") is available at the following link: <http://www.columbia.edu/acis/ets/CCREAD/etscc/kant.html>

17. Ֆրեյրի Պաուլո, 2000թ., «Ծնշվածների մանկավարժություն», Նյու Յորք, Քոնթինյուում, էջ 83, (Freire, Paulo, 2000, «Pedagogy of the oppressed», New York: Continuum.; page 83)

18. Դեկեր Պոլ, Հալման Լոկ (2003). Կամավորության արժեքները. Միջնակութային հեռանկարներ, Նյու Յորք, Կլուվեր ակադեմիական/Պլենում հրատարակիչներ (ոչ առևտրային և քաղաքացիական հասարակության ուսումնասիրություններ), Dekker, Paul; Halman, Loek (2003): The values of volunteering. Cross-cultural perspectives. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers (Non-profit and civil society studies)

19. Ֆանգ Արչոն (2003). Կազմակերպություններ և ժողովրդավարություն. Տեսությունների, հույսերի և իրականությունների միջև, Fung, Archon (2003): Associations and Democracy: Between Theories, Hopes, and Realities. In: Annu. Rev. Sociol. 29 (1), S. 515–539. DOI: 10.1146/annurev.soc.29.010202.100134

20. Հովարդ Մարկ Մորջ (2002). Հետկոմունիստական հասարակության թույլ կողմերը, ժողովրդավարության ամսագիր, Howard, Marc Morj (2002): The weakness of post-communist society. In: Journal of Democracy 13 (1), S. 157–169

21. Իշխանյան Արմինե (2008), ժողովրդավարության և քաղաքացիական հասարակության կառուցումը հետխորհրդային Հայաստանում, Նյու Յորք, Ռուտլեջ, Ishkanian, Armine (2008): Democracy building and civil society in post-Soviet Armenia. New York: Routledge

22. Ջենսեն Մարկ Ն. (2006), Քաղաքացիական հասարակության հասկացություններն ու ընկալումները: Վերցված Քաղաքացիական հասարակության ամսագրից 2 (1), Jensen, Mark N. (2006): Concepts and conceptions of civil society. In: Journal of Civil Society 2 (1), S. 39–56. DOI: 10.1080/17448680600730934.

23. Մազոն Մարկ (2007), Քննադատական մտածողություն և ուսուցում: Վերցված «Կրթական փիլիսոփայություն և տեսություն»-ից 39 (4), Mason, Mark (2007): Critical Thinking

and Learning. In: Educational Philosophy and Theory 39 (4), S. 339–349. DOI: 10.1111/j.1469-5812.2007.00343.x.

24. Մաքքոուան Տրիստան (2009), Քաղաքացիական կրթության վերաիմաստավորում. Մասնակցային ժողովրդավարության կրթական ծրագիր: Լոնդոն, Նյու Յորք, McCowan, Tristan (2009): Rethinking citizenship education. A curriculum for participatory democracy. London, New York: Continuum

25. Պատուրյան Եվգենիա, Գևորգյան Վալենտինա (2014), Հայկական քաղաքացիական հասարակությունը 20 տարվա անցումային շրջանից հետո. Արդյո՞ք դեռ հետկոմունիստական: Երևան, Հայաստանի Ամերիկյան Համալսարան, Paturyan, Yevgenya; Gevorgyan Valentina (2014): Armenian Civil Society after Twenty Years of Transition: Still Post-Communist? Yerevan: American University of Armenia

26. Վռայթ Յան (2003). Քննադատական մտածողության կենտրոնացումը քաղաքացիական կրթության մեջ, Wright, Ian (2003): The Centrality of Critical Thinking in Citizenship Education http://www2.education.ualberta.ca/css/Css_38_1/ARcentrality_critical_thinking.htm

27. Դենիել Հ. Փինքս, Շարժառիթ. Ջարմանալի ճշմարտությունն այն մասին, թե ինչն է մեզ մոտիվացնում Daniel H. Pinks, Drive: The surprising truth about what motivates us

28. Խորհրդի և անդամ երկրների Կառավարությունների ներկայացուցիչների բանաձև երիտասարդական աշխատանքի վերաբերյալ, 3046, Բրյուսել, 18-19 նոյեմբեր, 2010, Resolution of the Council and the representatives of the governments of the members states, meeting within the council, on youth work, 3046th Education, youth, culture and sport Council Meeting, Brussels, 18 and 19 November 2010

29. Եվրոպական խորհրդի լիսաբոնյան հատուկ նիստ /մարտ 2000/. Դեպի նորարարության և գիտելիքի Եվրոպա, Within "The Lisbon Special European Council (March 2000): Towards a Europe of Innovation and Knowledge"

Անահիտ Մինասյանը

Ունի ավելի քան 12 տարվա փորձ ՀԿ ոլորտում՝ աշխատելով Հայաստանում զարգացնել երիտասարդական աշխատանքը և ոչ ֆորմալ կրթությունը: Նա մշակում և իրականացնում է միջոցառումներ, որոնք միտված են երիտասարդական աշխատանքի և երիտասարդական քաղաքականության զարգացմանը Հայաստանում և Եվրոպայում: Միջազգային ուսուցանման և խորհրդատվական իր փորձառությունը Անահիտը համատեղում է ԿԱԶԱ հիմնադրամում որպես տնօրեն իր գործունեության հետ, որտեղ իր թիմի հետ կերտում է քաղաքացիական ներգրավվածության, երիտասարդների անձնային աճին և տնտեսական զբաղվածությանը միտված տարբեր հնարավորություններ:

Ակտիվ քաղաքացիության բանաձև՝
Նվիրում հանուն զարգացման

Արեգ Թադևոսյանը

Միջմշակութային ուսումնասիրությունների, ուսուցման և երկխոսության միջազգային կենտրոնի փոխնախագահն է, երիտասարդական աշխատող, հետազոտող և ուսուցանող: Ունի ավելի քան 20 տարվա փորձ ՀԿ ոլորտում: Մասնակցել է համահայկական և միջազգային մի շարք ծրագրերի մշակմանը և հանդիսանում է երիտասարդության և ոչ ֆորմալ կրթության ոլորտին վերաբերող մի շարք հրատարակությունների հեղինակ: Արեգի փորձագիտության հիմնական ուղղություններն են միջմշակութային երկխոսությունը, անձի զարգացումը, ոչ-ֆորմալ կրթությունը և համայնքային զարգացումը:

Ակտիվ քաղաքացիության բանաձև՝
Մոտիվացիա + Գիտակցություն

Անուշ Հայրապետյանը

ունի ավելի քան 8 տարվա փորձառություն երիտասարդական դաշտում: Նա աշխատել է երիտասարդների հետ՝ մոտիվացնելով վերջիններիս ակտիվ ներգրավվածությունը իրենց համայնքների զարգացման գործում՝ հատկապես կոնֆլիկտներից տուժած երկրներում, նախաձեռնել և մասնակցել է մի շարք տեղական և միջազգային երիտասարդական ծրագրերի, որոնք միտված են եղել երիտասարդների զորացմանը: Անուշը ունի մագիստրոսի կոչում մարդու իրավունքների ոլորտում: Ներկայումս ուսումնասիրում է ոչ ֆորմալ և քաղաքացիական կրթության միջոցով մարդու իրավունքների իրացման պրակտիկան և հնարավորությունները:

Ակտիվ քաղաքացիության բանաձև՝
Իրազեկվածություն + Լավատեսություն + Համառություն

Կարինե Ստեփանյան

աշխատում է «Հայաստանի Երիտասարդ Քաղաքացիներ» ծրագրում՝ վերջինիս ստեղծման օրվանից և այժմ համակարգում է այն: Ստացած լիցենզիայով լեզվաբանի կրթություն՝ Նա նոր հետաքրքրություն է գտել իր հասակակիցների հետ տարվող աշխատանքում՝ աջակցելով նրանց նախաձեռնությունների իրականացմանը, ունակությունների բացահայտմանը, ինչպես նաև ուղղորդելով նրանց անհատական ուսուցողական գործընթացը ստեղծարարության զարգացման միջոցով:

Ակտիվ քաղաքացիության բանաձև՝
Մտածել + գործել + ստեղծել

Հերմինե Պապիկյանը

Երիտասարդական աշխատող և ծրագրի համակարգող է, դասընթացավար: Հասարակական դաշտում մասնավորապես, կանանց ձեռներեցության, ընտրությունների կազմակերպման, երիտասարդների զարգացման ոլորտում ավելի քան 8 տարվա փորձ ունի: Հերմինե մասնակցել է բազմաթիվ տեղական և միջազգային ծրագրերի իրականացմանը, որոնք միտված են եղել խաղաղաշինությանը, համայնքային կարողությունների հզորացմանը, երիտասարդների զորացմանը: Նրա հիմնական փորձառությունը երիտասարդական աշխատանքի, անձնային աճի, աշխատանքային հմտությունների զարգացման, ոչ ֆորմալ և քաղաքացիական կրթության ոլորտներում է:

Ակտիվ քաղաքացիության բանաձև՝
Ակտիվ քաղաքացիությունը ինքդ ես ստեղծում, այն չես փնտրում

Սայնոն Թորնթոնը

մասնագիտացած է Արևելյան Եվրոպայի և հետսովետական երկրների ուսումնասիրությունների և փիլիսոփայության ոլորտում: Ռուսաստանում և Հայաստանում մի քանի տարի ապրելուց և ՀԿ ոլորտում աշխատելուց հետո՝ նա այժմ ուսանում է Անգլիայի Էսեքսի համալսարանի փիլիսոփայության ֆակուլտետի ասպիրանտուրայում: Սայնոնի հետազոտական հետաքրքրություններից են էթիկան, քաղաքական տեսությունը, աստվածաբանությունը և կրոնի փիլիսոփայությունը: Սայնոնը համակարգել է ծրագիրը 2012-2013թթ.-ին:

Ակտիվ քաղաքացիության բանաձև՝
Հույս + Սեր + Հավատ (Սբ. Ավգուստինի 3 առաքինությունները)

Օլիվեր Վիսմանը

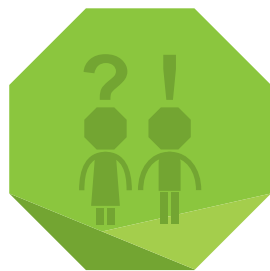
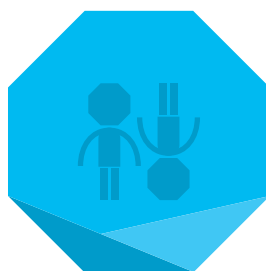
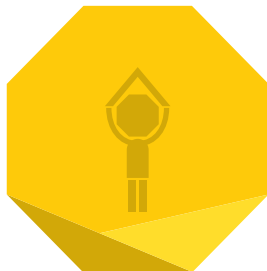
միջազգային երիտասարդական աշխատանքի ոլորտի ուսուցանող է Գերմանիայից: Ներկայումս բնակվում է Հայաստանում: Նա ոչ ֆորմալ կրթության բնագավառում իր փորձառությունը սկսել է 2007թ.-ից՝ աշխատելով Գերմանիայի Վիետնամի և Հայաստանի մի շարք կազմակերպություններում: Օլիվերը գիտական կոչում ունի կրթության և սոցիոլոգիայի բնագավառում և մեծապես հետաքրքրվում է կրթության տեսությամբ և պրակտիկայով:

Ակտիվ քաղաքացիության բանաձև՝
խորհում + Գործողություն

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Նախաբան	4
Ներածություն	6
ԳԼՈՒԽ 1. «Հայաստանի Երիտասարդ Քաղաքացիներ». Մի ծրագրի պատմություն ..	8
Ինչպե՞ս, Ինչու՞ և Ե՞րբ առաջացավ «Հայաստանի Երիտասարդ քաղաքացիներ»	
Ծրագրի գաղափարը	12
Ո՞վ է ակումբավարը	14
Մեր ծրագրի տարրերը	16
Ի՞նչ արեցինք, որ գործը հաջողվի	28
Ստորումներ արդյունքների շուրջ	40
Մեր ակումբավարները՝ ծրագրի մասին	44
ԳԼՈՒԽ 2. Ինչպե՞ս մարդ կարող է այս աշխարհում իրեն զգալ ինչպես իր տանը	48
Մենք հասարակական կենդանիներ ենք. Քաղաքացիական հասարակության և	
ակտիվ քաղաքացիության ըմբռնումը	51
Կենտրոնացում քաղաքացիական հասարակության վրա	54
Ի՞նչ է քաղաքացիական կրթությունը և ինչու՞ է այն մեզ պետք	57
Մի քանի խոսք Երիտասարդական աշխատանքի ոլորտում՝ Հայաստանում առկա	
իրավիճակի մասին	61
ԳԼՈՒԽ 3. Երիտասարդի աշխարհը՝ ներսից և դրսից	68
Երազանքներ և խոչընդոտներ	71
Ինչ-որ բան անելու կամ չանելու մոտիվացիա (դրապատճառվածություն)	78
Հասկանանք մեր ուժեղ և թույլ կողմերը	86
Անձնական և համայնքային զարգացման համար անհրաժեշտ ունակություններ	96
ԳԼՈՒԽ 4. Ինչպե՞ս սկսել. խորհուրդներ և գործիքներ	110
Օգտակար խորհուրդներ «սկսելու» համար	113
Ակումբային քննարկման նախագծումն ու իրականացումը	120
Արտակումբային միջոցառումներ	137
Վերահսկողություն, գնահատում և փոփոխությունների առաջարկներ	141
Օգտագործված և առաջարկվող գրականության ցանկ	154
Հեղինակների մասին	156

«ԿԱՁԱ» հիմնադրամը
հայ-շվեյցարական կազմակերպություն է, որը 1997
թվականից ի վեր Հայաստանի կայուն զարգացման
ուղղված ծրագրեր է իրականացնում: Հիմնադրամի
հիմնական ուղղվածություններից է երիտասարդական
աշխատանքի զարգացումն ու խթանումը: «ԿԱՁԱ»
հիմնադրամի տարբեր ծրագրեր նպատակ ունեն կրթության,
խորհրդատվության, տեղեկատվության տրամադրման
միջոցով խթանել երիտասարդների ներդաշնակ անձնային
եւ սոցիալական զարգացումը, բարեկեցությունը և
ինքնարտահայտումը:

ISBN 978-9939-1-0309-9

9 789939 103099 >